

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Maliye Anabilim Dalı

**SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMANIN KÜLTÜREL BOYUTU: İZMİR
KÜLTÜR SANAT FABRİKASI ÖRNEĞİ**

Zeynep COŞKUN

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2024

SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMANIN KÜLTÜREL BOYUTU: İZMİR KÜLTÜR SANAT
FABRİKASI ÖRNEĞİ

Zeynep COŞKUN

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Maliye Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2024

KABUL VE ONAY

Zeynep COŞKUN tarafından hazırlanan "Sürdürülebilir Kalkınmanın Kültürel Boyutu: İzmir Kültür Sanat Fabrikası Örneği" başlıklı bu çalışma, 02.09.2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. İbrahim Erdem SEÇİLMİŞ (Başkan)

Doç. Dr. İrem DİDİNMEZ (Danışman)

Prof. Dr. Eda YEŞİL (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Prof.Dr. Uğur ÖMÜRGÖNÜLŞEN

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan “**Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge**” kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

...../...../.....

Zeynep COŞKUN

¹“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez **danışmanın** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez **danışmanın** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi** ile **enstitü** veya **fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.
Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.
* Tez **danışmanın** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir**

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, **Doç. Dr. İrem DİDİNMEZ** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Zeynep COŞKUN

ÖZET

COŞKUN, Zeynep. *Sürdürülebilir Kalkınmanın Kültürel Boyutu: İzmir Kültür Sanat Fabrikası Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2024.

Kamu maliyesi, devletin gelir toplama, harcama yapma ve maliye politikalarını yönetme süreçlerini inceleyen bir bilimdir. Mali sosyoloji ise bu mali süreçlerin toplumsal yapı, normlar ve sosyal ilişkiler üzerindeki etkilerini araştırmaktadır. İlgili kapsamda değerlendirilen yeniden işlevlendirme çalışmaları toplumların kültürel değerlerini koruyarak gelecek nesillere aktarılmasını sağlarken; çevresel ve ekonomik sürdürülebilirliği de desteklemektedir. Bu çerçevede çalışmanın amacı, tarihi ve kültürel değeri olan yapıların orijinal işlevinden farklı bir amaçla kullanıma sunulmasının toplumsal yararı ve ekonomiye katkılarını incelemektir. Yapılan değerlendirmede İzmir Kültür Sanat Fabrikasında gerçekleştirilen çalışmaların, devletin mali kaynaklarının kültürel ve toplumsal fayda yaratmak için nasıl etkin bir şekilde kullanıldığını göstermektedir. Bu tür bir dönüşümün kültürel mirasın korunması ve toplumun farklı kesimleri arasındaki sosyal bağları güçlendirdiği tespit edilmiştir. İzmir'in endüstriyel geçmişini koruyan yapı, kültürel bir değere dönüşerek gelecek nesillere aktarımının sağlandığı görülmüştür. Devlet eliyle gerçekleştirilen yeniden işlevlendirme projelerinin toplumsal fayda sağlarken ciddi bir maddi kazanç sağlamadığı tespit edilmiştir. Uygulanacak bu tür projelerde devletin mali yükünü hafifletmek ve projelere ilginin artmasını sağlamak için yapılara mali gelişim sağlamaya imkân tanıyacak fonksiyonlar kazandırmakla birlikte, projelerin vergi istisnalarıyla desteklenmesi önerilmiştir.

Anahtar Sözcükler

Kamu Maliyesi, Mali Sosyoloji, Kültür, Sürdürülebilirlik, Yeniden İşlevlendirme

ABSTRACT

COŞKUN, Zeynep. *The Cultural Dimension Of Sustainable Development: The Case Of Izmir Culture And Art Factory*, Master's Thesis, Ankara, 2004.

Public finance is a science that analyses the processes by which the state collects revenues, makes expenditures and manages fiscal policies. Fiscal sociology, on the other hand, investigates the effects of these fiscal processes on social structure, norms and social relations. While re-functionalisation studies, which are evaluated within the relevant scope, preserve the cultural values of societies and transfer them to future generations; they also support environmental and economic sustainability. In this context, the aim of the study is to examine the social benefit and economic contribution of the use of buildings with historical and cultural value for a different purpose than their original function. The evaluation shows how the works carried out in Izmir Culture and Art Factory show how the financial resources of the state are effectively used to create cultural and social benefits. This kind of transformation has been found to protect cultural heritage and strengthen social ties between different segments of society. The building, which preserves Izmir's industrial past, has been transformed into a cultural asset and transferred to future generations. It has been determined that the re-functioning projects carried out by the state do not provide a serious financial gain while providing social benefit. In order to alleviate the financial burden of the state in such projects to be implemented and to increase the interest in the projects, it is recommended that the projects be supported with tax exemptions, as well as giving the buildings functions that will enable financial development.

Keywords

Public Finance, Fiscal Sociology, Culture, Sustainability, Refunctionalization

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	ii
ETİK BEYAN.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	viii
GİRİŞ.....	1
1.BÖLÜM KAMU MALİYESİ VE KÜLTÜR İLİŞKİSİ.....	6
1.1. KAMU MALİYESİ KAVRAMI	6
1.2. MALİ SOSYOLOJİ.....	10
1.3. MALİ SOSYOLOJİ VE KÜLTÜR İLİŞKİSİ	13
1.4. EKONOMİK BİR KAVRAM OLARAK: KÜLTÜR	15
1.5. KÜLTÜRÜN METALAŞMASI	17
1.6. KÜLTÜR EKONOMİSİNİN KAMU MALİYESİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ	18
1.7. KÜLTÜRÜN EKONOMİDEKİ YERİ.....	21
1.8. KÜLTÜRÜN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ	23
2. BÖLÜM SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA VE SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMANIN BİR BOYUTU OLARAK KÜLTÜR.....	25
2.1. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAVRAMI	25
2.1.1. Sürdürülebilir Kalkınma	27
2.1.2. Sürdürülebilir Kalkınmanın Boyutları	28
2.1.2.1. Sosyal Sürdürülebilirlik.....	30
2.1.2.2. Ekonomik Sürdürülebilirlik	31
2.1.2.3. Çevresel Sürdürülebilirlik	31
2.1.2.4. Kültürel Sürdürülebilirlik	32
2.2. SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMANIN TARİHSEL GELİŞİMİ.....	33
2.2.1. Birleşmiş Milletler İnsani Çevre Konferansı, 1972 Stockholm	34
2.2.2. Birleşmiş Milletler Çevre Programı ve Dünya Koruma Stratejisi, 1980 Ottawa	35
2.2.3. Ortak Geleceğimiz Raporu, 1987 Bruntland	35
2.2.4. Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı, 1992 Rio de Janerio	36

2.2.5. Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı (RİO +10), 2002 Johannesburg	37
2.2.6. Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı (RİO +20), 2012 Rio de Janerio	38
2.2.7. Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (GÜNDEM 30), 2015	39
2.2.8. Birleşmiş Milletler Konut ve Kentsel Gelişme Konferansı, 2016 Quito	40
2.3. TÜRKİYE'DE SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMANIN HEDEFLERİ	42
2.3.1. Türkiye Cumhuriyeti 11.Kalkınma Planı (2019-2023)	42
2.3.2. Türkiye Cumhuriyeti 12.Kalkınma Planı (2024-2028)	46
3. BÖLÜM TARİHİ ALANLARDA SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMANIN KÜLTÜREL BOYUTU: BİR ÜRETİM FABRİKASININ KÜLTÜR VE SANATIN MERKEZİNE DÖNÜŞÜMÜ	49
3.1. YENİDEN İŞLEVLENDİRİLEN TARİHİ ALANLAR	49
3.2. TARİHİ ALANLARDA SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA VE KÜLTÜREL BOYUTU	51
3.3. ALSANCAK TEKEL FABRİKASININ İZMİR KÜLTÜR-SANAT FABRİKASINA UZANAN TARİHİ	55
3.3.1. Fabrika'nın Kuruluşu	55
3.3.2. Yerleşkenin Tarihsel Süreci	57
3.3.3. Kültür- Sanat Fabrikasına Dönüşümü	60
3.3.3.1. Restorasyon Süreci	61
3.3.3.2. Sürdürülebilirlik Perspektifi	64
3.3.3.3. Kültür-Sanat Fabrikasının Yapısı	66
3.3.3.3.1. Yerleşke 4 Numaralı Alan: Arkeoloji ve Etnografya Müzesi	67
3.3.3.3.2. Yerleşke 7 Numaralı Alan: Resim-Heykel Müzesi	77
3.3.3.3.3. Yerleşke 8 ve 5 Numaralı Alanlar: Kütüphane	80
3.3.3.3.4. Diğer Alanlar: Atölyeler, Açık Hava Sineması ve Sergi Alanları	83
3.3.4. Kültür-Sanat Fabrikasının Kamu Maliyesi ve Mali Sosyoloji Yönünden Değerlendirilmesi	84
SONUÇ	90
KAYNAKÇA	94
EK 1. ORJİNALLİK RAPORU	105
EK 2. ETİK KURUL MUAFİYET FORMU	107

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1: Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri	39
Şekil 2: İzmir Sigara Fabrikası Dış Cephe ve Üretim Alanı	56
Şekil 3: Fabrika Yerleşkesi	57
Şekil 4: Fabrika'nın Atıl Kaldığı Dönemden Dış Cephe Görünümü	58
Şekil 5: Fabrika'nın Atıl Kaldığı Dönemden İç Cephe Görünümü	59
Şekil 6: Fabrika Yerleşkesinin Restorasyon Öncesi Görünümü	60
Şekil 7: Fabrika Yerleşke Planı	62
Şekil 8: Fabrika'nın Restorasyon Süreci.....	63
Şekil 9: Alanların Numaralandırılmış Görünümü	66
Şekil 10: 4 Numaralı Arkeoloji ve Etnografya Müze Alanı	67
Şekil 11: Dizayn Süreci	69
Şekil 12: Mermerden Yaratılmış Miras	70
Şekil 13: Ölümün Sembolleri.....	71
Şekil 14: Denizden Gelen Güç	72
Şekil 15: Eğlencenin Ruhü.....	73
Şekil 16: Malzeme ile Üretimin Ahengi	74
Şekil 17: Bilgi ve Mitler Arasındaki Dünya	75
Şekil 18: Etnografya Müzesinin Temaları	76
Şekil 19: 7 Numaralı Resim-Heykel Müze Alanı.....	77
Şekil 20: Resim Heykel Müzesi 1.Kat Dizaynı	78
Şekil 21: Resim Heykel Müzesi 2.Kat Dizaynı	79
Şekil 22: 5 ve 8 Numaralı Kütüphane Alanları	80
Şekil 23: Kütüphane Zemin Kat Dizaynı	81
Şekil 24: Kütüphane 1. Kat Dizaynı	82
Şekil 25: Yerleşkede Düzenlenen Açık Hava Sineması ve Etkinlik Alanları	83

GİRİŞ

Kamu maliyesi, devletin gelir toplama ve harcama yapma süreçlerini inceleyen bir alan iken; mali sosyoloji bu süreçlerin toplumsal yapı, kültürel normlar ve toplumsal ilişkiler üzerindeki etkilerini araştıran bir disiplin olarak öne çıkmaktadır. Kamu maliyesi ve mali sosyoloji arasındaki bağlantı, devletin mali politikalarının ve uygulamalarının sadece ekonomik ve toplumsal değil; aynı zamanda kültürel değerler ve gelenekler üzerinde etkiler yaratmasıyla belirginleşmektedir.

Kamu maliyesi, devletin harcama ve gelir elde etme süreçlerini incelerken bu süreçlerin kültürel sürdürülebilirlik üzerindeki etkilerini de göz önünde bulundurabilmektedir. Örneğin, kültürel mirasın korunmasına yönelik kamu harcamaları, sadece turizm gelirlerini artırmayı değil; aynı zamanda kültürel kimliğin devamını sağlamayı da hedeflemektedir. Vergi politikaları da benzer şekilde, kültürel etkinliklerin ve yaratıcı endüstrilerin desteklenmesi amacıyla şekillendirilebilmektedir.

Mali sosyoloji ise bu mali politikaların kültürel sürdürülebilirlik üzerindeki toplumsal etkilerini incelemektedir. Bu bağlamda devletin mali politikalarının yerel kültür, kimlik ve gelenekler üzerindeki etkileri, toplumsal uyum ve kültürel çeşitlilik açısından değerlendirilebilmektedir. Örneğin, bir bölgedeki yerel kültürlerin desteklenmesi amacıyla yapılan mali düzenlemeler, toplumsal aidiyet duygusunu güçlendirebilmektedir.

Kamu maliyesi ve mali sosyoloji disiplininin kültürel sürdürülebilirlik çerçevesinde birleşimi, devletin mali politikalarının kültürel kimlikleri ve çeşitliliği nasıl koruduğunu ve teşvik ettiğini anlamaya yardımcı olmaktadır. Kamu maliyesi, kültürel miras alanlarının korunması ve restore edilmesi için kaynak ayırabilmektedir. Mali sosyoloji ise bu harcamaların yerel halk tarafından nasıl algılandığını, kültürel mirasın toplumsal kimlik üzerindeki etkilerini ve bu tür projelerin toplumsal uyum üzerindeki rolünü araştırmaktadır. Bu sayede, mali politikalar kültürel mirasın korunmasını toplumsal kabul ve katılımı uyumlu hale getirmektedir.

Kamu maliyesi, kültürel sektörlerin (örneğin, sanat, müzik, edebiyat) finansal sürdürülebilirliğini sağlamak için doğrudan veya dolaylı destekler sağlayabilmektedir. Mali sosyoloji, bu tür desteklerin toplumun farklı kesimlerindeki kültürel üretim ve tüketim kalıplarını nasıl etkilediğini, kültürel eşitsizlikleri azaltıp azaltmadığını ve toplumsal değerler üzerindeki etkilerini analiz etmektedir. Bu şekilde kamu maliyesi ve mali sosyoloji kültürel sürdürülebilirlik perspektifiyle birlikte ele alındığında, mali politikaların yalnızca ekonomik ve toplumsal sürdürülebilirliğe katkı sağlayan değil; aynı zamanda kültürel kimliğin, geleneklerin ve çeşitliliğin korunmasını da destekleyen bir yaklaşım geliştirilmesi mümkün olmaktadır.

Sürdürülebilirlik düşüncesinin ortaya çıkışı ile ilgili farklı değerlendirmeler söz konusudur. Bazı çalışmalar Eski Yunan mitolojisine dayanırken bazı çalışmalar Orta Çağ'a dayanmaktadır. Buna göre kökenleri eski Yunan mitolojisine kadar giden sürdürülebilirlik düşüncesinin Gaia¹ adlı Tanrıça tarafından ortaya atıldığı ileri sürülmektedir. Yönetimde söz sahibi olduğuna inanılan Gaia için hizmet eden yöneticiler toplumun huzur ve refah içinde yaşaması için çaba göstermektedir. Toplumsal refah düzeyinin daha iyi bir seviyeye gelmesi amacını taşıyan uygulamalar Gaia tarafından ödüllendirilirken aksi uygulamalar ise cezalandırılmaktadır (O'Riordan, 1998). Bir diğer bakış açısı ise Doğu kültürlerinde benzer temalara vurgu yaparak Eski Yunan düşüncesindeki görüşlerin sübjektif olduğunu ifade etmektedir (İGDAŞ, 1997). Toplumların kültürel izlerini taşıyan bir kavram olarak sürdürülebilirlik Ortaçağ'dan sonra daha detaylı değerlendirilerek hem kullanılır hem de gelecek nesillere aktararak birçok alanda önem kazanır. Bu alanların başında gelen toprak, su ve yeşil yaşam gibi doğal sistemlerden "azami sürdürülebilir ürün" almayı hedefleyen düşüncenin amacı, doğal kaynağın sürekli yenilenebilirliğini sağlayarak optimum büyümeye ulaşmaktır. Toprak bağlamındaki sürdürülebilirlik düşüncesinde odak, tarım arazilerinde ekinleri daha fazla üretmek için aralıksız çalışmak yerine toprağa

¹ Gaia, toprak ana olarak bilinmektedir ve kendi çocuklarını besleyip büyütmektedir. Yeryüzündeki her şeyin yaratıcısıdır ve ölünce de her şey ona dönecektir (Can, Şefik (2011). Klasik Yunan Mitolojisi, İstanbul, Ötüken Yayınevi.)

belirli miktarda ürünü tüm zamanlarda sürekli üretebilecek şekilde çalıştırmaktır. Su ile ilgili alanlarda sürdürülebilirliğin odağında, balıkçılıkla uğraşan topluluklarda balık türlerinin devamı ve nesillerinin korunmasına imkân verecek şekilde balık tutmaktır. Yeşil yaşamda sürdürülebilirliğin odağında ise orman arazilerinde ve yeşil alanlarda, yeni ağaçlar üretmeye devam edilebilecek bir oranda kesim yapılarak koruma-kullanma dengesinin gözetilmesidir. Burada amaç orman alanlarında, tarım arazilerinde ve su ürünlerinin elde edildiği sistemlerde üretkenliğini devam ettirmektir.

Doğal sistemlerin farklılık göstermesinde ise altı çizilmesi gereken nokta toplulukların yerleşim kurdukları çevreyle iç içe geçmiş yaşantılarıdır. Bireylerin yaşamlarını sürdürme alışkanlıkları o toplumun yaşamı sürdürme kültürünü oluşturmaktadır. Dolayısıyla denize kıyısı olan bölgelerde balıkçılık kültürü gelişirken, düz ovalarda yerleşim kuran topluluklarda tarım ürünleriyle yaşamını sürdürme kültürü ortaya çıkmaktadır. Yine bu çerçevede yeşil alanlar değerlendirildiğinde ise orman arazileri çevresinde yerleşmiş toplumların geçimlerini söz konusu alanlardan elde ettikleri ürünlere göre sürdürdükleri bir ormancılık kültürü geliştirirler. Bahsi geçen kültürlerin hepsinde ise ortak hedef, buldukları çevrenin sunduğu imkânları bugünün ihtiyaçlarını karşılamak için kullanarak sürekliliğini sağlamak ve yaşam boyu kullanılabilir durumda tutmaktır. Gün geçtikçe ekonomiden tarıma, tarihten kültüre kadar pek çok alanda yaygın olarak kullanılmaya başlanan sürdürülebilirlik kavramı 19. yüzyıldan itibaren akademik literatürde de yer edinmiştir.

Günümüzde sürdürülebilirlik konusu sosyal, ekonomik ve çevresel boyutları ile ele alınmakta ve toplumların kültürel özellikleri ile bağdaştırılmaktadır. Bu durum kültürel değerleri ve bu değerlerin sürdürülebilirlik fikrinin dördüncü direği olarak kabul edilen yeni bir “kültürel sürdürülebilirlik” kavramının detaylı değerlendirilmesi gereğini ortaya çıkarmaktadır. Kültürün bireylerin yaşamını, hayat koşullarını, değişimini etkileyen bir kavram olması ve süreç içinde toplumları değiştirmesi ve geliştirmesi nedeniyle devletler de bu alanda daha fazla görev üstlenmektedir. Türkiye’de de T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın yoğun çabalarıyla yürütülen çalışmalarla bağlantılı olarak ele alınan kültürel

sürdürülebilirlik; bir toplumun tarihsel mirasını koruyarak, kültürel kimliğini ve toplumsal belleğini gelecek nesillere aktarma çabasını ifade etmektedir. Bu bağlamda, kültürel sürdürülebilirlik, tarihi yapıların korunması ve yeniden işlevlendirilmesi yoluyla sadece kültürel değerlerin yaşatılmasını değil, aynı zamanda ekonomik ve sosyolojik açıdan da topluma katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Kültürel sürdürülebilirlik dünya açısından önemli bir kavram iken; günümüzde Türkiye açısından da üzerinde durulan bir kavramdır. Türkiye’de kültürel sürdürülebilirlik kapsamında birçok yeniden işlevlendirme çalışması yapılmakla birlikte bazı tarihi kentler ön plana çıkmaktadır. İzmir’de bunlardan biridir. İzmir, tarihsel ve kültürel zenginlikleriyle tanınan bir şehir olarak, bu türden yeniden işlevlendirme projelerine ev sahipliği yapmaktadır. İzmir Kültür Sanat Fabrikası, bu yeniden işlevlendirme projelerinin dikkat çekici bir örneğini oluşturmaktadır. Eski bir fabrika binasının kültürel ve sanatsal etkinlikler için yeniden işlevlendirilmesi, kentin endüstriyel mirasını korumanın yanı sıra, ekonomik kalkınma ve toplumsal bütünleşme açısından da önemli fırsatlar sunmaktadır. Yeniden işlevlendirme süreci, sadece fiziksel mekânların sürdürülebilir kullanımını sağlamakla kalmamış, aynı zamanda yeni istihdam olanakları yaratarak kentin kültürel yaşamına dinamizm kazandırmaktadır.

Bu çalışmada, İzmir Kültür Sanat Fabrikası örneği üzerinden sürdürülebilir kalkınmanın kültürel boyutu mali ve sosyolojik yaklaşımlar çerçevesinde ele alınarak; bu tür projelerin ekonomik getirileri, toplumsal yapıya etkileri ve kent kimliği üzerindeki rolü incelenmektedir. Proje sürecinde karşılaşılan mali zorluklar, finansman modelleri ve sosyolojik dinamikler, sürdürülebilir kalkınmanın kültürel boyutunun nasıl daha etkin bir şekilde hayata geçirilebileceği konusunda önemli katkılar sunmaktadır.

İlgili çerçevede çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde kamu maliyesinin gelişimi, ilgilendiği alanlar, eksikleri ve mali sosyoloji kavramı ile bağlantısı kurulmaktadır. Mali sosyoloji kavramının barındırdığı kültürel öğeler ile kültürün ekonomik bir değere dönüş süreci aktarılmaktadır. Ekonomik bir değer haline gelen kültürün ülkeler açısından yumuşak bir güç konumuna gelmesi bu

alanda uygulanacak politikaların sürdürülebilir olması fikrine odaklanmaktadır. Kültürel sürdürülebilirliğin ne olduğuna değinilen bu bölümde sürdürülebilir kalkınma açısından ilişki kurulmaktadır. İkinci bölümde sürdürülebilirlik fikrinin tarihsel süreçteki gelişimi, temel dayanakları, ilişkili olduğu kavramları ile bu kavramlar doğrultusunda geliştirilen plan ve uygulamalar ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ise kültürel sürdürülebilirliğin sağlanması bakımından yeniden işlevlendirilen yapılar değerlendirilerek İzmir ilinde 140 yıldır varlığını sürdüren Alsancak Tekel Fabrikasının bir tür kültür ve sanat merkezine dönüşüm sürecinin mali ve sosyal boyutları sürdürülebilirlik çerçevesinde değerlendirilmektedir.

1.BÖLÜM

KAMU MALİYESİ VE KÜLTÜR İLİŞKİSİ

1.1. KAMU MALİYESİ KAVRAMI

Ekonomi bilimi kapsamında gerçekleştirilen faaliyetlerin nihai amacı toplumun gereksinimlerini karşılayacak mal ve hizmetin üretilmesidir. Toplumsal ihtiyaçlara cevap verecek bu ürünler piyasa veya kamu kesimi aracılığıyla üretilmektedir. Piyasa tarafından gerçekleştirilen üretim bireyi esas alan ihtiyaçları karşılayacak mal ve hizmete odaklanırken; kamu kesimi ise öncelikli olarak adalet, savunma ve asayiş gibi toplumsal refahı olumlu artıracak hizmetlerin üretimine odaklanmaktadır (Nadaroğlu, 1992). Dolayısıyla kamu kesimi tarafından üretilen söz konusu hizmetlerin sunumu devletin ekonomi alanında daha fazla rol üstlenmesini neden olmaktadır. Söz edildiği gibi devletin ekonomi içerisindeki büyüklüğünün artması, gerçekleştirdiği faaliyetlerin sınırlarının araştırılması ve bu faaliyetlerin gerektirdiği harcamaların ve gelirlerin ne olması gerektiği soruları maliye disipliniyle cevap bulmaktadır.

Maliye, bireylerin birlikte yaşamaları sonucunda ortaya çıkan devlet otoritesinin faaliyetlerini iktisadi ve sosyal açıdan inceleyen, söz konusu faaliyetlerinin sınırlarının araştırılan ve bu faaliyetlerin gerektirdiği harcamaların ve gelirlerin ne olması gerektiğini incelemektedir (Akdoğan, 2016). Devlet eliyle sunulan kamusal hizmetler ile bu hizmetleri karşılayacak kaynaklar arasındaki ilişkiler incelenirken söz konusu kaynakların elde edileceği alanlar üzerinde durulmaktadır. Devletin toplumsal ihtiyaçları karşılamak için ekonomik değer elde etmesi ve bu ekonomik değeri kamu hizmeti olarak sunması mali olayları meydana getirmektedir.

Mali olayların tarihi gelişimi süreç içerisinde incelendiğinde; İlk ve Orta Çağ Döneminde ekonomilerin tarıma dayalı olduğu ve ağırlıklı olarak ev ekonomisi niteliğinde faaliyet gösterdiği anlaşılmaktadır. Bu sebeple devletin temel görevi güvenlik, savunma ve adalet hizmetleri ile sınırlıdır. Devletin nihai görevleri dışında ekonomik ve ticari faaliyetlerde bulunması durumunda ekonomide dengelerin bozulacağı ve serbest rekabet ortamının gelişmesini önleyeceği ifade edilmektedir (Arslan, 2022).

Orta Çağ Döneminin sonlarına gelindiğinde Sanayi Devrimi yaşanmıştır. Yaşanan devrimle birlikte devletin ekonomide üstlendiği rollerin ne olması gerektiğiyle ilgili yeni fikirler ortaya çıkmıştır. Zaman içerisinde ekonomide gelişen durumlarla beraber söz konusu fikirler geçerliliğini yitirmiş olsa da kamu maliyesi alanı temelde iki fikir temelinde gelişimini sürdürmektedir. Bunlardan biri klasik maliye yaklaşımı iken; bir diğeri modern maliye yaklaşımıdır. Söz konusu yaklaşımlar kamu maliyesi politikasının nasıl şekillendiğini ve uygulandığını farklı açıdan ele almaktadır.

Klasik maliye anlayışı, 18. ve 19. yüzyıllarda Adam Smith, David Ricardo, Jean-Baptiste Say gibi klasik iktisatçılar tarafından geliştirilen ekonomik teorilere dayanmaktadır. Bu anlayışta temel amaç, devletin ekonomi üzerindeki rolünün mümkün olduğunca sınırlı tutulmasıdır. Devletin temel görevleri, kamu düzenini sağlamak, adaleti tesis etmek ve savunmayı organize etmek olarak görülmektedir (Edizdoğan, Çetinkaya, & Gümüş, 2019). Klasik maliye anlayışına göre devlet, bütçesini dengelemek zorundadır ve vergiler, kamu harcamalarını finanse etmek için en önemli araç olarak kabul edilmektedir. Ekonominin kendi kendine dengeye geleceği ve piyasa mekanizmalarının en iyi sonucu vereceği inancı, klasik maliyenin temel prensiplerinden biridir.

1929 yılında yaşanan Büyük Ekonomik Buhran ile birlikte ekonomilerin içinde bulunduğu durgunluk süreci uzamaktadır. Bu dönemde durgunluk sürecinin giderek derinleşmesi ve ekonomilerin kendiliğinde dengeye gelememesi klasiklerin savunduğu doğal düzen görüşünün sarsılmasına sebep olmaktadır. Söz edilen Büyük Buhran ile beraber ekonomide yaşanan gelişmeler devletin ekonomiye bakış açısında değişime sebep olurken müdahaleci ve modern maliye yaklaşımına geçiş başlamaktadır.

Modern maliye anlayışı 20. yüzyılda John Maynard Keynes gibi iktisatçılar tarafından geliştirilen ekonomik teorilere dayanmaktadır. Bu anlayışta devletin ekonomi üzerinde aktif bir rol oynaması gerektiği savunulmaktadır. Özellikle ekonomik dalgalanmalarla mücadele etmek için devletin maliye politikaları aracılığıyla ekonomik faaliyetleri düzenleyici rol oynaması gerektiği düşünülmektedir. Modern maliye, kamu harcamalarının ekonomik büyüme,

istihdam ve gelir dağılımı üzerinde önemli etkileri olduğunu kabul etmektedir (Eğilmez, 2016). Devletin, gerektiğinde bütçe açıklarını kullanarak ekonomiyi canlandırabileceği ve piyasa aksaklıklarını düzeltebileceği ifade edilmektedir.

Klasik ve modern maliye anlayışı, kamu maliyesi politikalarının nasıl şekillendirileceği konusunda farklı bakış açıları sunmaktadır. Klasik maliye devletin rolünü sınırlarken; modern maliye devletin ekonomik faaliyetler üzerinde daha fazla etkinlik göstermesi gerektiğini savunmaktadır. Toplumların gelişmesiyle beraber toplumsal ihtiyaçların değişmesi ve artması devletlerin adalet, savunma ve asayiş gibi temel görevleriyle birlikte ekonomide dengenin, kalkınmanın ve tam istihdamın sağlanması gibi sosyal ve ekonomik alanda görev üstlenmesine neden olmuştur. Bu durum devletin artan birtakım ekonomik ve sosyal sorunlar karşısında giderek ekonomi alanında daha fazla rol üstlenmesine yol açarken, kamu maliyesi alanında, devletin üstlendiği fonksiyonlara göre izlemesi gereken farklı yaklaşımlar meydana getirmektedir (Çelebi, 2006).

Kamu maliyesinin konusu; kamusal faaliyetler için gerekli gelirlerin toplanması, harcamaların yapılması, açıkların finanse edilmesi, devlet borçlarının, varlıklarının ve yükümlülüklerinin yönetimi ile ilgili konuların incelenmesi, analiz edilmesi ve bunlara ilişkin politikalar geliştirilmesi üzerinde durmaktadır. Söz konusu kamu maliyesinin birinci özelliği, mali olayların devletin amaçları doğrultusunda incelenmesidir (Wagner, 2007). Devletin kamusal ve yarı kamusal nitelikte sunduğu mallar topluma sunulmaktadır. Dolayısıyla üretimle ilgili kararlar sosyal refahın artırılması göz önünde bulundurularak alınmaktadır (Mehrotra & Prasad, 2009, s. 88).

Kamu maliyesinin ikinci özelliği, maliye disiplindeki çalışmaların toplumun homojen bir yapıya sahip olduğu varsayımına dayalı geliştirilmesidir. Mali süreçte, toplumdaki herkes için aynı koşullar mevcut iken; gerçekleşiyormuş gibi modellendiğinden toplumsal denge ve refah düzeyi hakkındaki önermeler basit ve pratik bir şekilde gelişmiştir. Bu durum sonucunda bireyler özel ve kamu malından ibaret bir ekonomide elde ettikleri faydaya uygun tercih ve davranış geliştiren iktisadi aktörler olarak belirlenmiştir (Wagner, 2006).

Kamu maliyesi yaklaşımının üçüncü özelliği, maliye disiplininin ele aldığı kavram ve konuları diğer alanlara oranla daha soyut değerlendirmesidir. Bu sebeple mali yöntemleri, ilkeleri ve teknikleri daha genel ifadelerle tanımlanmaktadır. Mali olaylar, içinde bulunduğu zaman diliminden bağımsız olarak ele alınmaktadır. Dolayısıyla kamu maliyesi, ele aldığı sorunları teorik yöntemlerle açıklamak ve belli bir noktaya kadar gerçekleşmesi muhtemel ekonomik sonuçları incelemekle yetinmektedir (Kurtkan, 1968, s. 9).

Kamu maliyesinin özellikleri bir arada değerlendirildiğinde görüldüğü üzere maliye disiplinde, mali olaylar devlete yüklenen normatif iktisadi amaçlar çerçevesinde soyut bir kavram olarak ve toplumun homojen olduğu varsayımı altında ele alınmakta, olaylar belli bir noktaya kadar iktisadi yönüyle analiz edilmekte, toplumsal yapı içinde gerçekleşen mali olayların çevresel koşulları ve kültürel faktörleri ile tarihsel boyutu ihmal edilmektedir.

Günümüzde maliye alanına hâkim yaklaşımın, mali olayları iktisadi analiz düzeyinde değerlendirerek toplumsal ve tarihsel bağlarından kopuk olarak ele aldığı söylenebilir. Bu bakış açısı “tarihsizleştirme” kavramının maliye bilimi için de geçerli olduğunu göstermektedir. Söz edilen tarihsizleştirme kavramı, maliye biliminde düşünce tarihi gibi bir alanın olmaması ile ilgiliyken; öte yandan sosyal bir olay olan mali sorunların, bütüncül bir yaklaşımla değil; sadece teorik açıdan irdelenmesi, diğer sosyal aksiyon ve durumlardan nasıl etkilendiğinin ve onları nasıl etkilediğinin bilinmediği ortaya çıkmaktadır (Hodgson, 2001).

Maliye disiplininin mali olayları devlet odaklı ele alarak soyut yaklaşımlarla yalnızca iktisadi yönüyle analiz etmesi ve mali konuların toplumsal bütün içindeki yerini diğer sosyal olaylarla birlikte açıklamaktan uzak olması sosyolojik yaklaşımın önemini vurgulamaktadır. Sosyoloji disiplinin belirli sosyal olayları toplumdaki tüm değişimlerle birlikte bütüncül bir yaklaşımla açıklayabilmesi zorunlu hale gelmiştir.

Sosyal bilimlerde gerçekleştirilen uygulamaların çoğu, daha önce başarılı sonuçlar vermiş teorileri benzer olaylara uyarlamaya odaklanmaktadır. Ülkemizde de gerçekleştirilen uyarlamalar her zaman etkin sonuçlar

vermemektedir. Dolayısıyla olayların sosyolojik bakış açısıyla birlikte ele alınması gerektiği düşüncesi önem kazanmaktadır.

Ülkelerin mali sorunlarına çözüm bulmak için geliştirdiği çözümler, uluslararası alanda kabul gören ilkeleri içerse de yapıları, tarihsel dokuları, kültürleri yaşanan sorunları farklı olan ülkelere söz konusu çözümlerin uyarlanması mali politikalara yön vermektedir. Geliştirilen çözüm önerileri, toplumdan topluma değişmekle birlikte ülkeler için geçerli tek bir doğru yoktur. Bu nedenle toplumun yapısını, tarihini ve kültürel özelliklerini bilmeden uyarlanmış politikaların tutarlılığı ve uygulanabilirliği tartışmalıdır. Mali olayların sosyolojik bir bakış açısı ile değerlendirilmesine imkan sağlayan mali sosyoloji yaklaşımı ile konuya yaklaşmak ülkelerin kendi tarihi ve kültürleriyle bir bütün olması sebebiyle uyarlanma sorununun aşılmasına katkı sağlayacaktır.

1.2. MALİ SOSYOLOJİ

Mali olayların gerçekleşmesi sürecinde etkili olan farklılıkların değerlendirilmesini sağlayacak alanlardan biri de sosyolojidir. A. Comte'a göre sosyoloji bireylerin zihinsel etkinliğiyle birlikte içinde bulunduğu toplumdaki tüm kültürel araştırma alanı olarak değerlendirilmektedir. (Erdem & Kırmızıaltın, 2018). Sosyoloji biliminin çalışma açısından önemli hale geldiği nokta ele aldığı konu gereği mali olayların özünde insanın varoluşundandır.

Sosyoloji bilimi mali olaylar açısından incelendiğinde, kamu hizmeti sunulabilmesi için harcamaların ve gelirlerin planlanması ile söz konusu hizmetin gerçekleştirilmesinde, toplum üyelerinin davranışlarında gözlemlenen farklılıkların önemi vurgulanmaktadır. Toplumun davranış biçimi ve düşüncelerini dikkate almayan uygulamalar, mali amaçlara erişilmesi yönünden önemli sorunların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Bu bakımdan, mali olaylarda cereyan eden tüm hadiselerin, olası krizlerin ve bu krizlere yönelik uygulanan politikaların sonuçlarının detaylı olarak gözden geçirilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede mali olayların, maliye alanının sosyoloji disiplini ile birlikte

değerlendirilmesine imkan sağlayan mali sosyoloji yaklaşımı ile ele alınması daha gerçeğe yakın analizler ortaya çıkaracaktır.

Mali sosyoloji kavramı, farklı dönemlerde ve bağlamlarda ele alınmıştır. Temel olarak, mali sosyoloji, ekonominin toplumsal boyutlarını ve finansal süreçlerin toplum üzerindeki etkilerini inceleyen bir alandır. Ekonomi sosyolojisinin gelişimi süresince eski mali sosyoloji ve yeni mali sosyoloji kavramları ortaya çıkmıştır.

Eski mali sosyoloji, klasik sosyoloji ve ekonomi düşünürleri tarafından şekillendirilmiştir. Karl Marx, Max Weber, ve Emile Durkheim gibi düşünürler, ekonominin toplumsal yapı ve ilişkiler üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Bu dönemde mali sosyoloji, ekonomiyi toplumsal yapıların bir ürünü ve bunlar tarafından şekillendirilen bir alan olarak görmüştür (Neil & Richard, 2013).

Yeni mali sosyoloji ise özellikle 1980'lerden itibaren gelişmeye başlamıştır. Bu dönem, finansal küreselleşmenin, neoliberal politikaların ve finansal krizlerin öne çıktığı bir dönemdir. Yeni mali sosyoloji, finansal süreçlerin ve piyasaların toplumsal olarak nasıl yapılandığını ve nasıl işlediğini anlamaya çalışmaktadır. Bu süreçte mali sosyoloji, ekonominin sadece teknik bir alan olmadığını, aynı zamanda toplumsal ilişkiler ve yapılarla derin bir şekilde bağlantılı olduğunu vurgulamaktadır.

Mali sosyoloji kavramının öncülerinden biri olan Goldscheid, mali olayları toplumsal kültür ve tarihsel yapı içinde ele almanın gerekliliği üzerinde durmaktadır. Olayların toplumsal nedenlerini açıklama ve krizlere çözüm getirme amacından hareket eden Goldscheid, sosyal bilimler alanında en önemli eksikliklerden birinin, mali sosyoloji teorisinin olmaması ve kamu maliyesi sorununun sosyolojik temel olmaksızın ele alınması olduğunu ileri sürmektedir (Goldscheid, Musgrave, & Peacock, 1958, s. 202). Sorunu ele alış biçimi değerlendirildiğinde Goldscheid'e göre sosyolojik yaklaşım, kamu maliyesinin bilimsel temelini oluşturmaktadır. Bunun nedeni, mali sosyoloji alanının toplumların ilerlemesinde kamu gelirleri ve harcamalarının önemini kamu maliyesi anlayışına kıyasla daha gerçeğe yakın şekilde ortaya koymasındadır (Goldscheid, Musgrave, & Peacock, 1958, s. 206-207). Dolayısıyla Goldscheid'e

göre mali sosyoloji, “tarihin belirli bir anında (historical setting) devletin doğası gereği gerçekleştirdiği harcamalarının finansmanı ve toplumsal gelişme arasındaki karşılıklı bağımlılık” olarak tanımlanmaktadır (Musgrave, 1992). Mali sosyoloji kavramı günümüz sosyal bilimler alanı içinde yer alan mali olayları ele almaktadır (Martin, 2009, s. 7).

Mali olaylar, insanların birlikte yaşamaya başlaması sonucunda oluşturduğu toplumsal örgütlenmeyle birlikte ortaya çıkmaktadır. Söz konusu örgütlenmeyle beraber var olan devlet ve devleti meydana getiren mali olaylar, yapısı ve işlevi gereği toplumdaki kaynakların bir kısmını ele geçirirken söz konusu kaynakların kullanılması şeklinde vuku bulan olaylardır. Bu özellik mali olayları, yapısal olarak sosyal yönüyle birlikte incelenmesi gereken iktisadi olaylara dönüştürmektedir. Dolayısıyla, bireylerin her birinin psikolojileri üzerinde yarattığı olumlu veya olumsuz etkiler bir bütün olarak değerlendirildiğinde kitlesel tepkileri görmeyi sağlayan sosyal olaylardır. Bu açıdan bakıldığında mali olaylar, siyasi iradenin davranışlarıyla örtüşen hukuki, iktisadi ve sosyolojik durumları ifade etmektedir. Diğer disiplinlerle karşılıklı etkileşim içerisinde olan mali olaylar kültür, toplumsal sınıflaşma, teoloji ve eğitim gibi sosyal kurumların oluşumunu etkileyerek, değişen ve onların değişimini sağlayan salt sosyal olgulardır (Backhaus, 2004, s. 143).

Mali sosyoloji, devletin mali faaliyetleri konusunda yaptığı mikro veya makro iktisadi analizlerle kavranamayacak kadar geniş bir alanla ilgilenmektedir. Kavram, mali olayları politik, ekonomik, kültürel, kurumsal ve tarihi yönleriyle zaman içerisinde nasıl etkileşimde bulunduğunu göz önüne aldığı için farklıdır. Örneğin, “kamu maliyesi yaklaşımı devleti, uyguladığı politikalar ile piyasa başarısızlıklarına ve dengesizliklerine cevap veren rasyonel bir aktör” olarak tanımlanmaktadır (Helm, 1983, s. 27). Mali sosyoloji ise kamu maliyesinden farklı olarak bu sorunlarla ilgilenmenin yanı sıra ilgilenilmesi gereken önemli iktisat dışı etkilerin de olduğunu kabul etmektedir. Buradan hareketle mali sosyoloji, uygulanan politikaların mali etkilerini inceleyerek toplum ve devleti özleştiren sosyal olayların kültürel ve tarihi yapılarına odaklanan farklı bir yaklaşım geliştirmektedir (Campbell, 1993, s. 164).

1.3. MALİ SOSYOLOJİ VE KÜLTÜR İLİŞKİSİ

Devlet, insanların belli bir toprak parçası üzerinde birlikte yaşamaları sonucu oluşturduğu yapılanmadır. Toplumların farklı kişilik özellikleriyle ortaya çıkması, devleti oluşturan toplumdaki daha üstün bir güç olduğu ve diğer toplumlara karşı egemenlik hakkına sahip olduğu anlamına gelmektedir. Devletin toplumdaki tüm bireyler için yarar sağlayıcı hizmeti olarak kabul edilen “düzen oluşturma ve koruma hizmetleri, iç ve dış güvenlik ile yargı hizmetlerinin yanında kaynak dağılımına müdahale etmek, gelir dağılımını düzenlemek, ekonomik istikrarsızlıkla mücadele etmek, kalkınma ve büyümeyi gerçekleştirmek, sosyal hayatta müdahale ederek bu alanda harcamalar yapmak” şeklinde kapsamlı bir çalışma alanı vardır (Çelebi, 2006, s. 8). Dolayısıyla, devletin üstlendiği sorumlulukların büyük bir bölümü onu harcama yapmaya zorlamaktadır. Bu harcamaların karşılığında ise toplumsal ihtiyaçların karşılanabilmesi için devletin gelir elde etmesi gerekmektedir (Uluatam, 1997, s. 211). Bu durumdan hareketle mali sosyolojinin amacının, kamusal hizmetlerin gerçekleştirilebilmesi ve bu faaliyetlerde sürekliliğin sağlanabilmesi için mali olayların sosyal boyutunun da göz ardı edilmeden değerlendirilmesinin önemi vurgulanmaktadır. Söz edilen sosyal boyut dikkate alınırken bireylerin toplumsal normlar, değerler ve ilişkiler çerçevesinde nasıl davranacaklarını öğrenmelerini sağlayan sosyalleşme kavramını ortaya çıkarmaktadır.

Sosyalleşmeyi kavram olarak ilk kez kullananlardan biri olan Durkheim, sosyalleşmeyi yeni nesillerin topluma uyum sağlaması, zihinsel, kültürel ve ahlaki yönden gelişmesi için yetişkin nesiller tarafından yetiştirilmesi olarak tanımlamaktadır (Durkheim, 1985). Sosyalleşme kavramını daha detaylı ele aldığımızda, insanların yaşadığı süreç içerisinde ait olduğu toplumun kültürünü tüm maddi ve manevi unsurlarıyla beraber öğrenmesi ve onları benliğine katması anlamına gelmektedir. Bahsedilen sürecin hem bireylerin toplumsal bir varlık haline gelebilmesi hem de toplumun devamlılığının sağlanabilmesi için zorunlu olduğu değerlendirilmektedir (Robbins, 1994, s. 310-311). Bu sebeple, sosyalleşme bir yönüyle bireyin kişiliğini besleyen bir unsurken; bir yönüyle de

toplumların sürekliliğini sağlayan sürecin temelini oluşturmaktadır (Koştaş, 1987, s. 329-330).

Sosyalleşme, bireyin yaşadığı toplum yapısı ve kültürü içinde geçirdiği süreci ifade etmektedir. Bu süreç “toplumun manevi yapısını oluşturan tutum, davranış, bilgi, görgü ve hukuk normlarını kapsayan, bireyin varoluşunun zorunlu şartlarını düzenleyen” bir zaman dilimini anlatmaktadır (Tolan, 1996). Sosyalleşme anlamsal olarak “bireylerin, çocukluklarından toplumda belirli bir eğitim ve kültür sahibi insan olarak yaşamlarını sürdürmelerini sağlayıncaya, toplumsal hayata fiilen katılıncaya kadar geçirdikleri bir süreç” olarak tanımlanmaktadır (Badawi, 1986). Sosyalleşmenin çeşitli bir yapısı olmasından hareketle, bireyin yaşadığı kültürü ve bu kültürle etkileşim içerisinde olan kültürleri tanıması gerekmektedir (Yavuzer, 1979, s. 20).

Sosyalleşme kavramının tanımlarından da anlaşılacağı üzere söz edilen süreç iki boyutludur. Bu boyutlardan birincisi psikolojik boyuttur. Bu boyut bireyin toplum içerisinde gelişip kalıba sokulduğu durumu iddia etmektedir. İkincisi ise sosyolojik boyuttur. Söz edilen bu boyut ise bireyin sosyal beklentilere uygun davranmasının öğretildiği durumu ileri sürmektedir (Sneyder & Spreitzer, 1976, s. 804-805). Dolayısıyla sosyoloji söz konusu süreçleri ve kişileri çevreleyen farklı sosyal yapıların etkilerini inceleyen bir disiplindir (Long & Hadden, 1983, s. 3).

Toplum ile birey arasında karşılıklı ilişkiyi inceleyen sosyoloji, birey açısından insanların diğer insanlarla olan etkileşimine, bu etkileşimle beraber insani becerilerin oluşmasına ve gelişmesine destek olan alandır. Toplum yönünden değerlendirildiğinde ise sosyal düzenin sürekliliğini sağlamada önemli rol üstlenecek sosyalleşme süreci, başlıca iki faktörü barındırmaktadır. İlki, sosyalleşme becerisi kazanacak bireyler, ikincisi ise bireylerin sosyalleşmesini sağlayacak araçlardır. Sosyalleşme araçları, bireylerin kişiliğinin şekillenmesinde ve var olduğu toplumun kültürü ile yapısını öğrenmede temel kaynaklardır. Buradan hareketle, sosyalleşmenin insanlığın temel değerleri, inançları ve geleneklerinin aktarılması yoluyla kültürü koruma görevini üstlendiğini belirtmek mümkündür (Akan, 2003, s. 97).

Sosyalleşme ile ilgili tanımlar yapılırken sıklıkla kültür unsuruna vurgu yapılmaktadır. İnsanın yaşam sürdürdüğü tüm gerçeklik kültürü açıklamaktadır. Kültür, doğanın insan eliyle işlenerek yeniden değer kazandırılması ve bu değerın insan ruhuna özgü olma sürecidir. İnsan eliyle üretilen her şeyin kültürel değer taşıması, insanın kendisine ve diğer insanlara bakış açısından, yaşadığı toplumun değerlerinden ve yaşam amaçlarına kadar her konuda kültür unsurlarını barındırdığının göstergesidir. Dolayısıyla toplumda var olan kurumlar, örgütler, dernekler ve okulların tümü kültürel alanlardan sayılır ve insanlar arasındaki alışverişlere konu olan maddi ve manevi ürünlerin tümü kültür olarak adlandırılır. İnsanın yeryüzündeki diğer varlıklardan farklı olmasını sağlayan en belirgin özellik, doğada kendisi için önceden belirlenen kurallar olmadan tamamen yaratıcılığın ürünü olan bir kültür oluşturabilmesi ve yarattığı bu kültür ile gelişimini sağlayarak varlığını sürdürebilme becerisine sahip olmasıdır (Uygur, 2006).

Sosyalleşme kavramından yola çıkarak ele aldığımız kültür kavramını içinde yaşadığımız toplumun mali olayları ile birlikte düşünmek önem taşımaktadır. Bireylerin yaşadıkları mali olayların ilkeleriyle uyumlu hareket eden bir canlı olması, o toplumdaki mali kültürün oluşumunu desteklemektedir. Bu süreçte toplumların mali kültürü öğrenmesi, özümsemesi ve gelecek nesillere aktarması süreci mali sosyolojinin konusunu oluşturmaktadır.

1.4. EKONOMİK BİR KAVRAM OLARAK: KÜLTÜR

Toplumlar, bireylerin karşılaştığı problemleri çözümlenmek ve ihtiyaçlarını karşılamak için çeşitli araçlara gereksinim duyar. Bireyin içinde bulunduğu çevresel koşullarla, birlikte yaşadığı insan topluluklarıyla olan ilişkilerine, iletişimlerinin karşılıklı etkilerine ve bir canlı olarak ihtiyaçları karşılamak için geliştirdiği becerilerine göre, bu araçlar değişkenlik göstermektedir. Bununla beraber, en temel olanından en gelişmişine kadar insan topluluklarının tamamında kültür denilen ortak bir olgu mevcuttur (Köse, Tetik, & Ercan, 2001, s. 220).

Kültür kavramının tarihsel gelişimine bakıldığında kültür kelimesinin üç önemli kullanımı dikkat çekmektedir. İlk olarak 18. yüzyıldan itibaren zihinsel, manevi ve estetik gelişime ilişkin genel bir süreci anlatan kültür öne çıkmaktadır. İkinci olarak bireyin ya da toplumun yaşam biçimini anlatan kültür vurgulanmaktadır. Üçüncü olarak ise sanatsal etkinliğin ürünleri anlamında kullanılmaktadır (Williams, 1976/2005, s. 110). Sanatsal ürünlerin, zihinsel, manevi ve estetik gelişimin sonuçları olduğunu değerlendirdiğimizde kültürün üçüncü kullanımın aslında birinci kullanım için bir uygulama alanı olduğu ortaya çıkmaktadır.

Kültür kavramına özel anlamda tek bir tanım vermek oldukça zordur. Tanımlamada yaşanan bu zorluk kültür sözcüğünün anlamsal olarak çeşitliliğinden kaynaklanmaktadır. Bu durumun gerekçesi ise kültür teriminin farklı düşünce sistemlerinde ve disiplinler arası kullanılmasıdır. Söz edilen disiplinler arasında başta sosyoloji olmak üzere, ekonomi, psikoloji, antropoloji ve tarih bilimi örnek olarak gösterilmektedir. Kültürün bünyesinde taşıdığı tarihsel ve sosyal boyutun belli bir disipline konu olmasının ötesinde öğrenilebilir ve sürekli olduğundan kaynaklanmaktadır. Kültürün içinde bulunduğu zamana göre değişime uğraması varlığını bu yolla sürdürmesiyle mümkündür.

Bu kapsamda kavramın ele alınışı incelendiğinde, kültürün insani bir eylem alanı olduğu belirtilmektedir (Bauman, 1998, s. 159). Bu tanım kültürün insan eliyle üretilen tüm ürünleri kapsadığı anlamını taşımaktadır. Dolayısıyla kültürün doğal bir oluşum değil; sonradan üretilen bir yapı olduğu belirtilmektedir (Köktürk, 2006, s. 223). Bu düşünceye göre ürünü oluşturan özne, insandır. Sözü edilen düşünceler insan ve kültürün ayrılmaz bir bütün olduğu gerçeğinin altını çizmektedir. Bu gerçek aynı zamanda kültürün bireyi tamamladığını göstermektedir. Eagleton da yukarıdaki görüşü destekler nitelikte kültürün kalıtsal olmadığını ifade etmektedir (Eagleton, 2005, s. 46) Bu ortak görüşler doğrultusunda kültürün bireyin davranış, yaşayış ve hayatı algılayış biçimi olarak görüldüğü anlaşılmaktadır.

Kültür kavramına ait başka bir ifade, Dünya Kültür Politikaları ve Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı (World Conference on Cultural Policies and Sustainable Development) Sonuç Bildirgesi'nde yer almaktadır. Konferansı düzenleyen

UNESCO kültürü, “bir toplumu ya da toplumsal bir grubu tanımlayan maddi, manevi, zihinsel ve duygusal özelliklerini sadece sanat ve edebiyatla değil; aynı zamanda yaşam şekli, değer sistemleri, gelenekler ve inançların bütünü” olarak tanımlamaktadır (UNESCO, 1982).

Bahsi geçen tanımlardan ortaya çıkan en geniş anlam ise kültürün üç kullanımını da aynı anda yansıtan yeni bir terim olduğudur. Bu terim kültür ürünleridir. Kültür ürünleri; üretim, tüketim ve değişim alanlarını da içeren daha fonksiyonel bir kavramdır. Bu nedenle ekonomideki diğer tüm mal ve hizmetlerde olduğu gibi emek, toprak, sermaye, teknoloji, insan sermayesi ve yaratıcılığı kullanılarak üretilmektedir. Dolayısıyla ekonomi bilminde yer alan maliyet ve fiyat kavramları bu ürünlerin değerini belirlemek için kullanılmaktadır. Yapımında yaratıcı bir form içeren, sembolik bir anlam üretme ve etkileşim tetikleme amacı taşıyan ürünlere değer belirlenmesi ise kültürün metalaşması sürecini başlatmaktadır (Seçkin, 2022, s. 120).

1.5. KÜLTÜRÜN METALAŞMASI

Meta olarak adlandırdığımız kavram bireylerin ihtiyaçlarını karşılayan mal ve hizmetler bütününe ifade etmektedir (Şaylan, 1994). Marx, metayı insan ihtiyaçlarını karşılayan her şey olarak tanımlamaktadır. Bu sebeple metaların kullanım ve değişim değeri bulunmaktadır. Değer, metaların karşılığı olan insan emeğini göstermektedir. Kullanım değeri, karşılanacak olan insan ihtiyaçlarını göstermektedir (Storey, 1992). İçinde kültür öğelerini barındırsın ya da barındırmasın tüm metalar kullanım değeri açısından insanın gereksinimlerini karşılayan dışsal ürünlerdir (Kıyan, 2015, s. 36). Bu bakımdan metayı kullanan bireyler dışında başkalarının ondan fayda sağlaması, kullanım değerinin toplumsal olduğunun bir göstergesidir.

Marx’a göre değişim değeri ise zamana ve yere göre değişiklik gösteren nicel bir kavramdır. Dolayısıyla değişim değeri göreceli olmakla birlikte rastgele belirlenebilmektedir. Marx metanın kullanım değerini yemek yeme veya hayal kurma eylemine benzeterek açıklamaktadır. Örneğın gün içinde bir öğünde

yemek yeme ile operaya gitmek için yapılan iki farklı harcamanın arkasında yatan güdünün bireyler açısından farklı olmasından kaynaklandığını savunmaktadır. Burada yemek yeme yaşamsal bir gereksinimin giderilmesi; operaya gitmek kültürel bir ihtiyacın karşılanmasıdır (Kıyan, 2015, s. 157). Söz konusu örnekte değinilmek istenen nokta her insan için birincil olan yaşamsal ihtiyaçların yanı sıra sosyalleşmesine imkan sağlayacak ikincil ihtiyaçlara da sahip olduğudur. Bu bakış açısıyla kullanım değerleri dikkate alındığında kültürel metaların çoğunlukla ikincil bir ihtiyaç olduğu çıkarımı yapılabilmektedir (Storey, 1992, s. 229). Bu sebeple tüm metalden farklı olarak kültürel metalar el değiştirdiğinde kullanım değeri üreticisinde kalmaya devam etmektedir (Kıyan, 2015, s. 41)

Kültürün metalaşması mal ve hizmet olarak piyasada işlem görmesi ve alıp satma sürecinde el değiştirmesi, kültür ekonomisinin çıkış noktası olmuştur. Jameson'a göre kültür metaya dönüşürken; ekonomi de simgesel bir yatırıma dönüşmüştür (Jameson, 1999). Diğer bir ifadeyle, kültür ve ekonominin bütünleştiği açıklanmaktadır. Bunun bir çıkarımı ise kültürel ürünler piyasada işlem görebilmek için üretilmeye ve alınıp satılan bir meta haline gelmeye başlamasıdır. Zaman içerisinde popülerlik kazanan kültür ekonomisi birçok ülkede kültür politikalarının belirlenmesinde dikkat çekici ve giderek kullanım alanı artan bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır (Throsby, 2012).

1.6. KÜLTÜR EKONOMİSİNİN KAMU MALİYESİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Kültür ekonomisi analizinde kamu maliyesi sıklıkla kullanılmaktadır. Kamu maliyesi devletin gelir ve harcamalarının ekonomiye etkilerini konu edinir. Dolayısıyla devletin gerçekleştireceği faaliyetlerin nasıl finanse edileceği ve hangi tür mal ve hizmetin devlet tarafından sunulacağı konuları mal türlerinin sınıflandırılmasını gerektirmektedir. Bu noktada tam kamusal ve yarı kamusal mallar kamu maliyesinin üzerinde durduğu önemli kavramlardandır. Kamu maliyesinin planlanması ve yönetilmesinde bu iki mal türü merkezi bir rol oynamaktadır.

Tam kamusal mallar, literatürde iki temel özelliğiyle tanımlanan ve bu özellikler nedeniyle piyasa mekanizması tarafından yeterince sağlanamayan mal ve hizmetler olarak tanımlanmaktadır. Bu özellikler dışlanamazlık ve rekabet etmezlik olarak adlandırılmaktadır. Bu iki özellik, tam kamusal malları diğer mal ve hizmetlerden ayırarak bunların sağlanmasında devletin rolünü kaçınılmaz kılmaktadır. Dışlanamazlık, bir bireyin mal veya hizmetten faydalanmasının, diğer bireylerin de aynı mal veya hizmetten faydalanmasını engelleyemeyeceği anlamına gelmektedir. Rekabet etmezlik ise bir bireyin tam kamusal malı kullanmasının, diğer bireylerin aynı malı kullanmasını etkilemediğini ifade etmektedir. Dolayısıyla bu iki özellik, tam kamusal malların piyasada etkin bir şekilde sağlanmasını zorlaştırmaktadır (Akdoğan, 2016).

Tam kamusal nitelikteki mallar piyasa tarafından etkin veya optimal düzeyde üretilmemektedir. Bu durum, piyasa başarısızlıklarına yol açtığından tam kamusal malların yetersiz arzı söz konusu olmaktadır. Tam kamusal malların sağlanması, genellikle devletin müdahalesini gerektirir. Devlet, bu malların herkes tarafından kullanılabilir olmasına imkan sağlamaktadır. Devlet eliyle sağlanan tam kamusal mallar, ekonomik refahı artırır, toplumsal dengeyi korur ve piyasa başarısızlıklarını telafi eder.

Yarı kamusal mallar ise literatürde, tam kamusal mallarla özel mallar arasında yer alan ve bazı özellikleri ile tam kamusal mallara benzerken bazı özellikleri ile özel mallara benzeyen mallar olarak tanımlanır (Şener, 2014). Bu mallar dışlanabilirlik ve rekabet edebilirlik gibi bazı özellikleri nedeniyle piyasada özel sektör tarafından sağlanabilir; ancak aynı zamanda önemli sosyal faydalar sunduklarından dolayı devlet müdahalesiyle desteklenmekte veya doğrudan sunulmaktadır. Dışlanabilirlik, yarı kamusal malların tüketicilerden dışlanabileceği anlamına gelmektedir. Bir diğer deyişle, bir birey bu malı kullanmak istediğinde, sağlayıcı tarafından ücret talep edilmekte ve ödeme yapmayan bireyler bu malın kullanımından dışlanabilmektedir. Rekabet edebilirlik, yarı kamusal malların tüketiminin, başka bir bireyin aynı maldan faydalanma imkanını azaltabileceği anlamına gelmektedir.

Yarı kamusal mallar piyasada kendiliğinden üretilebilecek nitelikteki mal ve hizmetler olsa da bireysel faydalarının yanı sıra toplumsal refahın artmasına katkı sağlayacak nitelikteki mallardır. Bu nedenle, devlet bu tür malların sağlanmasını teşvik etmekte, sübvansede etmekte veya doğrudan mal ve hizmet sunumu sağlamaktadır. Devletin bu müdahalesi, toplumun genel refahını artırma ve piyasa başarısızlıklarını önleme amacını taşımaktadır (Uluatam, 1997).

Devletin yarı kamusal malları sübvansede etmesi veya doğrudan sağlanması, sosyal adaleti artırma, piyasa başarısızlıklarını giderme ve uzun vadeli ekonomik kalkınmayı teşvik etme açısından büyük önem taşımaktadır. Yarı kamusal malların doğru ve yeterli bir şekilde sağlanması, sadece bireylerin yaşam kalitesini artırmakla kalmamakta, aynı zamanda toplumsal huzuru ve ekonomik sürdürülebilirliği de desteklemektedir.

Sonuç olarak, yarı kamusal mallar, hem bireysel hem de toplumsal refah açısından kritik öneme sahip olup, bu malların etkin bir şekilde sağlanması, devlet müdahalesini ve düzenlemesini gerektirmektedir. Devletin bu alandaki rolü, toplumsal eşitliği sağlama, piyasa başarısızlıklarını önleme ve ekonomik kalkınmayı destekleme amacına yönelik olmalıdır.

Devletin ürettiği malların toplumun ihtiyaçlarını karşılama becerisi kültürün ne tür bir mal olarak değerlendirilmesi gerektiğini akıllara getirmektedir. Kültür, kamu maliyesi çerçevesinden incelendiğinde yarı kamusal mal olarak değerlendirilebilir. Kültürün kamusal malların ve özel malların bazı özelliklerini taşıması yarı kamusal mal niteliğinde kabul edilmesine neden olmaktadır.

Bir toplumun dilini, geleneklerini veya tarihini öğrenmek ve paylaşmanın bireylerin erişimine açık olması ve hiç kimsenin bu tür kültürel bilgilere erişimden dışlanamaması bazı kültürel ürünlerin dışlanamama niteliğini ortaya koymaktadır. Diğer taraftan tiyatro gösterileri, müzik festivalleri, müzeler gibi kültürel ürünler, bu ürünleri kullanacak veya bu ürünlerden yararlanacak olanlara belirli bir bedel karşılığında faydalanma imkanı sağlamaktadır. Bu tür kültürel ürünlere erişimin, genellikle bilet satın alma veya bir ücret ödeme yoluyla sağlanması nedeniyle bu ürünlerin tüketiminden dışlanmak mümkündür (Akdede, 2011, s. 16).

Bir kişinin kültürel bir üründen (örneğin, bir halk hikayesinden, bir gelenekten) faydalanması, diğer insanların aynı üründen faydalanmasını etkilememektedir. Bu da kültürün kamusal mal özelliklerinden biriyken; özel kültürel etkinliklerde (örneğin, bir konser veya tiyatro gösterisi), bir kişinin katılımı, etkinliğin kapasitesi nedeniyle diğer kişilerin katılımını sınırlandırabilmektedir. Bahsi geçen bu özellikler özel mal ve hizmetlerin nitelikleri arasında yer almaktadır (Frey, 2011, s. 371-372).

Kültürel ürünlerin yarı kamusal mal olduğunu kabul edildiği durumda ise kültür ekonomisinin ürettiği mal ve hizmetlerin tüketilmeleri sonucunda topluma dışsal fayda sağlarken tüketimde bulunan bireye ise özel fayda sağlamakta olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu durum, kültür ürünlerinin bölünebilme (fiyatını belirleme) ve pazarlanabilme özellikleri nedeniyle özel mal ve hizmete benzediğini, dışsal ekonomi oluşturması ve bireylerin tüketimden mahrum edilememesi sebebiyle tam kamusal mal ve hizmete benzediğini göstermektedir. Dolayısıyla devletin kültür sektörüne katkısı söz konusu olduğunda kültürel ürün ve hizmetlerin toplumsal yararı konusu öne çıkmaktadır. Kültür ürünlerinin pozitif dışsallık yaratmaları ve piyasanın doğru işlemediği göz önüne alındığında devletin maliye politikalarının bu sektörü desteklemek üzere tasarlanması gerektiği savunulmaktadır. Kültürün geniş kitlelere ulaştırılması ve gelecek nesillere aktarılması toplum mirasının korunmasına katkı sağlayacağından devletin bu alanda faaliyet göstermesi önem taşımaktadır. Bu nedenle devletlerin, kültürel mirası korumak, kültürel ürünleri sübvans etmek ve kültürel katılımı teşvik etmek amacıyla politikalar geliştirmesi gerekmektedir.

1.7. KÜLTÜRÜN EKONOMİDEKİ YERİ

Kültürün ekonomide istihdam yaratma kapasitesinin hizmet sektörüne geçen ekonomilerde öncü görevi görmesi, araştırmacıları bu alandaki ekonomik etkileri incelemeye yöneltmiştir. Araştırmacıların yöneldiği söz konusu etkiler, kültürün gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ekonomik performansı üzerinedir (Erkal, 2000). Bu kapsamda kültür sektörünün çıktıları irdelenmektedir.

Kültür sektörü, “kültür öğelerinin bilimsel değerinin göz önünde bulundurularak ekonomik ve sosyal zenginliğe katkıda bulunacak biçimde değerlendirilmesidir.” (Köktürk, 2006) Tanımlanan kavram kültürel miras yönetimiyle uyumlu ilkeler çerçevesinde gelişmiş olmakla beraber kapsam olarak daha geniştir. Bunun sebebi kültür mirası yönetiminde hedef doğrudan kültür varlığı iken; kültür sektöründe ise hedef kültür varlıklarının içinde bulunduğu bölge ile beraber bir bütün olarak ele alınmaktadır. Daha genel bir ifadeyle kültür sektörünün, kültürel varlıkların bölgesel anlamda planlanmasının bir girdisi olarak kabul göreceği ifade edilebilir.

Kültür mirasının ekonomide büyümeye önemli katkıları olduğu çeşitli dünya örneklerinde görülmektedir. Bu nedenle kültürel politikaların ekonomik sonuçları, ekonomik alanda yeniliğin kaynağı olarak kültür endüstrilere olan ilginin artmasıyla daha belirgin hâle gelmiştir (Seçkin, 2022). Kültür öğeleri konusunda kamu ya da özel sektörde eliyle yürütülen uygulamalar arasında; tarihi dokuyu koruma, onarma ve yenileme çalışmaları sayılabilir.

Kültür varlıkları ekonomi açısından değerlendirildiğinde istihdam yaratma, yerel ekonominin canlanması, kültürel ve eğitimsel katkılar gibi çeşitli unsurlar önemlidir ama bunların arasında maliyet unsuru devletler açısından üzerinde durulan temel noktalardan biri olarak değerlendirilmektedir. Kültürel varlıkların korunması konusunda alınan kararlarda mali boyutlar ön plana çıkmaktadır. Dolayısıyla sanata ve kültüre devlet desteği kültür ekonomisinin önemli alanlarından biridir. Bu alanda kültür varlıklarının korunmasına yönelik yatırımlar, ekonomik, sosyal, çevresel ve kültürel açıdan sürdürülebilir kalkınmayı desteklemektedir. Bu yatırımlar, sadece kültürel mirasın korunmasıyla sınırlı kalmamakta; aynı zamanda yerel ekonomilere, toplumsal bağlara ve çevresel sürdürülebilirliğe katkıda bulunarak geniş bir kalkınma perspektifini ortaya koymaktadır. Bu nedenle, kültürel varlıkların korunması sürdürülebilir kalkınma stratejilerinde önemli bir rol oynamaktadır.

1.8. KÜLTÜRÜN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ

Sürdürülebilirlik toplumların bugünkü ihtiyaçlarını karşılarken gelecek nesillerin de ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için iyi bir çevre bırakmak adına yapılan faaliyetlerdir. Buradan yola çıkarak kültürel sürdürülebilirlik, geçmiş ile gelecek arasında köprü görevi gören kültürel varlıkların barındırdığı zenginlikleri söz konusu varlıkları koruyarak gelecek kuşaklara aktarımının sağlanmasıdır (Tapan, 2007).

Kültürel sürdürülebilirliğin sağlanması kullanım dışı olan tarihi yapıların, yeniden işlevlendirilerek söz konusu yapılara günümüze uygun fonksiyonların kazandırılmasıyla yakından ilgilidir (Kincaid, 2003, s. 93). Yeniden işlevlendirme, bir yapı ya da alanın yeni bir fonksiyon kazandırılarak mevcut yapısal özelliklerinin korunması ve bu sayede kültürel mirasın yaşatılmasına olanak tanınması sürecidir (Langston & Shen, 2007, s. 193). Tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesi, kültürel sürdürülebilirliği desteklemektedir. Bunun sebebi işlevlendirme çalışmalarının, hem fiziksel yapıyı hem de o yapıya bağlı kültürel değerleri korumaya yardımcı olmasından kaynaklanmaktadır. Tarihi binaların yıkılması yerine onarılması ve yeni işlevler verilmesi, bu yapıların toplum tarafından kullanılmasını ve değerinin anlaşılmasını sağlamaktadır (Dyllick & Hockerts, 2002, s. 130). Bu durum sürdürülebilirlik kavramı için önemli bir unsurdur.

İşlevlendirme projeleri, kültürel mirasın korunmasının yanı sıra yerel ekonomilere katkı sağlayarak kültürel sürdürülebilirliği güçlendirmektedir. Örneğin, turizmin gelişmesi ve kültürel miras alanlarının ticari işlevler kazanması, bu alanların korunmasını teşvik etmektedir (Tapan, 2007). Bu bağlamda tarihi yapıları yeniden kullanıma kazandırırken, Yeniden işlevlendirme çalışmaları, kültürel kimliğin ve hafızanın korunmasına da katkıda bulunmaktadır. Bir toplumun geçmişine dair izler taşıyan binalar ve mekânlar, yeniden işlevlendirildiğinde o toplumun kültürel sürekliliği açısından da önemli bir işlev üstlenmektedir.

Kültürel miras olan değerlerin sürdürülebilirliği, özellikle küreselleşme karşısında farklılıkların yaşatılmasında etkin bir rol oynamaktadır. Kültürel mirasın

sürdürülebilir olması kentsel bağlamda gerçekleşen dönüşüm uygulamaları ile sağlanabilirken; korunması ise çevresel olarak sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağlamaktadır (Kuşçuoğlu & Taş, 2017). Sürdürülebilir kalkınma kavramı tüm boyutlarıyla ele alınması gereken bir kavram olması sebebiyle daha detaylı açıklamak gerekmektedir.

2. BÖLÜM

SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA VE SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMANIN BİR BOYUTU OLARAK KÜLTÜR

2.1. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAVRAMI

Sürdürülebilirlik teriminin akademik ve gündelik dildeki kullanımları gözden geçirilerek günümüzde ne anlama geldiğine baktığımızda; yoğunlukla su, toprak ve yeşil yaşam gibi yenilenebilir alanlar konuları ile ilgili olarak ele alındığı görülmektedir (Bozlağan, 2005). Bu yenilenebilir alanlardan ilki olan su temelli sektörlerde (örneğin: balıkçılık gibi) yürütülen faaliyetlerin azami düzeyde koruma ve kullanma dengesinin gözetilmesi gerekmektedir.

Yenilenebilir alanlardan ikincisi olan toprak üzerindeki faaliyetlerin tarım alanındaki uygulamaları Arthur Young'un 1804'de kaleme aldığı General View of Agriculture of Hertfordshire adlı eserinden yola çıkarak değerlendirebilir. Söz konusu eserde tarım yapılan arazilerin belirli bir topluluktan oluşan komünist sistemle işlenmesinden bireyler tarafından işlenmeye geçilmesi süreçleri anlatılmaktadır. Young, bireysel sistemle işlenen topraklardan elde edilen hasatlarda verimlilik ve miktarlarında sürekli artış sağlandığını ifade etmiş ve söz konusu durumu sürdürülebilirlik fikri ile bütünleştirilebilecek düşüncelerini açıklamıştır (Kula, 1998, s. 151).

Yenilenebilir alanlar konusunda değinilen üçüncü kavram ise yeşil yaşamdır. 19. yüzyılın başlarında Almanya'da yeşil alanların yok edilmesini engellemeye yönelik çıkarılan yasalarda, bu alanların rüzgârı durdurma, su ihtiyacını giderme ve dinlenme alanları olma fonksiyonları korunmuştur. Aynı zamanda sürdürülebilirliğin sağlanması için yeşil alanlardan yararlanılmasına yönelik düzenlemelere de yasada yer verilmiştir. Dolayısıyla sadece bugünün ihtiyaçlarını gözetmemek, söz konusu yeşil alanların sonraki nesiller tarafından kullanımını sağlamak üzere sürekli üretilmeleri gereği vurgulanmıştır (Hill, 1993).

1912 ve 1920 yıllarında A. Pigou 'un refah ekonomisi üzerine yaptığı çalışmalarda sürdürülebilirlik fikrini çağrıştıran değerlendirmelere yer vermiştir. Ekonomik sistemi bir bütün olarak tanımlayan Pigou 'ya göre toplumun refahı üç faktöre bağlıdır. Bunlar; üretim faktörlerini (emek, sermaye ve doğal kaynak) verimli bir şekilde dağıtırken üretimi artırmak; gelirleri adil bir şekilde dağıtırken tüketimi artırmak ve zaman içinde konjonktürdeki dalgalanmaları hafifleterek milli gelir düzeyinde istikrar sağlamaktır (Pigou, 1912). Pigou, bu faktörlerin birbirlerini ikame edebileceğini, günümüz sürdürülebilirlik fikrinden farklı bir biçimde ileri sürmektedir (Pigou, 1920).

Çevre konularıyla ilgili sürdürülebilirlik fikrinin arkasında, çoğunlukla 1960'lı yıllarda tüm dünyanın odağında olan kalkınmacı ideolojinin yol açtığı birtakım sorunlar bulunmaktadır. "Kalkınma" kavramı, 1960'lı yıllara kadar gerçekleştirilen faaliyet ve eylemleri meşru hale getirirken söz konusu eylemlerin çevreyi tahrip etmesini engelleyememektedir (Tekeli, 1996, s. 26). Bu anlayışa göre çevreyle ilgili sorunların iyileştirilmesi daha sonra ele alınması gereken bir konudur.

1962 yılında Rachel Louise Carson tarafından yazılan ve çevre kirliliğini anlatan *Silent Spring* (Sessiz Bahar) adlı yapıt, batıda önemli ölçüde ses getirmiş ve dikkatleri o dönemin sanayileşme süreçlerinin çevreye verdiği zararlar üzerine çekmiştir (Carson, 1962). 1950'lerde ve 1960'larda Amerika ve Avrupa'da büyük çevresel sorunlar yaşandıktan sonra batı dünyasında 1968 yılında kurulan Roma Kulübü² doğal kaynakların potansiyeli ve büyüme yolları üzerine değerlendirmeler yapmaya başlamıştır. Roma Kulübü tarafından yaptırılan ilk araştırmalar büyümenin sürekliliğinin imkânsız olduğunu, dünyanın kapalı bir sistem olarak şekillendiğini ve büyümenin sınırsız olamayacağını göstermiştir. Bunların sonucunda da kaynakları koruma yöntemi için farklı yaklaşımlar önerilmiştir (Çetinkaya & Görer, 1995, s. 17).

Çevre sorunlarıyla ilgili tartışmaların hararetli olduğu 1970'li yıllarda sürdürülebilirlik fikri öne çıkmıştır. Bu fikir zamanla ulusal ve uluslararası arenada

² 1968 yılında İtalyan sanayici Aurelio Peccei ve İskoç bilim insanı Alexander King tarafından kurulan Roma Kulübü, kendilerini İnsanlığın geleceği için ortak bilgi paylaşımı yapan dünya vatandaşları grubu olarak tanımlamış bir düşünce kuruluşudur.

çevre hareketlerinde ve ekonomik alanda kendisine kayda değer yer edinmiştir. (Harborth, 1991, s. 7). Sürdürülebilirlik fikrinin gelişimi ile aktif ve agresif kalkınma politikaları, yerini daha anlayışlı ve insani olarak adlandırılabilir sürdürülebilir kalkınma politikalarına bırakmıştır (Dinçer, 1996, s. 192).

2.1.1. Sürdürülebilir Kalkınma

Günümüzün gelişen ve değişen teknolojik koşulları bilgiye erişimi ve hizmeti daha pratik hale getirirken bu alanda beşeri gücü de artırmış ve bireylerin hayat kalitesinde önemli ölçüde artış gözlenmiştir. Yaşanan gelişmeler hayat kalitesini yükseltirken çevreyle ilgili sorunları da beraberinde getirmiştir. Çevreyle ilgili sorunlarla yüzleşmek durumunda kalan insanlık milli gelirde yaşanan artışın kalkınma anlamına gelmediğini, kalkınmanın yoksulluk kavramını ortadan kaldırması gerekliliğini değerlendirmeye başlamıştır. Bu süreç ise çevresel kalkınma, kültürel kalkınma ve sürdürülebilir kalkınma gibi yeni başlıkları gündeme getirmiştir (Dönmez , 2013, s. 21).

Sürdürülebilir kalkınma kavramının çeşitli tanımlarının olmasının temelinde sürdürülebilirliğin bireylerin hayatında birçok değişikliği barındırması vardır. Dolayısıyla sosyal, çevresel, ekonomik ve kültürel boyutlara ayrılan sürdürülebilirlik kavramını tek bir boyuta sığdırmak mümkün değildir. Sürdürülebilirlik kavramı, disiplinler arasındaki ilişkileri birbiri ile uyumlu kılan ve bu alanları bütünleştiren çok yönlü bir yaklaşım biçimidir (Kılıç, 2006, s. 83).

Sürdürülebilir kalkınma sadece çevreyle ilgili değil; ekonomiden tarıma, tarihten kültüre kadar pek çok farklı alanda etkinliğini koruyan bir kavramdır. Günümüzde bu kavramın ne amaçla kullanılacağı yönünde çeşitli görüşler söz konusudur. Sürdürülebilir kalkınma tanımını tartışmalı hale getiren önemli nokta ise kavramın çok boyutlu olması ve farklı disiplinlerin, düşünce ve görüşlerin bu kavrama farklı anlamlar yüklemesidir. Bahsi geçen durum kavramın tam ve doğru bir şekilde tanımlanmasını güçleştirmektedir. Bunun nedeni ise sürdürülebilir kalkınmanın etkin yapısından kaynaklı sürekli türetilen bir kavram olmasıdır (Şen, Kaya, & Alpaslan, 2018, s. 6).

Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonunun (World Commission on Environment and Development) 1987 yılında yayımladığı 'Ortak Geleceğimiz' adlı raporda şimdiye kadar soyut olan sürdürülebilir kalkınma kavramı açık bir şekilde tanımlanmış ve anlaşılabilmesi için uygun bir çıkış noktası bulmuştur. Bu rapor sürdürülebilir kalkınmayı "Doğal kaynakların, insan ve doğa arasında dengeli bir şekilde paylaştırılarak, bugünün ihtiyaçlarının gelecek kuşakların ihtiyaçlarının karşılanmasına imkân verecek şekilde karşılanması" olarak tanımlamaktadır (WCED, 1987, s. 39). Dolayısıyla bu kavram, kalkınmanın aşamalarında evrensel olarak sosyal ve ekonomik politikaların çevre politikasıyla birlikte değerlendirilmesini gerektirmektedir. Sürdürülebilir kalkınma bireyler açısından incelendiğinde; sosyal, ekonomik ve kültürel, yenilenebilir kaynaklar açısından incelendiğinde ise çevreyle ilgili konular üzerinde durulmaktadır (Altunbaş, 2003, s. 103-104).

2.1.2. Sürdürülebilir Kalkınmanın Boyutları

Sürdürülebilir kalkınma, gelecek nesillerin haklarını korurken; bugünün toplumunun sağlıklı bir çevrede yaşaması amacıyla ihtiyaçlarını karşılaması ve kaynaklara ulaşabilmesi olarak tanımlanmaktadır. Bu kavram ve tanım her biri sürdürülmesi gereken belirli nokta ya da sonuçlar üzerinde durmaktadır. Dolayısıyla kaynakların yenilenebilir bir şekilde yönetilmesiyle sürdürülebilir sosyal, ekonomik, kültürel ve çevresel uygulamaların geliştirilmesinin gelecekteki en önemli mücadele alanlarından biri olması beklenmektedir. Sürdürülebilir kalkınma politikasını başarıyla uygulayabilmek için kalkınmayı sosyal, çevresel, ekonomik ve kültürel boyutlarıyla ele almak gerekmektedir. Sosyal boyut kapsamının içeriğinde yoksulluk, eşitlik, demokrasi, dayanışma ve insan hakları; çevresel boyut kapsamının içeriğinde küresel çaptaki çevre sorunları; kültürel boyut kapsamının içerisinde dünyanın kültürel mirasını koruma ve sürdürme fikri; ekonomik boyut kapsamının içeriğinde ise yaşam standartları ve kalkınma ölçütleri gibi kavramlara değinilmektedir (Özer, 2013, s. 34).

Sürdürülebilir kalkınmanın yukarıda belirtilen boyutları anlam bakımından ortak bir yankı uyandırmaktadır. Bu boyutların, uygulama alanı oldukça güçlü ve

anlaşılır olduğundan sürdürülebilirlik kavramı için önemli bir ölçüt olarak kullanılmaktadır. Ancak söz konusu boyutlara her zaman eşit şekilde erişebilme olanağı olmayabilir. Sayılan bu alanların her biri yeni bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Ekonomik, çevresel, kültürel ve sosyal kavramların her biri kendi içinde farklı anlamlara sahiptir. Dolayısıyla bu kavramları bir bütün olarak değerlendirmek mümkün olmayabilmektedir (Harris, 2000, s. 6-7).

Sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilebilmesi için sosyal, ekonomik, kültürel ve çevresel boyutların kendi arasındaki bağlantılarının da önemi büyüktür. Sosyal ve ekonomik boyut; yoksullukla mücadele edilmesi, gelir dağılımında adaletin sağlanması ve işsizlik sorunlarının çözümü gibi konuları kapsamaktadır. Sosyal ve çevresel boyut, gelir dağılımında adaletin sağlanmasıyla beraber gelecek nesillerin de en az günümüzdeki kadar doğal kaynağa sahip olabilmeleri için, doğal kaynakların adil bir şekilde paylaşılmasını öngörmektedir. Sosyal ve kültürel boyut; tarihsel bir birikim sonucu oluşmaktadır ve içinde yaşanan toplumun özelliklerini barındırarak o toplumun kültürel mirasını meydana getirmektedir. Çevresel ve kültürel boyut, toplumların bulunduğu coğrafi çevrenin imkânlarıyla beslenme, ısınma, barınma, sağlığını koruma vb. gibi temel ihtiyaçlarını, kültürün belirleyiciliği çerçevesinde karşılamasıyla beraber kendi çevresini de etkilemesini ifade etmektedir. Çevresel ve ekonomik boyut, çevresel değerler kullanılarak gerçekleştirilen ekonomik faaliyetler sonucunda ortaya çıkan olumsuzlukların içselleştirilmesini anlatmaktadır. Söz konusu ekonomik faaliyetler toplumun yaşam standartlarının yükseltilmesini sağlarken; çevre üzerinde olumsuz etkiler bırakmaktadır. Kültürel ve ekonomik boyut ise sosyal iletişimden, sanatsal faaliyetlere medeniyetlerin tarihinden, turizme kadar geniş bir alanda varlığını sürdüren kültürel birikimlerin ekonomik olarak değerlendirilmesini ifade etmektedir. Kültürün ekonomik değerinin öne çıkarılması, kültürel yayılcılığı, yöresel ve ulusalın zenginliğini fark etmeyi sağlamaktadır. Kültürel bellekten hareketle geliştirilecek olan kültür ekonomisi, sürdürülebilir kalkınma ve ekonomik gelişmenin temel dinamiği olarak karşımıza çıkmaktadır (Gürlük, 2010, s. 87-88).

Anlatılanlara bütüncül olarak bakıldığında sürdürülebilir kalkınmanın sosyal, ekonomik, kültürel ve çevresel olmak üzere dört boyuta ayrılmaktadır. Bu boyutlar kendi içinde sürdürülebilirliği aynı amaç için farklı uygulamalarla gerçekleştirmeye çalışır. Söz konusu boyutların esas amacı sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasıdır. Sosyal, çevresel, kültürel ve ekonomik faaliyetler kapsamında bu boyutların neleri içerdiği ve sürdürülebilirliği kendi içlerinde nasıl sağladıkları üzerinde durmak faydalı olacaktır.

2.1.2.1. Sosyal Sürdürülebilirlik

Toplumların faaliyet göstermesi ve sürdürülebilir olabilmesi için temel gereksinimlerinin sağlanması gerekmektedir. Sosyal açıdan sürdürülebilir bir topluluk, kendi kaynaklarını koruma ve üretme yeteneğine sahip olmanın yanı sıra gelecekte karşılaşılabilecek sorunları da önleme ve/veya çözme esnekliğine sahip olmalıdır. Toplumda sosyal sürdürülebilirliği (ve aslında kültürel, çevresel ve ekonomik sürdürülebilirliği) sağlamak için bireysel veya toplu insan davranışlarını değiştirmek ya da bu davranışların sonuçlarını asgari düzeye indirmek amacıyla yeni ve geliştirici teknolojilerin uygulanması önem taşımaktadır (Gates & Lee, 2005, s. 3).

Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü'ne (OECD) göre sosyal sürdürülebilirlik, "Bireylerin, toplulukların ve toplumların birbirleriyle nasıl yaşadıklarına ilişkin, kendi dünyasının fiziksel sınırlarını da göz önünde bulundurarak seçtikleri kalkınma modellerinin hedeflerine ulaşma amacıdır." (OECD, 2008). Bu anlamda sosyal sürdürülebilirlik koşullarının sağlanması, ekonomik ve insani refahın sağlanmasına yönelik birçok eyleme odaklanmaktadır. Dünyanın ve ona ait kaynakların geleneksel ekonomik büyümeyi ne ölçüde destekleyebileceğinin sınırları olduğu fikri dikkate alındığında, bu tanım tek başına çevre veya çevrenin belirli yönlerinden ziyade, toplum ve toplumsal koşulları merkezine almaktadır. Dolayısıyla bu kavram ekonomik refahın insan refahı demek olmadığını ve geleneksel sosyal politika alanlarını ve ilkelerini, sosyal sermaye, kültür, ekonomi ve çevre gibi konularla birleştirmektedir (Woodcraft, Hackett, & Caistor-Arendar, 2011, s. 16).

2.1.2.2. Ekonomik Sürdürülebilirlik

Ekonomik sürdürülebilirlik kavramı geleneksel ekonomik büyüme fikrini tamamen değiştirerek büyümeyi teşvik için doğal kaynakları geliştirmeyi ön plana çıkarmaktadır. Bu açıklamadan yola çıktığımızda devlet eliyle gerçekleştirilen üretimde temel etkinlikleri devam ettirmek için yeterli gelir elde etmeyi sürdürürken, artan nüfusa devamlı mal ve hizmet sunmak, ulusların refah seviyelerini artırmak ve ekonomik büyümeyi sağlamak için önemlidir. Ancak ekonomik büyüme hayat standartlarındaki gelişmeyi temsil ederek toplumsal refahın iyileşmesine katkı sağlamasının yanı sıra çevrenin bozulmasına yol açarak doğal kaynakların kullanılmasını kaçınılmaz hale getirmektedir. Dolayısıyla bu görüş bir yandan doğal kaynakların kullanımı ile çevreyi olumsuz etkilemesiyle beraber toplum koşullarının iyileştirilmesi arasında bir ödünleşme gerekliliğini ortaya koymaktadır (Pak, Aktan, & Özcan, 2018, s. 428).

Ekonomik sürdürülebilirlik, üretimde katlanılan giderlerin ötesinde çıktılarından elde edilecek yararları göz önünde bulundurulmasını ifade etmektedir. Bu durum ekonomik etkinlikler üzerindeki çevreyle ilgili sınırlayıcılarla açıklanabilir. Ekonomik sürdürülebilirlik, ekonomik maliyetlerle çevresel yararlar arasında oluşan denge durumudur. Bu denge durumu, ekonomik etkinlikler sürdürülürken, doğal kaynakların dengeli bir şekilde kullanılmasını, kaynakların gelecek kuşaklar için yenilenebilir özelliklerinin korunmasını, yenilenemeyen kaynakların ise idareli bir şekilde kullanımı ve bu kaynakların yerine yenilenebilir olanlarının tercih edilmesi gibi süreçleri kapsamaktadır (Akgül, 2010, s. 156).

2.1.2.3. Çevresel Sürdürülebilirlik

Sürdürülebilirlikte “taşıma kapasitesi yaklaşımı” arazinin insan nüfusunu destekleme yetisini anlatmaktadır. Yaklaşım dünya üzerindeki ülkelerin, bölgelerin, şehirlerin tamamıyla ilgilendiği gibi ekosistem, nehir yatakları ve su havzaları gibi coğrafi alanlarla da ilgilenmektedir. Söz konusu coğrafi alanların yenilenebilir kaynaklarına olan talepler alanın taşıma kapasitesinin üzerinde gerçekleşirse türler yok olmaya başlamaktadır. Bu yaklaşımdan yola çıkarak

Dünya üzerindeki ülkeler incelendiğinde; artan nüfusla birlikte kalkınma odaklı çalışmaların, yeryüzünde ekosistem açısından olumsuz sonuçlar doğurduğu görülmektedir. Yaşanan olumsuzluklar çevre kirliliğinin artmasına neden olurken; kalkınma kavramına yeni bir bakış açısı ile ele alınmaktadır. 1980'lerde çevrenin korunması ile ilgili adımlar atılmış ve bu düşünce yaygınlaşmaya başlamıştır (Karabıçak & Özdemir, 2015, s. 44-45).

Sürdürülebilirliğin bu boyutu, ekosistemlerin değişen koşullara uyum sağlaması ve Dünya'nın taşıma kapasitesinin korunmasıyla ilgilidir. Bu anlamda çevresel sürdürülebilirlik fikri, fiziksel ve biyolojik sistemlerin dengeli olmasını hedeflemektedir. Sistem, sürdürülebilir bir düzen için, yenilenebilir kaynakların temelini koruyarak, bireysel ve toplu insan davranışlarının sonuçlarını asgari düzeye indirmek amacıyla çalışmalarını yürütmektedir. Yenilenemeyen kaynakların ise mümkünse yerine konulabilir olanlarını kullanmamız gerektiğini öngörürken; yerine konulamayacakların türevini bulmak için geliştirici teknolojilerin uygulanmasını gerektirmektedir (Tıraş, 2012, s. 61).

2.1.2.4. Kültürel Sürdürülebilirlik

İsmi son yıllarda sıklıkla duyduğumuz kültürel sürdürülebilirlik düşüncesinin odağında; sürdürülebilirlik fikirlerinin özünü oluşturan toplumların kültürel birikimini, çağın koşulları karşısında varlığını sürdürerek geleceğe ulaştırması vardır. Dolayısıyla bu düşünce küreselleşme ve modernleşme karşısında geleneksel kültürleri koruma ve sürdürmeyi hedeflemektedir. İnsanlar ortak bir atadan gelmelerine rağmen; bireyler veya toplumlar arasında çeşitlilik vardır. Antik çağlardan beri insanlar tehlikeden kaçınmak, kaynaklara ulaşmak veya daha uygun bir iklim bulmak için barınma ve beslenme gibi temel ihtiyaçlarını karşılamak için bir yerden başka bir yere taşınmaktadır. İnsanlar gittikleri her yerde topluluklar oluşturarak, ortak bir kimlik ve farklı kültürler geliştirmektedir.

Kültür denilince aklımıza; günlük hayatın içinde olan tavırlar, alışkanlıklar, giyim kuşam, dil, din, sanat, kanunlar veya ahlak gibi kavramlar gelmektedir. Kültürel sürdürülebilirlik düşüncesi ise dünya kültürlerini canlı ve gelişen tutmakla ilgilidir.

Kültürel sürdürülebilirliğin UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü) tarafından belirtilen iki kategorisi vardır. Bunlar; maddi ve maddi olmayan(manevi) kültürel sürdürülebilirlik şeklinde ayrılmaktadır. Maddi kültürel sürdürülebilirlik, binalar, eserler ve miras alanları gibi kültürün fiziksel yönleriyle ilgilidir. Aynı zamanda bu alanların bakımını ve korunmasını da kapsamaktadır. Kültürel kaynaklar arasında arkeolojik alanlar, tarihi yapılar, nesnelere, koleksiyonlar ve belgeler bulunmaktadır; ancak bunlarla sınırlı değildir. Kimliğimizin önemli bir parçasıdır ve yer algımıza katkıda bulunmaktadır. Bu öğeler ayrıca sürdürülebilir turizm, jeoturizm ve diğer faaliyetler yoluyla ekonomik faydalar sağlayabilmektedir. Maddi olmayan kültürel sürdürülebilirlik ise kültürün dil, bilgi ve gelenekler gibi fiziksel olmayan yönlerine odaklanmaktadır. Aynı zamanda bu değerlerin bir nesilden diğerine aktarımını da içermektedir. Kültür bütünlüğünün sürdürülmesi ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için maddi ve manevi kültürel sürdürülebilirlik önem taşımaktadır.

2.2. SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMANIN TARİHSEL GELİŞİMİ

Kaynakların sonsuz olduğu ve daima yenilenebilir olduğu yönündeki bazı düşüncelerin toplumlar tarafından yıllarca bilinçsizce benimsenmesi sonucunda çevresel sorunlar ortaya çıkmış ve bu sorunlar doğal ekosistemi tehdit etmeye başlamıştır. Bu nedenle dünya genelinde çevre bilinci oluşma zorunluluğu doğmuştur. Bunun sonucunda ise uluslararası alanda çevresel sorunların önüne geçmek için önemli adımlar atılmaya başlanmıştır (Karakaya & Özçağ, 2001, s. 2).

Özellikle 20. yüzyılın sonlarından itibaren sanayi ve teknoloji alanındaki hızlı değişim ve ilerlemeler çevresel tahribatı artırmıştır. Artan tahribatın yenilenebilir kaynakların hızla azaltmasını toplumlar 1960'lı yıllar itibariyle fark etmeye başlamıştır. 1970'li yıllara gelindiğinde ise çevre sorunları artmaya devam etmiş ve 1980'li yıllarda ise ulusal ve uluslararası alanda bu konunun üzerinde önemle durulmuştur (Torunoğlu, 2003, s. 1).

Sürdürülebilir kalkınma, 1970'lerden günümüze kadar uzanan tarihsel bir süreci kapsamaktadır. Sürdürülebilir kalkınma doğanın, canlıların tehdit altında olduğunu düşünen toplumların yükselmekte olan çevresel bilinç düşüncesiyle oluşturulmuş bir kavramdır. Uluslar imzaladıkları antlaşmalarda doğal zenginlikleri gelecek nesillerden mahrum bırakmamak adına önemli adımlar atmıştır.

2.2.1. Birleşmiş Milletler İnsani Çevre Konferansı, 1972 Stockholm

Birleşmiş Milletler İnsani Çevre Konferansı, İsveç'in başkenti Stockholm'de 5-16 Haziran 1972 tarihlerinde düzenlenmiştir. Sürdürülebilirliğin küresel boyutta tartışıldığı ilk konferans olmuştur. Bu konferansa Türkiye dâhil 113 ülkenin temsilcileri katılmış ve çevre sorunları uluslararası düzeyde ele alınmıştır (Sencar, 2007, s. 91). Konferansta dünya nüfusundaki artışın neden olduğu çevre kirliliği ve ekonomik kalkınma kavramları ele alınarak çevrenin korunması gerektiğine ve sürdürülebilir kalkınmanın çevre ile uyumlu olmasının zorunluluğuna değinilmiştir.

1973 yılında konferans sonucunun yayımlandığı rapor, iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde başlıklar halinde taranan raporun 6 numaralı başlığında; Dünya üzerinde hâkim olan bilgisizlik veya kayıtsızlık yoluyla, yaşamımızın ve refahımızın bağlı olduğu çevreye büyük ve geri dönüşü olmayan zararlar verdiğimiz ifade edilmiştir. Buna karşılık daha fazla bilgi ve akıllıca eylemler yoluyla kendimiz ve gelecek nesillerimiz için insan ihtiyaçlarıyla uyumlu bir çevrede daha iyi bir yaşam elde edebileceğimize dikkat çekilmiştir. Şimdiki ve gelecek nesiller için insan çevresini korumak ve geliştirmek, dünya çapında ekonomik ve sosyal kalkınma için zorunlu bir hedef haline geldiği vurgulanmıştır. İlerleyen başlıklarda "Çevre Sorunlarının Sosyal ve Kültürel Yönleri" irdelenmiştir. Söz konusu başlık altında ise Devam eden sosyal ve kültürel projeleri uluslararası bir ağda ekonomik yönleriyle desteklemek ve teşvik etmek yer almıştır. Bu yaklaşım tez çalışması kapsamında üzerinde durulacak önemli bir konudur.

2.2.2. Birleşmiş Milletler Çevre Programı ve Dünya Koruma Stratejisi, 1980 Ottawa

Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP); 1972 yılında Stockholm Konferansı'ndan sonra kurulan, çevreyle ilgili küresel sorunları ele almayı ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerini teşvik etmeyi amaçlayan bir Birleşmiş Milletler ajansıdır. UNEP'in temel görevi, çevresel sorunlara uluslararası bir çözüm olarak çevresel politikalar geliştirmek ve ülkelerin sürdürülebilir kalkınmaya geçişlerine yardımcı olmaktır. (Özer, 1995, s. 22).

1980'de UNEP, Dünya Doğayı Koruma Vakfı (WWF) ve Uluslararası Doğa ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği (IUCN) iş birliğiyle "Dünya Koruma Stratejisi"ni yayımlamıştır. Bu programda sürdürülebilir bir topluma ulaşmak için koruma ve geliştirme düşüncesinin birlikte ele alınması gerektiği üzerinde durulmuştur. Sürdürülebilir kalkınma kavramı ilk kez Dünya Koruma Stratejisiyle birlikte kullanılmıştır. Doğayı Koruma Stratejisini hazırlayan yukarıda anılan birliklerin katkılarıyla 1986 yılında Ottawa'da Koruma ve Gelişme Konferansı düzenlemiştir. Bu konferansta; "Koruma ve gelişme bütünleştirilmelidir", "Temel insani ihtiyaçlar karşılanmalıdır.", "Toplumsal adalet ve hakkaniyet sağlanmalıdır." ve "Toplumun kendi geleceğini belirleme hakkı ve kültürel çeşitlilik korunmalıdır." ilkeleri kabul edilmiştir.

Bu stratejinin Ottawa'da yayımlanması, küresel çapta çevre politikalarına yön veren bir dönüm noktası olmuştur. Dünya Koruma Stratejisi, çevre koruma alanında entegre ve kapsamlı bir strateji sunarak, gelecekteki sürdürülebilir kalkınma çalışmalarına temel oluşturmuştur.

2.2.3. Ortak Geleceğimiz Raporu, 1987 Brundtland

Brundtland Raporu, resmi adıyla "Ortak Geleceğimiz" (Our Common Future), 1987 yılında Birleşmiş Milletler tarafından yayımlanan bir rapordur. Bu rapor, Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu'nun (WCED) bir ürünü olup, Norveç'in eski başbakanı Gro Harlem Brundtland başkanlığındaki komisyon tarafından hazırlandığı için Brundtland Raporu olarak anılmaktadır. (Aksu, 2011, s. 14).

Söz konusu raporda; “İnsanlığın, gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama kabiliyetinden ödün vermeden bugünün ihtiyaçlarını karşılamaını sağlamak için kalkınmayı sürdürülebilir kılma yeteneği” üzerinde durulmuştur. Burada vurgulanan sürdürülebilir kalkınma kavramının sınırlar anlamına geldiği ancak bu sınırların mutlak olmadığıdır. Bahsedilen sınırlamalar; teknolojinin ve sosyal olayların yarattığı etkinin, çevresel kaynaklar ve insan faaliyetlerinin etkilerini absorbe etme kabiliyeti üzerine getirdiği sınırlamalardır. Raporun bütününde ise teknoloji ve sosyal olayların, yeni bir ekonomik büyüme çağının önünü açmak için hem yönetilebilir hem de geliştirilebilir olduğu ortaya koyulmuştur. Dolayısıyla sürdürülebilir kalkınmanın özünde; çevresel, ekonomik, sosyal ve kültürel boyutlar vardır ve bu boyutlar, toplumların temel ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlarken onlara daha iyi bir yaşam özelemlerini gerçekleştirme fırsatının verilmesini gerektirmektedir.

Raporun yayımlanmasından sonraki süreçte Birleşmiş Milletler, çevre ve kalkınma konularına odaklanan birçok uluslararası konferans düzenlemiştir. 1992’de Rio de Janeiro’da düzenlenen Dünya Konferansı (Rio Konferansı) bu çabaların bir parçasıdır ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin daha somut hale getirilmesini sağlamıştır.

2.2.4. Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı, 1992 Rio de Janeiro

1992 yılında Brezilya’nın Rio de Janeiro şehrinde düzenlenen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı (Rio Konferansı), çevre ve sürdürülebilir kalkınma konularında küresel bir dönüm noktası olmuştur. Konferans, çevre ile kalkınma arasında denge kurmayı hedefleyen uluslararası iş birliğini güçlendirmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu konferansta kabul edilen önemli belgeler arasında Rio Bildirgesi, Gündem 21, İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi ve Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi yer almaktadır (Yaylalı, 2009, s. 71).

1992 yılında yapılan Rio Konferansı’nı, çevre sorunlarının araştırılıp tartışıldığı ilk toplantı olan Stockholm Konferansı’ndan ayıran en belirgin özellik; Rio

Konferansı'nda sivil toplum kuruluşlarının katılımının yoğun olmasına rağmen, Stockholm Konferansı'nın yalnızca devlet ve hükümetler tarafınlar gerçekleştirilmiş olmasıdır. Rio Konferansı'nın devletin yanı sıra sivil toplum kuruluşları, bilim insanları, dünya temsilcileri ve basın mensuplarına kadar farklı alanlarda etkinlik gösteren katılımcıların yoğun olduğu bir kitlesi oluşmuştur. 1992 Rio Konferansı; insan hakları, kadınlar, sosyal gelişme ve nüfus konularında kendinden sonra yapılan bütün BM toplantılarını etkileyerek, sürdürülebilir kalkınma anlayışının küresel politika gündemine yerleşmesine ve çevresel korumanın uluslararası iş birliği ile desteklenmesine önemli katkılarda bulunmuştur (Kavaş & Sezer, 2002, s. 2).

2.2.5.Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı (RİO +10), 2002 Johannesburg

Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı, genellikle "Rio+10" olarak anılan, 2002 yılında Güney Afrika'nın Johannesburg kentinde düzenlenen önemli bir zirvedir. Bu zirve, 1992 yılında Brezilya'nın Rio de Janeiro şehrinde gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı'nın (Rio Konferansı) 10. yıl dönümü anısına düzenlenmiş ve sürdürülebilir kalkınma konularında yeni bir ivme kazandırmayı amaçlamıştır (Ağca, 2002).

Hükümetler ve sivil toplum kuruluşlarının sürdürülebilir kalkınmanın zorlukları karşısında güçlerini birleştirmek amacıyla yaptığı hazırlıklar, ulusal, bölgesel ve yerel düzeyden küresel bir boyuta uyarlanmıştır (Kavaş & Sezer, 2002, s. 3-4). Konferansta, çevresel, sosyal ve ekonomik sorunların küresel çapta ele alınması gerektiği gerçeği bir kez daha vurgulanmıştır. Rio+10, hükümetlerin, sivil toplum kuruluşlarının ve özel sektörün iş birliği yaparak sürdürülebilir kalkınma için daha kapsamlı ve uzun vadeli çözümler üretmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu zirve, dünya genelinde sürdürülebilir kalkınma hareketini güçlendiren ve gelecekteki uluslararası iş birliği için bir temel oluşturan önemli bir dönüm noktası olarak tarihe geçmiştir (Sencar, 2007, s. 103).

2.2.6. Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı (RİO +20), 2012 Rio de Janerio

Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı, yaygın olarak bilinen adıyla Rio+20, 2012 yılında Brezilya'nın Rio de Janeiro kentinde düzenlenen uluslararası bir konferanstır. Bu konferans, 1992'de gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı'nın (Rio Konferansı) yirminci yıl dönümünde gerçekleştirilmiş olup, sürdürülebilir kalkınma ve yeşil ekonomi konularında dünya genelinde bir eylem çağrısında bulunmayı hedeflemiştir.

Rio+20, küresel çapta sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasına yönelik yeni stratejiler geliştirmek amacıyla devlet başkanları, hükümet yetkilileri, sivil toplum kuruluşları, özel sektör ve akademik çevrelerden geniş bir katılımın olduğu bir platform sağlamıştır. Konferansın temel amacı, sürdürülebilir kalkınma için uluslararası işbirliğini güçlendirmek, çevresel koruma ile ekonomik büyüme ve sosyal gelişmeyi birleştiren politikaları teşvik etmektir.

Konferansın en önemli çıktılarından biri, "Geleceği İstiyoruz" (The Future We Want) başlıklı sonuç belgesidir. Bu belge, sürdürülebilir kalkınmanın üç temel sütunu olan ekonomik büyüme, çevre koruma ve sosyal adaletin dengelenmesi gerektiğini vurgulayan önemli bir bildirme niteliği taşır. Bu çerçevede, sürdürülebilir kalkınmanın her ülkede farklılık gösterebileceği kabul edilerek, esnek bir politika çerçevesi sunulmuştur. Ayrıca, konferans sırasında Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SKH) fikri ilk kez ortaya atılmış ve bu hedefler 2015 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilmiştir (United Nations, 2012).

2.2.7. Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (GÜNDEM 30), 2015

Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SKH), 2015 yılında kabul edilen 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi kapsamında, dünya genelinde ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel sürdürülebilirliği sağlamak amacıyla belirlenen 17 hedeften oluşur. Bu doğrultuda 2030 yılına kadar uygulanması planlanan hedefler Şekil 1’de gösterilmektedir;

Şekil 1: Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri

Kaynak: (UNDP Türkiye, 2015)

Bu hedefler birbiri ile bağlantılı olmakla birlikte çalışma açısından özellikle 11. hedef önem taşımaktadır.³

Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar Hedefi; şehirlerin ve yerleşim yerlerinin daha kapsayıcı, güvenli, dirençli ve sürdürülebilir olmasını amaçlamaktadır. Bu hedef, hızla artan kentleşmenin getirdiği sosyal, ekonomik ve çevresel zorluklara karşı şehirlerin daha sürdürülebilir hale getirilmesini vurgulamaktadır. Söz edilen hedef özellikle düşük karbonlu altyapılar inşa edilmesini, ulaşım ağlarının

³ Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ile ilgili deyatlı bilgi için bakınız: <https://turkiye.un.org/tr/sdgs>

geliştirilmesini, yeşil alanların artırılmasını ve tarihi, kültürel mirasın korunmasını teşvik etmektedir. Aynı zamanda şehirlerde yaşayan dezavantajlı grupların yaşam koşullarını iyileştirmek ve afetlere karşı daha dayanıklı kentler yaratmak da bu hedefin önemli unsurlarındandır. Bu kapsamda şehirlerin, sadece modern kalkınma projeleriyle değil, aynı zamanda tarihi ve kültürel değerleri koruyarak sürdürülebilir bir şekilde gelişmesi gerektiği ifade edilmektedir. "Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar" amacı kapsamında 10 alt hedef bulunmaktadır, ancak çalışma kapsamında üzerinde durulacak hedefler sırasıyla;

1. *"2030'a kadar bütün ülkelerde kapsayıcı ve sürdürülebilir kentleşmenin geliştirilmesi ve katılımcı, entegre ve sürdürülebilir insan yerleşimlerinin planlanması ve yönetilmesi için kapasitenin güçlendirilmesi,*
2. *Dünyanın kültürel ve doğal mirasının korunması ve gözetilmesi çabalarının artırılması,*
3. *2030'a kadar özellikle kadınlar, çocuklar, yaşlılar ve engellilerin güvenli, kapsayıcı ve erişilebilir yeşil alanlara ve kamu alanlarına evrensel erişimlerinin güvence altına alınması,*
4. *Ulusal ve bölgesel kalkınma planlamasını güçlendirerek kentsel, kent çevresindeki ve kırsal alanlar arasındaki olumlu ekonomik, sosyal ve çevresel bağlantıların desteklenmesi,*
5. *En az gelişmiş ülkelerin finansal ve teknik yardım aracılığıyla yerel malzemeler kullanarak sürdürülebilir ve dayanıklı binalar inşa etmelerinin desteklenmesidir."*

2.2.8. Birleşmiş Milletler Konut ve Kentsel Gelişme Konferansı, 2016 Quito

Birleşmiş Milletler Konut ve Kentsel Gelişme Konferansı, şehirleşme ve konut sorunlarını ele almak için düzenlenen ve daha çok Habitat adıyla bilinen uluslararası bir konferanstır. Habitat Konferansları, sürdürülebilir kentsel gelişim, sosyal eşitlik, konut hakkı ve şehirlerin geleceği konularında çözüm önerileri sunmaktadır. İlki 1976'da Vancouver'da, ikincisi 1996'da İstanbul'da, üçüncüsü ise 2016'da Quito'da düzenlenmiştir. Bu konferanslar, şehirlerin sürdürülebilir ve

kapsayıcı bir şekilde gelişmesi için politikalar geliştirilmesini ve uluslararası iş birliğini teşvik etmeyi amaçlamaktadır.

Quito'daki 2016 Habitat III Konferansı'nda kültürel sürdürülebilirlik önemli bir tema olarak ele alınmıştır. Habitat III'ün sonucunda kabul edilen Yeni Kentsel Gündem (New Urban Agenda), kültürel sürdürülebilirliği şehirlerin geleceği açısından kritik bir unsur olarak vurgulamıştır. Bu bağlamda, kültürün kentsel sürdürülebilir kalkınmanın ayrılmaz bir parçası olduğu, şehirlerin kimliğini ve sosyal uyumunu güçlendirdiği belirtilmiştir.

Yayımlanan raporda;

1. *“Sürdürülebilir ekonomik büyümenin, sosyal ve kültürel kalkınma ile çevre korumanın bir lokomotif olarak kentleşmenin sunduğu fırsatlardan ve dönüştürücü sürdürülebilir kalkınmaya ulaşmada potansiyel katkılarından yararlanmaya” ihtiyaç duyduğu,*
2. *“2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi'nin bütünleşik bir şekilde uygulanması ile kentlerin ve insan yerleşimlerinin kapsayıcı, güvenli, dirençli ve sürdürülebilir kılınması hedefi olan Hedef 11 dâhil Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına ulaşılmasına” katkı sunmanın hedeflendiği,*
3. *“Kültürün ve kültürel çeşitliliğin insanlığı zenginleştiren kaynaklar olduğunu ve kentlere, insan yerleşimlerine ve vatandaşlara kalkınma girişimlerinde aktif ve eşsiz bir rol oynama imkânı tanıyarak sürdürülebilir kalkınmalarına” önemli bir katkı sağladığı,*
4. *“Kaynakların sorumlu kullanımına katkıda bulunan ve iklim değişikliğinin olumsuz etkilerini ele alan yeni sürdürülebilir tüketim ve üretim kalıplarının geliştirilmesi ve uygulanmasında kültürün dikkate alınması gerektiği” kabul edilmiştir.*

Konferansın temel çıktılarından biri, şehirlerin kültürel miraslarını korurken, aynı zamanda yenilikçi ve sürdürülebilir kalkınma stratejileriyle kültürel değerleri teşvik etmeleri gerektiği olmuştur. Bu, şehirlerin hem kültürel kimliklerini koruması hem de toplumsal uyumu sağlaması açısından önemli

bir adımdır. Ayrıca, kültürel mirasın korunması, şehirlerin sürdürülebilir turizm ve ekonomik büyüme potansiyelini artıran bir faktör olarak tanınmıştır.

Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, ülkelerin daha adil, eşit, çevre dostu ve ekonomik açıdan istikrarlı bir gelecek inşa etmeleri için evrensel bir çerçeve sunmaktadır. Bu hedeflerin benimsenmesi ve uygulanması, yalnızca küresel sorunların çözülmesine katkıda bulunmamakta, aynı zamanda her ülkenin kendi vatandaşlarına daha iyi bir yaşam sunmasına ve uzun vadeli kalkınma süreçlerini sürdürülebilir kılmasına yardımcı olmaktadır. Bu doğrultuda Türkiye’de sürdürülebilir kalkınma için yapılan çalışmalar irdelenecektir.

2.3. TÜRKİYE’DE SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMANIN HEDEFLERİ

Türkiye’de sürdürülebilir kalkınma, ekonomik büyümenin uzun vadeli sürdürülebilirliğini sağlamak, çevresel koruma, sosyal adalet, kültürel mirasın korunması ve uluslararası sorumluluklar gibi çeşitli nedenlerle ön plana çıkmaktadır. Bu hedeflerin gerçekleştirilmesi, Türkiye’nin hem iç hem de dış politikalarındaki sürdürülebilirlik ilkelerini pekiştirecek ve ülkenin genel kalkınma sürecine olumlu katkılarda bulunacaktır.

2.3.1. Türkiye Cumhuriyeti 11.Kalkınma Planı (2019-2023)

Türkiye Cumhuriyeti 11. Kalkınma Planı, 2019-2023 yıllarını kapsayan ve Türkiye’nin ekonomik, sosyal ve kültürel alanlardaki hedeflerini belirleyen stratejik bir belgedir. Kalkınma planı, Türkiye’nin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmasını sağlamak amacıyla hazırlanmakta ve ülkenin küresel rekabet gücünü artırmayı hedeflemektedir. Plan, Türkiye’nin kalkınma süreçlerini hızlandırmayı, ekonomik büyümeyi sürdürmeyi, insan kaynağını güçlendirmeyi ve yaşam kalitesini artırmayı amaçlamaktadır.

Planın “Hedefleri ve Politikaları” başlıklı 2.bölümünde kültür ve sanat alanındaki düzenlemelere yer verilmiştir. ⁴Bu düzenlemeler ülkenin kültür ve sanat alanındaki hedeflerini belirlerken, Birleşmiş Milletler ‘in 2015 yılında kabul ettiği Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ile örtüşen çeşitli stratejik adımlar içermektedir. 11. Kalkınma Planı'ndaki kültür ve sanat hedeflerini, Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleriyle bağlantı kurarak değerlendirdiğimizde, Türkiye'nin ekonomik, sosyal ve çevresel sürdürülebilirliğini geliştirmek adına attığı adımların kültürel yansımalarını göstermektedir. Bunlar;

1. Kültürel Çeşitliliğin Korunması; 11. Kalkınma Planı, kültürel mirasın korunması ve sürdürülebilir bir şekilde kullanılması gerekliliğini vurgulamaktadır. Plan, kültür varlıklarının restorasyonu ve korunması için çeşitli programların yürütülmesini hedeflemektedir. Bu Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinden olan Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar ile doğrudan ilişkilidir. Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar hedefiyle, şehirlerin ve yerleşim alanlarının sürdürülebilir ve kapsayıcı hale getirilmesi gerektiğini savunurken, bunun önemli bir boyutu olarak kültürel mirasın korunmasını öne çıkarmaktadır. Kültürel varlıkların korunması, sadece tarihsel ve estetik bir değer taşımakla kalmayıp aynı zamanda bu mirasın gelecek nesillere aktarılması için sürdürülebilir bir yol sağlamaktadır. Bu bağlamda 11.Kalkınma Planı, tarihi ve kültürel alanların turizme kazandırılması ve bu alanların restorasyonuna yönelik adımlar atılması gerektiğini belirtmektedir. Böylece, sürdürülebilir şehirler için gereken kültürel yapıların korunmasına ek olarak, bu alanların ekonomik kalkınma için bir kaynak olarak kullanılması da teşvik edilmektedir.

⁴ 11.Kalkınma Planını ve kültür sanat alanındaki düzenlemeleri daha detaylı incelemek için bkz: https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/On_Birinci_Kalkinma_Plani-2019-2023.pdf

2. Eğitim ve Kültürün Birleşimi: Türkiye'nin kültür ve sanat alanındaki hedefleri, aynı zamanda Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi olan Nitelikli Eğitim ile de uyum içindedir. 11. Kalkınma Planı, kültürel eğitimin yaygınlaştırılmasını ve çocukların, gençlerin kültürel faaliyetlere katılımını artırmayı amaçlamaktadır. Bu, özellikle müze ve kütüphane gibi kültürel kurumların eğitim süreçleriyle entegre edilmesiyle gerçekleştirilecektir. Nitelikli Eğitim hedefi, kaliteli eğitimin herkes için erişilebilir olmasını hedeflerken, kültürel eğitimi de bu kapsamda değerlendirmektedir. Kültürel faaliyetlere erişim, bireylerin entelektüel gelişimine katkı sağlarken, aynı zamanda kültürel farkındalığın artırılması ve kültürel çeşitliliğin korunması açısından büyük önem taşımaktadır. 11. Kalkınma Planı'nda yer alan müze, kütüphane ve sanat galerilerinin modernizasyonu gibi hedefler, Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ile uyumlu bir şekilde, kültür ve sanatı daha geniş bir kitleye ulaştırmayı amaçlamaktadır.
3. Ekonomik Büyüme ve Kültür Endüstrileri: Kültür ve sanat alanındaki ekonomik potansiyelin artırılması, Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi olan İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme ile doğrudan ilişkilidir. 11. Kalkınma Planı, kültürel endüstrilerin geliştirilmesini ve bu sektörlerdeki girişimciliğin desteklenmesini hedeflemektedir. Bu bağlamda, kültürel mirasın ekonomiye kazandırılması, yeni iş imkânlarının yaratılması ve kültür sanat alanındaki yaratıcı endüstrilerin desteklenmesi öncelik taşımaktadır. Kültürel ve yaratıcı endüstriler, yerel ekonomilerin büyümesine katkıda bulunabilecek önemli sektörlerdir. Türkiye, bu sektörlerde istihdamı artırmak ve kültürel ürünlerin uluslararası piyasaya sunulmasını sağlamak amacıyla çeşitli projeler hayata geçirmeyi planlamaktadır. Kültürel zenginliklerin tanıtılması ve korunması, aynı zamanda ekonomik kalkınma açısından da büyük bir potansiyel barındırmaktadır.

4. Sürdürülebilir Turizm: 11. Kalkınma Planı, kültür ve turizmi sürdürülebilir bir kalkınma aracı olarak görmektedir. Kültürel turizmin teşvik edilmesi, yerel kültürlerin korunmasına ve ekonomik refaha katkı sağlayabilir. Bu hedef Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi olan Sorumlu Tüketim ve Üretim ile örtüşmektedir. Sürdürülebilir turizm uygulamaları, yerel kültürel mirasın korunmasını ve turizmin çevreye zarar vermeden yönetilmesini içermektedir. Türkiye'nin kültürel miras bölgelerine yönelik turizm stratejileri, bu alanların sürdürülebilir kullanımını sağlarken, aynı zamanda çevre dostu ve sorumlu turizm modellerini teşvik etmektedir. Sürdürülebilir turizm, doğal ve kültürel kaynakların korunmasını sağlar, çevreye ve topluma olumsuz etkileri en aza indirir ve uzun vadede kültürel varlıkların korunmasına katkıda bulunur.
5. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Sanat: Kültür ve sanat alanında toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması, 11. Kalkınma Planı'nın önemli unsurlarından biridir ve Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi olan Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ile bağlantılıdır. Türkiye, kadınların sanata ve kültüre katılımını artırmak ve kültürel faaliyetlerde kadınların temsiliyetini güçlendirmek amacıyla çeşitli politikalar geliştirmektedir. Bu hedef, kültürel alanlarda kadınların yaratıcı potansiyelinin ön plana çıkmasını sağlamayı ve toplumsal cinsiyet eşitliğini kültürel üretimin bir parçası haline getirmeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda, kadın sanatçıların desteklenmesi ve kadınların kültürel girişimcilik alanında teşvik edilmesi önem kazanmaktadır. Sanatta toplumsal cinsiyet eşitliği, aynı zamanda kültürel çeşitliliğin artırılmasına ve toplumsal adaletin sağlanmasına da katkıda bulunmaktadır.

6. Dijitalleşme, Yenilikçilik: 11. Kalkınma Planı, kültürel alanlarda dijitalleşme ve yenilikçiliği teşvik etmeyi hedeflemektedir. Bu, Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi olan Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı ile paralel olarak, kültürel mirasın dijital ortamda korunması ve bu sayede daha geniş kitlelere ulaşması amacı taşımaktadır. Özellikle dijital müze ve kütüphane projeleri, kültürel mirasın korunması ve yaygınlaştırılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Dijitalleşme, kültürel üretimi ve tüketimi daha demokratik hale getirirken, aynı zamanda kültürel ürünlerin uluslararası alanda tanıtımını kolaylaştırır. Kültürel varlıkların dijital ortama taşınması, bu eserlerin korunmasına katkıda bulunurken, aynı zamanda kültürel deneyimlerin herkes tarafından erişilebilir olmasını sağlamaktadır.

2.3.2. Türkiye Cumhuriyeti 12.Kalkınma Planı (2024-2028)

Türkiye Cumhuriyeti'nin 12. Kalkınma Planı, 2024-2028 dönemini kapsayan ve Türkiye'nin uzun vadeli stratejik kalkınma hedeflerini belirleyen bir plan olarak öne çıkmaktadır. Plan, Türkiye'nin 2053 vizyonuna uygun olarak hazırlanmış ve "Türkiye Yüzyılı" hedeflerine odaklanmıştır. Bu hedefler arasında, çevreye duyarlı, ileri teknolojiye dayalı, yüksek katma değer üreten bir ekonomik yapı oluşturmak, istikrarlı büyüme sağlamak ve refahın adil bir şekilde paylaşılmasını sağlamak yer almaktadır.

Planın "Hedefleri ve Politikaları" başlıklı 3.bölümünde kültür ve sanat alanındaki düzenlemelere yer verilmiştir.⁵ Bu kapsamda, Türkiye'nin 11. Kalkınma Planındaki hedeflerle 12. Kalkınma Planı arasında kültür ve sanat alanında bazı önemli farklar bulunmaktadır. 12. Kalkınma Planı özellikle dijitalleşme, sürdürülebilirlik ve tarihi alanların yeniden işlevlendirilmesi konularında daha

⁵ 12. Kalkınma planını ve kültür sanat alanındaki düzenlemeleri daha detaylı incelemek için bkz: https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/12/On-ikinci-Kalkinma-Plani_2024-2028_11122023.pdf

kapsamlı ve modern yaklaşımlar getirilmiştir. Bunları başlıklar altında irdelediğimizde;

1. Kültür ve Sanatta Dijitalleşme: 11. Kalkınma Planı, kültürel mirasın korunması ve müze, kütüphane gibi kurumların modernleşmesini içeren bir strateji geliştirmiştir. Ancak 12. Kalkınma Planı, modernleşmeyi bir adım daha ileri götürerek, kültürel sektörlerde dijitalleşme ve dijital platformların daha fazla kullanılmasını hedeflemektedir. Bu bakış, kültürel ürünlerin daha geniş kitlelere ulaşmasını ve uluslararası düzeyde tanıtılmasını sağlamayı amaçlamaktadır.
2. Uluslararasılaşma ve Kültürel İhracat: 11. Kalkınma Planı'nda kültürel mirasın korunması ve yerel düzeyde canlandırılması ön plandayken, 12. Kalkınma Planı Türk kültürünün uluslararası düzeyde tanıtılmasına ve kültürel ihracatın artırılmasına daha fazla odaklanmaktadır. Bu hedef doğrultusunda, Türkiye'nin kültürel mirasının uluslararası platformlarda daha görünür hale getirilmesi amaçlanmaktadır.
3. Tarihi Alanların Yeniden İşlevlendirilmesi: Her iki kalkınma planı da tarihi ve kültürel alanların korunmasını ve sürdürülebilir kullanımını vurgulamaktadır, ancak yeniden işlevlendirme çalışmaları açısından 12. Kalkınma Planı daha detaylı ve kapsamlı bir yaklaşıma sahiptir. Yeniden işlevlendirme, tarihi binaların korunarak modern ihtiyaçlara uygun hale getirilmesini ve ekonomiye kazandırılmasını amaçlamaktadır. 11. Kalkınma Planı bu konuda restorasyon projelerine odaklanırken, 12. Kalkınma Planı bu yapıları turizme kazandırma, yeşil ve sürdürülebilir çözümler ile kullanımını artırma ve dijital teknolojilerle entegre etme gibi daha ileri hedefler sunmaktadır. Bu bağlamda, kültür turizmi politikaları, kültürel miras alanlarının yeniden işlevlendirilmesinin önemli bir parçası olarak görülmektedir. Özellikle 12. Kalkınma Planı'nda tarihi yapılar, hem ekonomik kalkınma hem de yerel toplumların güçlendirilmesi için stratejik varlıklar olarak değerlendirilmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kalkınma planları, Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ile büyük ölçüde uyumlu olmakla birlikte, bazı alanlarda daha fazla odaklanma ve stratejik geliştirmelere ihtiyaç duyulmaktadır. Bunlardan biri de kültürel kalkınma planıdır. Kültürle ilgili kalkınma planları, genellikle kültürel mirasın korunması, kültürel üretimin teşvik edilmesi, yaratıcı endüstrilerin desteklenmesi ve kültürel çeşitliliğin güçlendirilmesi gibi hedeflere odaklanmaktadır. Dolayısıyla bu tür kalkınma planları Türkiye'nin sürdürülebilir kalkınma sürecinde güçlü yönlerinin korunması ve zayıf yönlerini geliştirmesi açısından yol gösterici olmaktadır.

Kalkınma planları kapsamında yeniden işlevlendirme projeleri, kültürel mirasın korunması, sürdürülebilir kalkınma, sosyal katılım ve ekonomik büyüme hedeflerine ulaşmada önemli bir araç olarak kullanılmaktadır. Türkiye'de, bu tür projeler genellikle tarihi ve kültürel öneme sahip yapıların korunması ve topluma kazandırılması amacıyla yürütülmektedir. Bu projeler için uygun örneklerden biri olan İzmir Kültür Sanata Fabrikası kalkınma planlarının farklı bileşenlerini destekleyerek çok boyutlu bir fayda sağlamaktadır.

3. BÖLÜM

TARİHİ ALANLARDA SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMANIN KÜLTÜREL BOYUTU: BİR ÜRETİM FABRİKASININ KÜLTÜR VE SANATIN MERKEZİNE DÖNÜŞÜMÜ

3.1. YENİDEN İŞLEVLENDİRİLEN TARİHİ ALANLAR

Bir kentsel alanın dokusu, ait olduğu kültürün dini inançları, aile yapısı, gündelik faaliyetleri ve sosyal ilişkilerinin özelliklerini taşımaktadır. Bu doku içerisinde inşa edilen yapılar ise kentlerimizi ve tüm çevremizi şekillendiren özgün değerlere sahiptir (Lee, 2015). Zaman içerisinde yaşanan çağın gereklerine göre toplumun izlerini taşıyan söz konusu kültürel yapılar, iklim koşullarına, yapı malzemelerine ve sosyo-kültürel yaşamdaki değişimlere paralel olarak çağdaş yapılar lehine terk edilmiştir. Kentsel mekânın günlük ihtiyaçlara cevap vermemesi, ekonomik faktörler ve özellikle çevresel faktörler yeniden kullanım projelerini zorunlu kılmaktadır (Çevik, Vural, Tavs, & As, 2008, s. 950-962).

Şimdilerde terkedilmiş halde olan yapıların yeni amaçlar doğrultusunda tekrar kullanımını sağlamak için yapılan çalışmalar köklü bir geçmişe sahiptir. Tarih boyunca insanlar, binalar eskidikçe ve inşa edildikleri kullanımlar için uygunsuz hale geldikçe kullanımlarını değiştirmişlerdir (Amayu, 2014). Eski binalar, ucuz ve uygun yapılar sağlayan potansiyel kaynaklardır. Bu nedenle tarih boyunca değiştirilmiş, büyütülmüş ve yeni kullanımlar için uyarlanmıştır (Cunnington, 1988). Binaların yapılış amacından bağımsız olarak daha uzun ömürlü olmaları farklı kullanım şekillerine uygun olarak dönüştürülmelerini mümkün kılmaktadır (Cantacuzino, 1989). Binaların yeniden kullanımı, tarihi yapıların ömrünü uzatmaya yardımcı olmaktadır (Eley & Worthington, 1984). Siraküza'daki Athena Tapınağı'nın yaklaşık 800 yılında kiliseye dönüştürülmesi ve Orta Çağ'da Roma tiyatrolarının apartman dairelerine dönüştürülmesi, binaların yeniden işlevlendirilmesinin ne kadar eski olduğunun kanıtıdır (Velthuis & Spennemann, 2007). Yakın tarihte bazı ülkelerde çok sayıda eski bina restoran veya sergi alanı olarak yeniden inşa edilirken; en belirgin örnekleri; eski bir üretim tesisinin

eğlence merkezine dönüştürülmesi, çay endüstrilerinden kalan binaların turistler için tarihi konaklama yerleri olarak yeniden tasarlanmaya başlaması ve eski tren istasyonlarının bir restoran veya kültür merkezi olarak yeniden inşa edilmesidir (Powell, 1999).

Mevcut tarihi alanların yeniden kullanılabilmesi için restore edilmesi, mimarlık alanında toplumsal kültürün yok olmasına karşı yaratıcı bir meydan okuma haline gelmiştir (Schittich, 2003). Tarihi alanların korunmasına yönelik bu bakış kültürel ve mali politikaların oluşturulmasında önemli bir süreci başlatmaktadır (Bhati, Pryce, & Chaiech, 2014). Söz edilen bu süreç devlet eliyle yürütüldüğünde, birçok turistik destinasyonda kültürel mirasın korunması ve tanıtımını içerirken, bu alanda sunulan etkinliklerin ücretsiz olması toplumsal fayda sağlamaktadır.

Diğer yandan, yeniden işlevlendirme kavramı, bir binanın kapasitesinin veya performansının yeni koşullara uyacak şekilde değiştirmeye yönelik müdahale olarak tanımlanabilmektedir (Yung & Chan, 2012). Bu tanımdan hareketle kullanımı olmayan ve yıpranmış durumda olan tarihi yapıların yeniden kullanımı sağlanarak işlevlendirilmesi yerel toplum üzerinde de olumlu etkiye sahiptir. Ziyaretçiler yeniden kullanımı sağlanan bu tarihi alanlarda yapıya yeni işlevler de kazandırılmasıyla birlikte sergi, müze, kütüphaneleri gezebilir, sanat atölyelerinde düzenlenen etkinliklere katılabilir, tiyatro, sinema ve konserlere katılabilir, yeme-içme alanlarından yararlanabilir ve hatta bu alanlarda sunulabilecek konaklama hizmetlerinden faydalanabilir (Lee & Chhabra, 2015). Yeniden kullanıma sunulan binaların işlevlendirilmesi çağdaş ihtiyaçlara göre uygulanacak politikalara yeni alanlar sunmaktadır (Pimonsathean, 2002). Özetle, günümüzde kullanımı olmayan tarihi yapıların orijinal özelliklerini koruyarak yeni işlevler kazandırmak, tarihi yapıların kurtarılmasını kolaylaştırırken yerel ekonomiye olumlu katkılar sağlamaktadır (Dinçer & Ertugral, 2003).

3.2. TARİHİ ALANLARDA SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA VE KÜLTÜREL BOYUTU

Binaların yeniden kullanılması, tarihi alanların korunmasına yönelik bir yaklaşımdır ve tarihi yapıların ömrünü uzatmaktadır. Koruma hareketinin en önemli özelliği ise, eski binaların başlangıçta amaçladıklarından farklı kullanımlara uyarlanarak geri dönüştürülmesidir (Yıldırım & Turan, 2012). Bu yaratıcı dönüşüm sürecinde binaların korunması kültürel mirasımızı geleceğe aktarmamızı sağlarken; yeni fonksiyonlar kazandırılmasıyla insanlar arasında sosyal bağlar gelişmekte ve yerel ekonomide kaynak yaratma fırsatı sunmaktadır (Diamondstein, 1978).

Geri dönüşüm maliyetlerinin artması sürdürülebilirliğe yönelik ilgiyi artırırken, yeniden işlevlendirme yaklaşımını ön plana çıkarmıştır (Bullen & Love, 2011). İşlevlendirme yaklaşımı yeniden kullanımı sağlanan yapılara çeşitli fonksiyonlar kazandırılması anlamına gelmektedir. Söz edilen bu fonksiyonlar, müze, sergi, kütüphane, atölye, sanat galerileri, sinema, tiyatro, yeme-içme ve konaklama alanlarının oluşturulmasıyla mümkün hale gelmektedir. Bununla birlikte yeniden işlevlendirme kapsamında geliştirilen projeler tarihi alanların sürdürülebilirliğine de katkı sağlamaktadır. Tarihi alanlar bilimsel, estetik ve mimari değerler açısından hızlı değişimler geçirebilmektedir. Birçok gelenek ve değer kaybolurken, birçoğu da icat edilmiş ve yeniden canlandırılmıştır. Bu kültürel süreç kent yerleşimlerini ve çevrelerini etkilemektedir.

Dönüştürme uygulamalarında sürdürülebilirlik, kültürel mirasın daha rasyonel uygulamalarla sürekli kullanımının sağlanması, mevcut ihtiyaçlara cevap vermesi ve yapının ömrünün uzatılması olarak tanımlanmaktadır (Norma & Cervantes, 2007). Sürdürülebilir yeniden kullanım önerileri, tarihi yapıların değerini sonraki nesillere aktararak; yerel kültürü ve ekonomik refah düzeyi yükseltmektedir (Wang & Zeng, 2010). Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına ilişkin sözleşme (UNESCO, 1972) devletlerin, kültürel ve doğal mirasın toplumlar tarafından korunmasını amaçlayan politikalar benimsemesine vurgu yapmaktadır. Sürdürülebilirliğin ulaşılması arzulanan sonucu, kaynakların

ekonomik, sosyal ve çevresel ihtiyaçları karşılayacak ve kültürel bütünlüğü koruyacak şekilde yönetilmesidir (Pedersen, 2002).

Kültürel miras, yerelde turizm hizmeti sağlayıcıları için çeşitli olanaklar sunmaktadır. Kültürel farkındalığın artması, ekonomik seviyenin yükselmesi, boş zamanın artması ve ulaşımın iyileşmesi kültürel ürünlerin tüketimini artırmaktadır. Kentin tarihi dokusunu ve geleneklerinin keşfedilebileceği müze, sergi, galeri, atölye, restoran, otel gibi yerlerle ilgili, kültür, sanat, eğlence, dinlence ve turizm mekânlarına yönelik artan bir talep söz konusudur (Wang, 1997). Dolayısıyla eskiyen tarihi yapılar korunarak günümüze taşınırken kazandırılması gereken yeni işlevler üç grup faaliyetle ilgili olmalıdır. Bunlar, kültürel turizm, konaklama ve ticarettir (Tiesdell, Oc, & Health, 1996).

Eski yapılar, restorasyon ve bakımları yapıldığı takdirde ticari ve toplumsal amaçlar için uygun tesisler sağlayabilecek potansiyel kaynaklardır. Bu sebeple kentlerde iyi konumlandırılmış, kullanımı olmayan yapılar bina dönüşümü sağlayıcılar tarafından cazip görülerek satın alınmaktadır. Satın alınan binalar otel, restoran gibi ticari amaçlar için ve müze, kütüphane, sergi salonları, sanat atölyeleri vb. hizmetlerin sunulabileceği toplumsal amaçlar için yenilenmektedir. Söz edilen atıl binaların dönüştürülmesi özel sektör, gönüllü gruplar, yerel yönetimler, vakıflar veya devlet eliyle sağlanmaktadır (Eley & Worthington, 1984). Yeniden kullanıma yönelik çalışmaların özel sektör tarafından sağlanması tarihi binaların bütünlüğü ve özgünlüğünün korunmasında duyarsızlığa neden olabilmektedir (Murtagh, 1996). Bunun sebebi, özel sektörün kâr elde etme kaygısıyla toplumsal amaçlardan çok ticari amaçları ön planda tutmasıdır. Ancak devlet eliyle restorasyon ve bakımı sağlanan bu yapılarda toplumsal amaçlar esastır. Dolayısıyla kâr elde etme kaygısı olmayan devletin dönüştürme sürecinde yüksek maliyetler söz konusu olmaktadır ve bu mali yükü tek başına üstlenmektedir. Buradan hareketle devletin üzerinde bulunan mali yükü hafifletmek ve toplumsal amaçları sağlamak için mevcut yapıların dönüşümü yerel yönetimler ve kalkınma vakıflarının desteği ile sağlanabileceği düşünülmektedir. Yerel yönetimler mevcut binaların yeniden kullanılması için katalizör görevi görerek maliyetlerin azalmasına imkân sağlayabilmektedir.

Kalkınma vakıfları ise hayırseverlik statüsüne sahip kurumlar olması sebebiyle toplumsal amaçlara ulaşmada tarihi alanların geliştirilmesiyle ilgili çalışmaları desteklemektedir.

Devletler, eskiyen tarihi yapıları restore ederek günümüze taşırken bu yapılara yeni işlevler de kazandırmaktadır. Kamu tarafından finanse edilen bu çalışmalar Türkiye’de çoğunlukla T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde gerçekleştirilmektedir. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığının toplumsal amaçları gerçekleştirmek için yürüttüğü çalışmalarda dönüştürdüğü binaları yeniden işlevlendirmesi karşımıza kültür turizmi kavramını çıkarmaktadır. Kültür turizmi, doğal ve tarihi alanları, kültür varlıklarını, sanat eserlerini, kültürel kimlikleri ve farklı gelenekleri kapsayan, somut ve somut olmayan kültür mirasın tüm ürünlerini paylaşmayı ve tanımayı amaçlayan bazı sosyo-ekonomik olguları turistik bir ürün biçiminde gezginlerin hizmetine sunan bir turizm anlayışıdır. Kültür turizmi ekonomilere katkı sağlayan, doğal, tarihsel ve kültürel mirası sürdürülebilir kılan etkili araçlardan biridir. Kültürlerarası etkileşimin geliştirilmesinde, doğal, tarihsel ve kültürel mirasın korunarak paylaşımında, çok kültürlü bir ortama erişimde, kültür bilincinin geliştirilip doğal ve tarihî mirasın gelecek kuşaklara taşınmasında, sürdürülebilir ekonominin gerçekleştirilmesinde en önemli unsur kültür turizmidir.

Bakanlığın kültür turizmi kapsamındaki projeleri Türkiye’de kültür mirasını korumak ve geleceğe taşımak için önemli fırsatlar barındırırken, özellikle tarihi kentlerde yeni yatırım alanlarını ve iş olanaklarını artıran sürdürülebilir kalkınmayı gündeme getirmektedir. Gerçekleştirilen başarılı yeniden işlevlendirme projeleri, eski yapıları ve alanları modern kullanım amaçlarına uygun hale getirerek tarihi, kültürel ve ekonomik değerler ortaya çıkarmaktadır. Bu kapsamda faaliyet gösteren,

1. Antalya Kaleiçi: Antalya’nın tarihi Kaleiçi bölgesi, birçok eski Osmanlı ve Roma dönemine ait yapıların restore edilerek otel, restoran ve sanat galerisi gibi farklı fonksiyonlarla yeniden kullanıma sunulduğu bir alandır. Kaleiçi, tarihi dokunun modern ihtiyaçlara göre yeniden yorumlandığı ve şehre turist çeken bir cazibe merkezi haline geldiği başarılı bir yeniden işlevlendirme örneğidir.

2. Eski Ankara Zirai Donatım Kurumu Binası (CerModern, Ankara): CerModern 1928 yılında Ankara'da demiryolu bakım ve onarım atölyesi olarak inşa edilen bir binanın 2010 yılında yeniden işlevlendirilmesi sonucu oluşturulmuştur. Gerçekleştirilen restorasyon çalışmalarıyla bina, modern bir sanat galerisi ve kültür merkezi olarak hizmet vermektedir. CerModern yapısında, sergi salonu, konferans salonu, kütüphane, mağaza, sanatçı odaları, stüdyolar, kafeterya, heykel parkı ve otopark bulunmaktadır.

3. İstanbul Kültür Sarayı (Atatürk Kültür Merkezi, İstanbul): 2021 yılında İstanbul'da ekonomik ömrünü tamamladığı gerekçesiyle kültür varlığı olarak tescil edilen ancak zaman içerisinde maruz kaldığı tahribat sonucu çökme seviyesine gelen İstanbul Kültür Sarayı adlı yapı yeniden işlevlendirme çalışmalarıyla birlikte Atatürk Kültür Merkezi (AKM) adıyla hizmet sunmaktadır. Söz edilen yapı, tiyatro, sinema, konser salonları, sergi merkezi, kongre salonu, kütüphane, müze, sanat galerisi, kafe ve restoranlardan oluşmaktadır.

4. Rami Kışlası (Rami Kütüphanesi, İstanbul): 2023 yılında İstanbul'da zamanında askeri amaçlarla kullanılmış olan tarihi Rami Kışlası, restorasyon ve bakım çalışmaları yapıldıktan sonra yeniden işlevlendirilerek Rami Kütüphanesi adı altında hizmet sunmaya başlamıştır. Söz konusu yapı Beyazıt Devlet Kütüphanesi ve Derleme Müdürlüğü hizmet birimleri, Atatürk Araştırmaları İhtisas Kütüphanesi ile yazma eserleri onarım bölümlerini içine alacak şekilde tasarlanmıştır. Orta alanı ise millet bahçesi olarak düzenlenmiştir.

5. Yahya Peygamber Kilisesi (Kütüphane, Niğde): 2023 yılında Niğde'de zaman içerisinde maruz kaldığı tahribat sonucu ciddi hasar gören Yahya Peygamber Kilisesi restorasyonları tamamlandıktan sonra kütüphane olarak hizmet sunmaya başlamıştır.

6. Alsancak Tekel Fabrikası (Kültür-Sanat Fabrikası, İzmir): 2023 yılında İzmir'de atıl kalan Alsancak Tekel Fabrikasının tescilli yapısı geçirdiği bakım çalışmaları sonrasında yeniden işlevlendirilerek İzmir Kültür Sanat Merkezi olarak hizmet sunmaya başlamıştır.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığının son yıllarda üzerinde durduğu yeniden işlevlendirme çalışmaları irdelendiğinde, Türkiye’de tarihi ve kültürel mirasın korunarak modern ihtiyaçlara uygun şekilde nasıl değerlendirildiğini göstermektedir. Yürütülen çalışmalar, yapıların kültürel sürdürülebilirliğinin sağlandığını; ancak sürdürülebilirliği pekiştiren unsurun yalnızca fiziksel süreklilik olmadığı, aynı zamanda yapılara yeni işlevler kazandırma yoluyla sağlanan fonksiyonel bir süreklilik olduğu ortaya çıkmaktadır. Sürdürülebilirlik politikası çerçevesinde yeniden kullanımı sağlanan tarihi yapıları yeniden işlevlendirme projeleri, hem tarihsel değeri koruyarak hem de yeni fonksiyonlarla bu alanları topluma kazandırarak büyük bir etki yaratmaktadır. Buradan hareketle tez çalışmasında, kapsamı itibarıyla birçok alanda hizmet vermesi için işlevlendirilen Alsancak Tekel Fabrikasının dönüşümü detaylı olarak ele alınacaktır.

3.3. ALSANCAK TEKEL FABRİKASININ İZMİR KÜLTÜR-SANAT FABRİKASINA UZANAN TARİHİ⁶

3.3.1. Fabrika’nın Kuruluşu

Alsancak Tekel Fabrikası, İzmir’in modernizasyon sürecini yönlendiren ana aksı üzerinde yer alan önemli bir konuma sahiptir. İzmir kentini dünya ekonomisi ve kültürüne açan tarihi Alsancak Garı’na bitişik konumdadır. 19.yüzyıl başlarında, liman kenti olması ve coğrafik konumu nedeni ile İzmir endüstri çağının potansiyellerini özellikle 1862’deki demiryolu inşaatından sonra kullanmaya başlamıştır. 19.yüzyılda İzmir, Osmanlı İmparatorluğu’nun en büyük limanına sahip kent konumundadır. Dolayısıyla pamuk ve tütün başta olmak üzere pek çok malın dışarıya ihracatı bu dönemde gerçekleşmiştir.

19.yüzyılın son çeyreğine gelindiğinde Osmanlı İmparatorluğu’nun, İngiltere ve Fransa ile yapmış olduğu ticaret antlaşmaları neticesinde, 1838 yılından itibaren bu iki ülkeye tabi yabancı tüccarlar da İzmir’e yerleşmeye başlamıştır. 1881

⁶ Yerleşkeye ait tüm bilgiler, fotoğraflar ve haritalar Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğünden alınmıştır.

yılında imparatorluğun dış borçlarının kapatılması amacıyla Düyûn-u Umûmiye İdaresi kurulmuş ve damga, alkollü içki ve tütünden alınan tüm vergiler iç ve dış borçları kapatmak üzere ayrılmıştır. 1884'te, idarenin bir işletmesi olarak kurulan Tütün Rejisi ise tütün tekeli elinde bulundurarak yurt içinde yaklaşık 400'e yakın sigara imalathanesini kapatmıştır. Bu dönem Reji'nin büyük fabrikalar kurulması yönündeki politikalarına bağlı olarak aynı yıl üç fabrika projelendirilmeye başlanmıştır. Bunlardan biri de Şekil 2'de gösterilen İzmir Sigara Fabrikası'dır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ile birlikte 1925'te Tütün Rejisi Fransızlardan devlet tarafından tüm hak ve yükümlülükleriyle beraber satın alındı. 1930 yılında, Tütün İnhisarı Kanunu çıkarılarak Günümüzdeki TEKEL'in ilk adımları atılmış oldu. Cumhuriyetin ilk yıllarında aktif kullanılan ve 1940'lı yıllarda üretim grafiği yükselen Sigara Fabrikası, 2004 yılına dek TEKEL'in bir işletmesi olarak üretim faaliyetlerini sürdürmüştür. Fabrika yerleşkesinde olan binalar ise 1979, 1985 ve 2007 tarihlerinde yayımlanan farklı Koruma Kurulu kararları ile tescillenmiştir.

Şekil 2: İzmir Sigara Fabrikası Dış Cephe ve Üretim Alanı

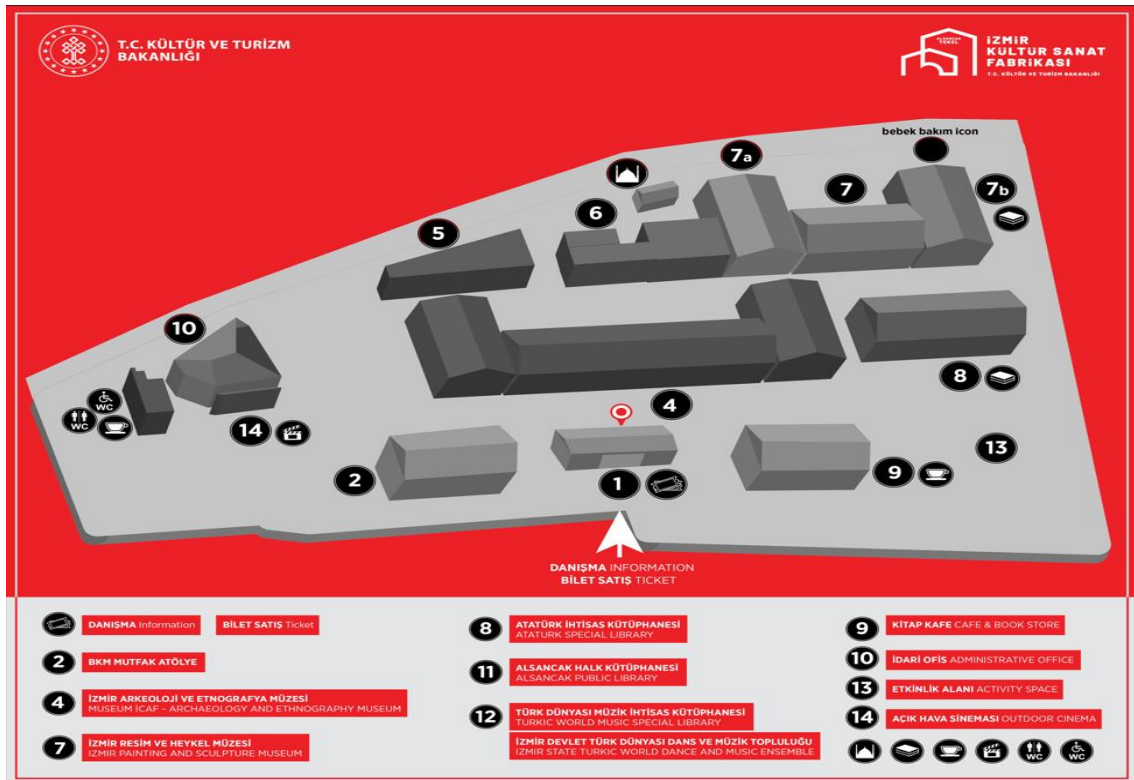

Kaynak: (<https://www.erolsasmaz.com/?oku=1911>) Erişim Tarihi: 28.8.2024

3.3.2. Yerleşkenin Tarihsel Süreci

Fabrika toplam on iki yapıdan oluşan bir yerleşkedir. Memurların ve işçilerin kullandığı girişler, ham madde ve bitmiş ürünün dağıtımını sağlayan üretim girişleri ile rasyonel bir planlamaya sahiptir. Giriş aksına göre simetrik yerleştirilmiş, Şekil 3'de görülen 1 numaralı alan (giriş), 2 numaralı alan (sanat atölyesi), 4 numaralı alan (arkeoloji ve etnografya müzesi) ve 9 numaralı alan (kafeterya) kompleksin çekirdek planlamasını oluşturur. Diğer yapılar ise bu çekirdeğin etrafına, üretim kapasitesi artışı, değişimi vb. ihtiyaçlar doğrultusunda zaman içinde eklenmiştir. Kitleleri ve konumu ile yerleşkenin en baskın ve çapıcı yapısı olan 4 numaralı alan ana üretim yapısını (işlevlendirilmiş halinde arkeoloji ve etnografya müzesi) göstermektedir. Sonradan müdahale gören veya eklenen 5 ve 10 numaralı alanlar (idari ofis) yerleşkenin parsel biçimlenişine göre inşa edilmişlerdir. Üretim sistemi geliştikçe 4 numaralı alan ana üretim yapısının demiryoluna bakan doğu cephesinde 5 numaralı alan (idari bina), 6 numaralı alan (sergi alanı) ve 7 numaralı alan (resim-heykel müzesi) yapılarla olan üretim ilişkileri bağlamında sürekli değişime uğramıştır.

Şekil 3: Fabrika Yerleşkesi

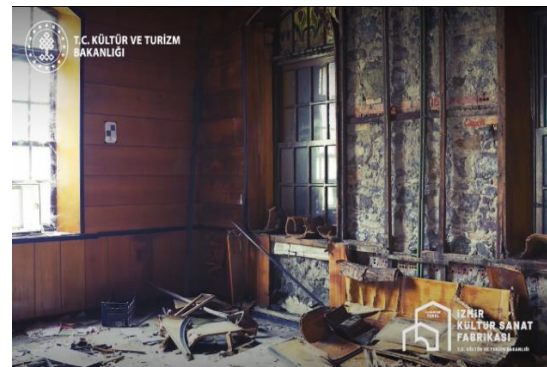
Yakın tarihe kadar faaliyetlerine devam eden tekel fabrikası, 2001 yılında Tekel İşletmelerinin özelleştirilmesi ardından 2004 yılında kapatılmıştır. 19/07/2007 tarihinde İzmir 1 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından alınan 2525 sayılı karar ile alanın koruma grup kararının, 2.Grup eser olarak kaydedilmesine karar verilmiştir.

2004 yılından günümüze kadar kullanımı olmayan tescilli Eski Tekel Fabrikasının proje çalışmalarına başlanmadan önce çekilen, yerleşkenin 2017 yılına ait iç ve dış cephe görüntüleri Şekil 4 ve 5'te görülmektedir.

Şekil 4: Fabrika'nın Atıl Kaldığı Dönemden Dış Cephe Görünümü

Şekil 5: Fabrika'nın Atıl Kaldığı Dönemden İç Cephe Görünümü

3.3.3. Kültür- Sanat Fabrikasına Dönüşümü

2004 yılından bu yana kullanılmayan tescilli Eski Tekel Sigara Fabrikasının bütüncül bir yaklaşımla "Müze Kompleksi" olarak değerlendirilmesinin uygun bulunduğu, Kültür ve Turizm Bakanlığı Müsteşarlık Makamının 08/05/2017 tarih ve 67136 sayılı oluru gereği, 2017 yılı Yatırım Programı kapsamında proje çalışmaları balatılmıtır. 11/02/2022 tarihine gelindiğinde ise yer teslimi yapılarak Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü ile İzmir Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü koordinasyonunda "Eski Tekel Binaları Müze ve Kültür Kompleksi" olarak iin uygulama kısmı balatılmıtır. Şekil 6'da fabrika yerlekesinden bulunan yapıların restorasyon ve bakım çalışmaları gerçekleştirilmeden önceki görünümü yer almaktadır.

Şekil 6: Fabrika Yerlekesinin Restorasyon ncesi Görünümü

3.3.3.1. Restorasyon Süreci⁷

140 yıla yakın bir tarihe sahip olan Alsancak Tekel Fabrikası'nın Şekil 7'de görüldüğü üzere restore edilerek yeniden kent yaşamına kazandırılması fikriyle, “yerleşke içerisinde atıl durumda olan binaların ve zaman içinde eklenen yapıların orijinal kimliğini bozmadan, mekânın sahip olduğu özellikler ile belirlenen yeni program arasında ilişki kurularak kültür-sanat projesinin” tasarımına başlanmıştır.

Mekâna yeni işlevler tanımlanırken, “mekânın önceki işlevine ait yakalanan ipuçları veya var olan mekân atmosferi korunmuş, kullanıcıya mekânın geçmişi hakkında hatırlatmalar yaparak zamanın zihinsel imajı oluşturulmuştur. Bunu tasarımda, yerleşkedeki mevcut tüm yapıları fabrika döneminde özgün olarak kullanıldığı mekânsal özelliklerini koruyarak, söz gelimi Şekil 8'de görülen fabrikanın yerleşke planında bulunan 4 ve 7 numaralı yapıların mekânlarındaki total hacim etkisinin belirgin bir halde tasarlanmasıyla veya bu yapıları eskiden de olduğu gibi üretimin bir parçası halinde kullanmaya devam etmekle ya da kullanıcıların müze turuna fabrika yapısının giriş holünden başlaması gibi, fabrikanın eski kullanım şekli ve mekânları ile birçok benzer mekânlar ve kullanımlar tasarlanarak oluşturmak” hedeflenmiştir.

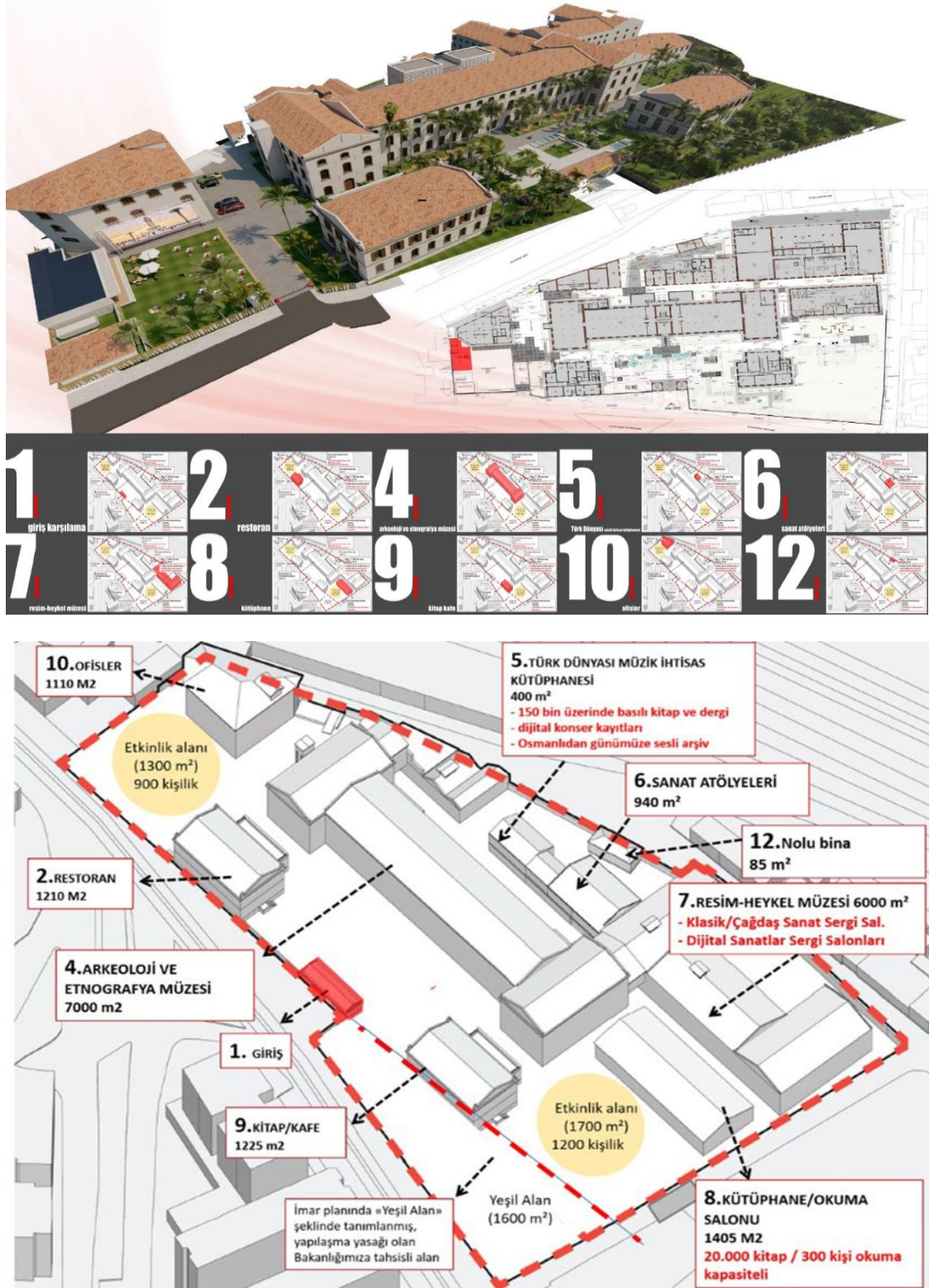
Yerleşkedeki “eski yapıların yok olduğu veya kaldırılmak durumunda olduğu alanlara, günümüzün koşullarına uygun, çağdaş yeni yapılar önerilirken, diğer yandan yapıların, tanımlanan yeni işlevlerin gerekliliklerini sağlayamadığı noktada ise bu yapılara çağdaş yeni ekler” önerilmiştir. Tüm bu yapılar ve ekler tasarlanırken, “yerleşkenin kent hafızasındaki Şekil 7'de görülen fabrikanın yerleşke planında bulunan 1, 2, 4 ve 9 numaralı çekirdek yapılarının batı silueti korunmuş, bu yaklaşımı kuvvetlendirmek adına müze girişi dahi zemin kotunun altında” tasarlanmıştır.

Bu bütünsel tasarım yaklaşımı ile anlatılmak istenen; “Alsancak Tekel Sigara Fabrikası sınırları içindeki potansiyelleri ortaya çıkartarak, mekânı geçmişteki ilk haline götürmek yerine onu keşfetmek, anlamak ve mevcut duruma göre bir

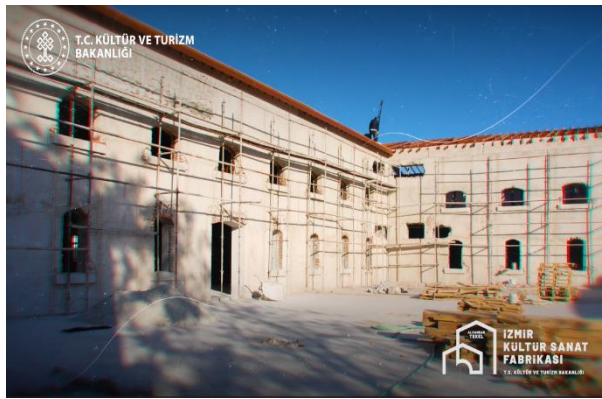
⁷ Yerleşkenin restorasyon sürecine ilişkin bilgiler Lift Mimarlık sitesinden alınmış olup, alanla ilgili daha fazla bilgi için bkz: <https://www.liftstudio.co/tr/works/alsancak-tek-el-fabrikasi>

tasarım yaklaşımı belirleyerek ona bugüne dair bir anlam kazandırarak korumaktır.” (Lift, 2017)

Şekil 7: Fabrika Yerleşke Planı

Şekil 8: Fabrika'nın Restorasyon Süreci

3.3.3.2. Sürdürülebilirlik Perspektifi

Türkiye'nin sayılı Biosphere Sürdürülebilir Müze Sertifikasına sahip yapısı olan İzmir Kültür ve Sanat Fabrikası, restorasyon tekniklerinden altyapı sistemlerine, yerel kültürel yaşamı destekleyen yapısından gelecek nesillere taşıdığı kadim kültürel miras, kaynak ve bilgilere ve İzmir halkına sunduğu yeni bir yeşil yaşam alanına kadar her yönüyle sürdürülebilirlik prensiplerine tam uyumludur.⁸

İzmir Kültür Sanat Fabrikası sürdürülebilirlik prensipleri açısından değerlendirildiğinde, ekonomik, çevresel, sosyal ve kültürel sürdürülebilirlik boyutlarını içermektedir. Dolayısıyla projenin başarılı bir şekilde hayata geçirilmesi, sadece kültürel mirasın korunmasını değil, aynı zamanda uzun vadede sürdürülebilir bir yapının oluşturulmasını olanak tanır. Buradan hareketle;

Ekonomik Sürdürülebilirlik kapsamında İzmir Kültür Sanat Fabrikası, yerel ekonomiyi canlandırıcı bir etkiye sahiptir. Bu tür projeler, çevredeki işletmelere, turizm gelirlerine ve istihdama katkı sağlamaktadır. Kültür sanat etkinlikleri, restoranlar, kafeler ve mağazalar için bir cazibe merkezi yaratmaktadır. Bu durum uzun vadede ekonomik sürdürülebilirliği destekleyecektir. Restorasyon sürecinde maliyet etkinliği sağlanması, uzun vadede yapının ekonomik sürdürülebilirliğini garanti altına almaktadır. Proje sırasında doğru bütçe planlaması, verimli kaynak kullanımı ve sürdürülebilir bir işletme modeli, yapının uzun vadede ekonomik açıdan sürdürülebilir olmasını sağlayacaktır.

Çevresel Sürdürülebilirlik kapsamında Fabrika'nın restorasyon sürecinde enerji verimliliğini artıracak teknolojilerin kullanılması, sürdürülebilirliğin önemli bir parçasıdır. Güneş panelleri, enerji tasarruflu aydınlatma sistemleri ve doğal havalandırma gibi yenilikçi çözümler bu tür projelerde çevresel etkiyi minimize etmek için kullanmak mümkündür. Restorasyonda kullanılan malzemelerin geri dönüştürülebilir olması, yerel ve doğal kaynaklardan temin edilmesi çevresel sürdürülebilirlik açısından kritiktir. İzmir Kültür Sanat Fabrikası'nda, tarihi dokunun korunması amacıyla özgün malzemelerin kullanılması ve çevre dostu

⁸ Fabrika yerleşkesi hakkında daha fazla bilgi edinmek ve sürdürülebilirlik politikalarını incelemek için bkz: <https://izmirkultursanatifabrikasi.gov.tr/tr>

malzemelere öncelik verilmiş olması olumlu bir katkıdır. Su tasarrufu sağlayan sistemlerin kurulması, yağmur suyunun toplanarak yeniden kullanılması gibi uygulamalar çevresel sürdürülebilirliği desteklenmektedir. Bu tür önlemler, proje alanında su kaynaklarının etkin kullanımını sağlamaktadır.

Sosyal Sürdürülebilirlik kapsamında İzmir Kültür Sanat Fabrikası, sosyal sürdürülebilirlik açısından toplumu içine alan bir proje olarak değerlendirilebilir. Yerel halkın ve sanatçıların bu alana katkı sağlaması, mekânın toplumsal sahiplenme isteğini artıracaktır. Bu, kültür ve sanat alanının sürekli olarak aktif bir şekilde kullanılmasını ve toplumsal bağların güçlenmesini olumlu yönde etkileyecektir. Fabrikanın kültürel ve eğitimsel faaliyetlere ev sahipliği yapması, uzun vadede sosyal sürdürülebilirliği desteklenmektedir. Çeşitli atölyeler, seminerler ve sanat etkinlikleri düzenleyerek, yerel halkın eğitime ve kültürel gelişimine katkı sağlamaktadır. Tüm kesimlerin bu alanlara kolayca ulaşım sağlayabilmesi sosyal sürdürülebilirliğin bir parçasıdır. Erişilebilirlik, fiziksel engelli bireyler, yaşlılar ve çocuklar için uygun düzenlemeleri de kapsamalıdır.

Kültürel Sürdürülebilirlik kapsamında İzmir Kültür Sanat Fabrikası'nın restore edilerek kültürel bir mekân haline getirilmesi, şehrin kültürel mirasını koruma ve geleceğe taşıma açısından önemli bir adımdır.

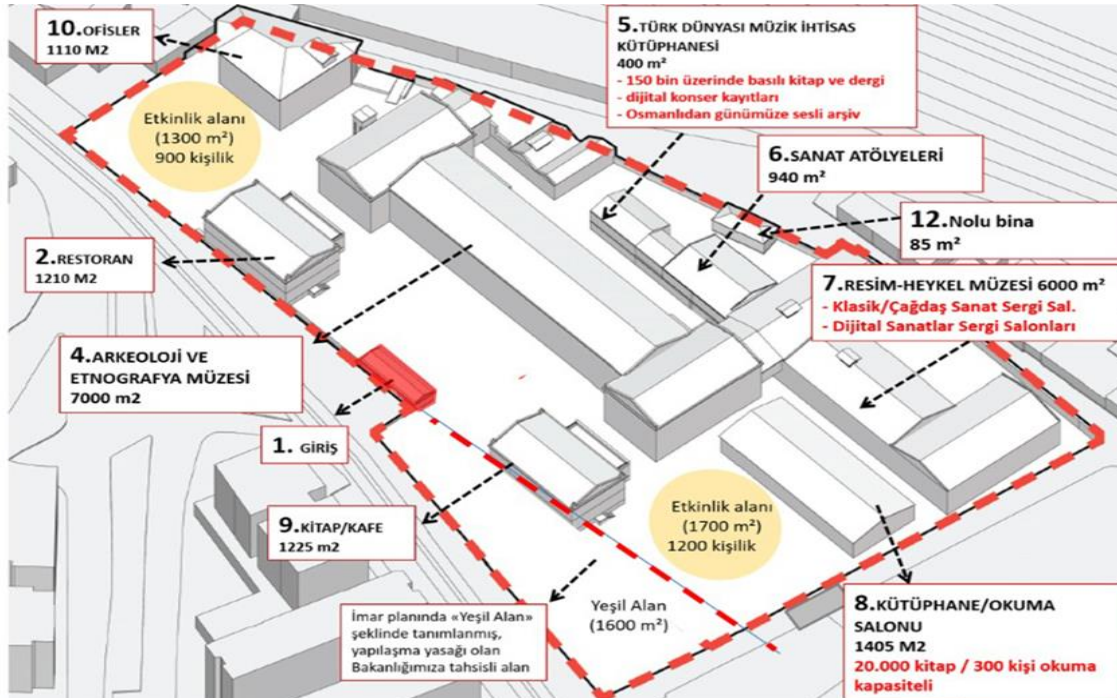
Bu tür projeler, sanatın ve kültürel etkinliklerin sürekliliğini sağlar. Sürekli olarak değişen sergiler, etkinlikler ve festivaller, kültürel sürdürülebilirliğin temelini oluşturmaktadır. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yeniden işlevlendirilen İzmir Kültür Sanat Fabrikası'nın sürdürülebilirliği, söz edilen dört temel boyutta sağladığı katkılarla değerlendirildiğinde, şehrin kültürel mirasını koruyan ve toplumsal gelişime katkı sağlayan başarılı bir örnek olarak öne çıkmaktadır.

3.3.3.3. Kültür-Sanat Fabrikasının Yapısı

İzmir Kültür Sanat Fabrikası, eski bir sanayi yapısının restore edilip yeniden işlevlendirilmesiyle oluşturulmuş, çeşitli kültürel ve sanatsal etkinliklerin gerçekleştirilebileceği çok amaçlı bir merkezdir. Şehir merkezinde yer alan yapının orijinal mimarisi korunarak, modern gereksinimlere uygun hale getirilmiş ve çeşitli işlevsel alanlarla donatılmıştır.

Kültür Sanat Fabrikasının yerleşkesinde, Şekil 9 da g r ld ğu üzere, Arkeoloji ve Etnografya Müzesi, Atatürk İhtisas Kütüphanesi, Alsancak Halk Kütüphanesi, Türk Dünyası Müzik İhtisas Kütüphanesi, Resim-Heykel Müzesi, 6 Sanat Atölyesi, Açık Hava Sineması, Sergi Alanları ve Yeme-İçme Alanları yer almaktadır. Yerleşke alanına ve Kütüphanelere girişler ücretsiz olmakla birlikte Resim-Heykel Müzesi ile Arkeoloji ve Etnografya Müzesine girişler ücretlidir. 29 Nisan 2023 tarihinde açılışı yapılan alanı Temmuz 2024 tarihi itibarıyla 627.855 kişi ziyaret etmiştir. ⁹

Şekil 9: Alanların Numaralandırılmış Görünümü

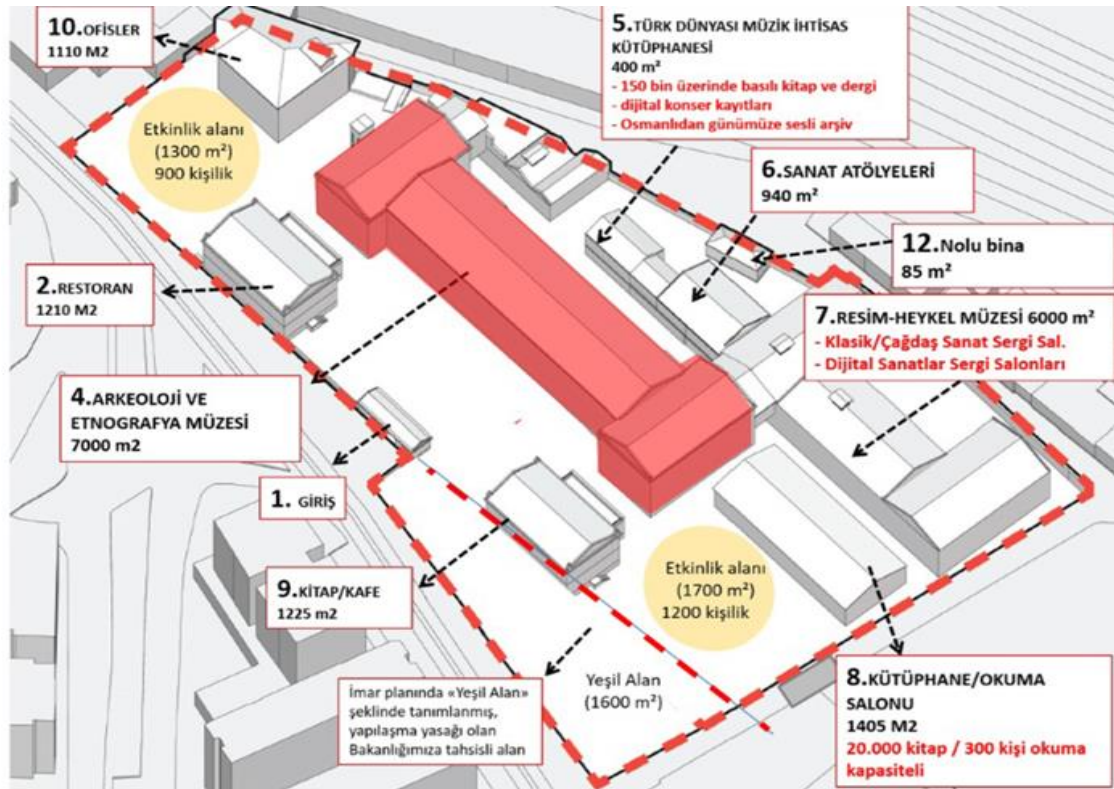

⁹ Ziyaretçi istatistiklerine ilişkin bilgiler Kültür ve Turizm Bakanlığı işletmesi olan Döner Sermaye İşletmesi Merkez Müdürlüğünden alınmıştır.

3.3.3.3.1. Yerleşke 4 Numaralı Alan: Arkeoloji ve Etnografya Müzesi

İzmir Kültür Sanat Fabrikası'nın kimliği olan ve tarihi Alsancak Tekel Fabrikası'nın tam merkezinde üretim alanı olarak kullanılmış en büyük yapı, (Şekil 10'da görülen 4 numaralı alan) aslına uygun yapılan restorasyon ve renovasyon çalışmalarının ardından Arkeoloji ve Etnografya Müzesi olarak yeniden düzenlenmiştir. Ziyareti ücretli olan bu alana 2023 yılındaki 8 aylık süreçte acente kart aracılığıyla 1.507 kişi, bilet ile 1.424 kişi, Müzekart ile 26.951 kişi olmak üzere toplam 29.882 kişinin giriş yaptığı, 2024 yılı Temmuz ayına gelindiğinde ise 7 aylık süreçte acente kart aracılığıyla 1.329 kişi, bilet ile 1.200 kişi, Müzekart ile 22.738 kişi olmak üzere toplam 25.267 kişinin giriş yaptığı bilgisi alınmıştır.¹⁰

Şekil 10: 4 Numaralı Arkeoloji ve Etnografya Müze Alanı

¹⁰ Ziyaretçi istatistiklerine ilişkin bilgiler Kültür ve Turizm Bakanlığı işletmesi olan Döner Sermaye İşletmesi Merkez Müdürlüğünden alınmıştır.

Alanda bulunan 7.240 m²'lik iki katlı yapının zemin ve birinci katında arkeolojik, ikinci katında ise etnografik eserler sergilenmektedir. Arkeoloji Bölümünde, İzmir ve çevresindeki kazılardan elde edilen antik eserler bulunmaktadır. İzmir, tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmış bir şehirdir. Dolayısıyla bu bölümde, Antik Yunan, Roma, Bizans ve Osmanlı dönemlerine ait eserler sergilenmektedir. Öne çıkanlar arasında eski tapınak kalıntıları, günlük yaşamda kullanılan seramikler, savaş ve ticaret aletleri, heykeller ve mozaikler yer almaktadır. Her bir parça, tarihin derinliklerinden gelen hikâyeleri ziyaretçilere aktarmakta, antik dünyanın yaşam tarzını, inançlarını ve sanatını keşfetme fırsatı sunmaktadır. Etnografya Bölümünde ise İzmir ve Ege bölgesinin halk kültürü ve geleneksel yaşam biçimleri sergilenmektedir. Burada bölgenin çeşitli dönemlerine ait kıyafetler, takılar, ev eşyaları, tarım ve zanaat araçları sergilenmektedir. Dolayısıyla etnografya bölümü, İzmir ve çevresindeki halkların sosyal yapısını, gündelik hayatını ve kültürel zenginliğini anlamak için önemli bir kaynak olarak değerlendirilmektedir.

İzmir Kültür Sanat Fabrikası'ndaki bu müze, hem arkeoloji hem de etnografya aracılığıyla İzmir'in zengin geçmişine dair derin bir keşif imkânı sunmaktadır. Bu sayede hem yerel halk hem de ziyaretçiler için kültürel mirası anlamak ve geçmiş ile günümüz arasında bağlantılar kurmak mümkün hale gelmektedir.

Bölgeye ait altın, metal, mermer, pişmiş toprak, taş, cam eserlerle birlikte yöreye özgü tarihi tekstil ürünleri ve yazmaların da sergilendiği müze, yeni nesil müzecilik anlayışını yansıtan tematik alanlar sunmaktadır. Çalışmada, kullanılan yöntem ve benzer malzeme ile yapılan eserlere ait temalar Şekil 11'de gösterilmektedir. Buradan hareketle, Şekil 12 ile Şekil 15 arasında zemin katta; mermerden yaratılmış miras, ölümün sembolleri, denizden gelen güç, eğlencenin ruhu temalarının işlendiği arkeolojik eserler, Şekil 16 ile Şekil 17'da birinci katta bulunan; malzeme ve üretimin ahengi, bilgi ve mitler arasındaki dünya, medeniyetin zihni temalarının yer aldığı arkeolojik eserler, Şekil 18'de ise ikinci katta; evde bir gün, sokağın sesi, görkem ve özgürlük, kültür nakşedilen motifler temalarıyla sergilenen etnografik eserler bulunmaktadır.

Şekil 11: Dizayn Süreci

ZEMİN KAT TEMA DAĞILIMI

Arkeolojik Eserler

1. KAT TEMA DAĞILIMI

Arkeolojik Eserler

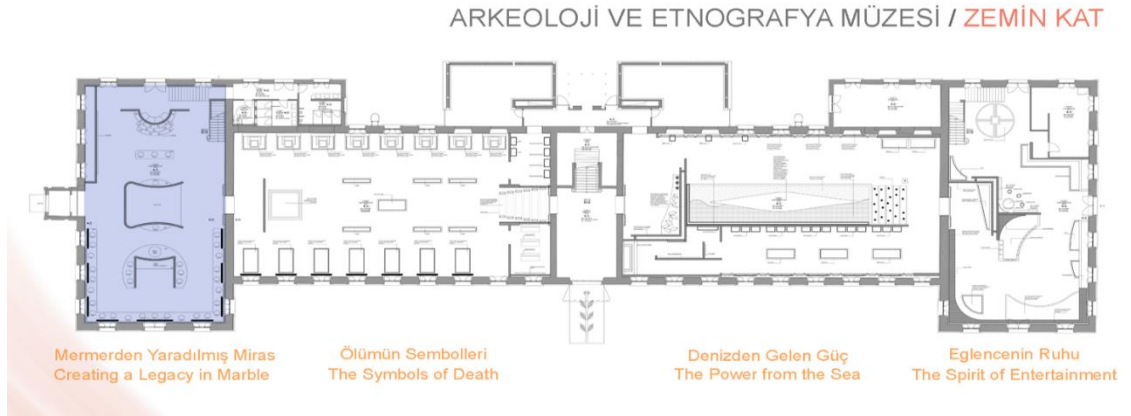

2.KAT TEMA DAĞILIMI

Etnografik Eserler

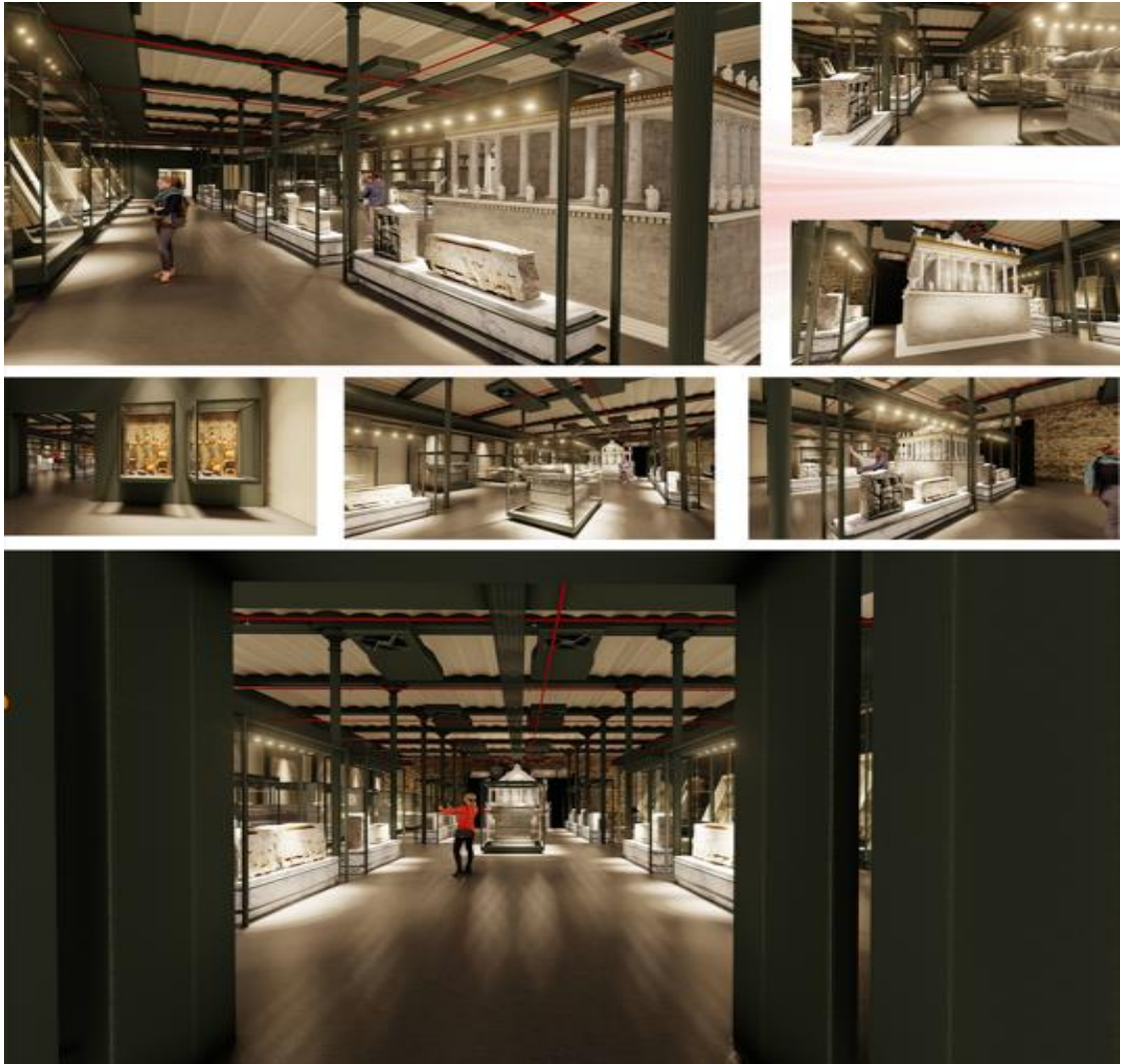
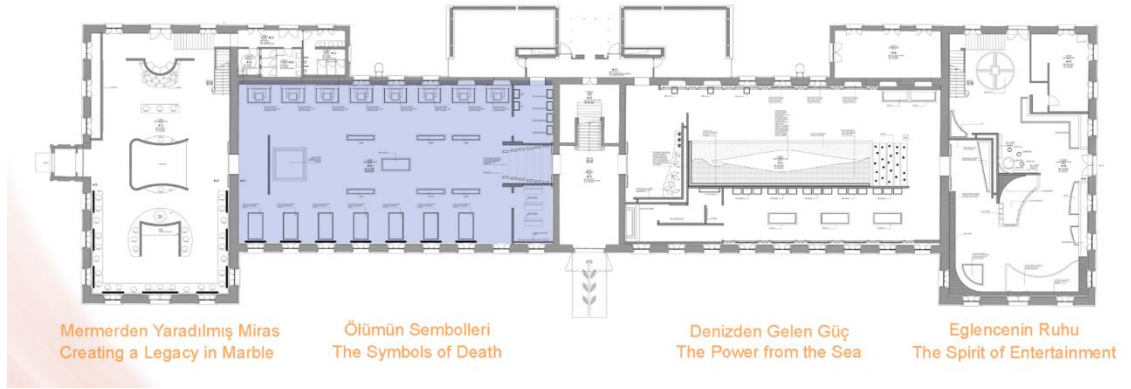
Şekil 12: Mermerden Yaradılmış Miras¹¹

¹¹ Bu tema, mermerin antik uygarlıkların kültürel miraslarını nasıl şekillendirdiğini anlatmaktadır. Özellikle Antik Yunan ve Roma dönemlerinde mermer, tanrıların, kahramanların ve liderlerin heykellerini yaratmak için kullanılmıştır.

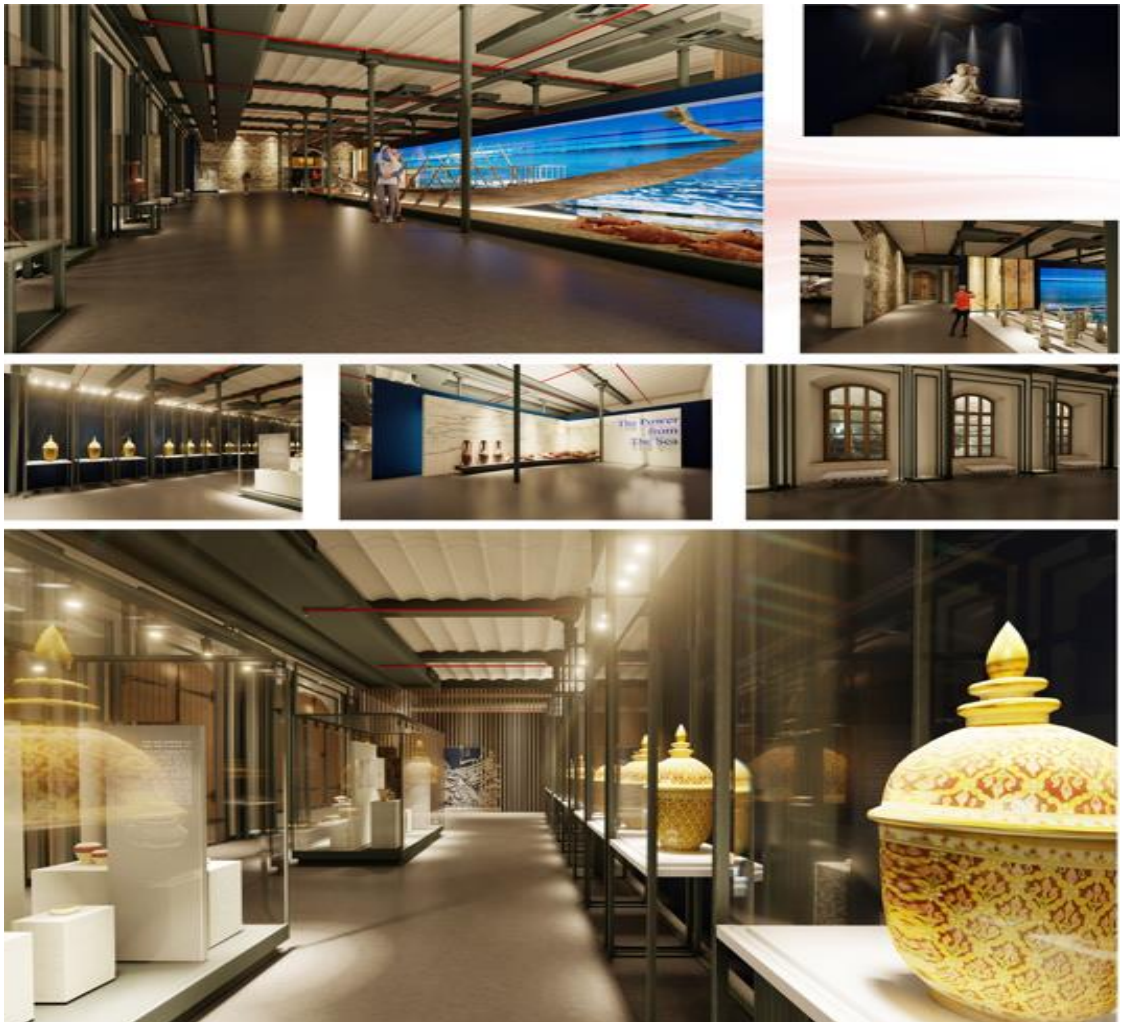
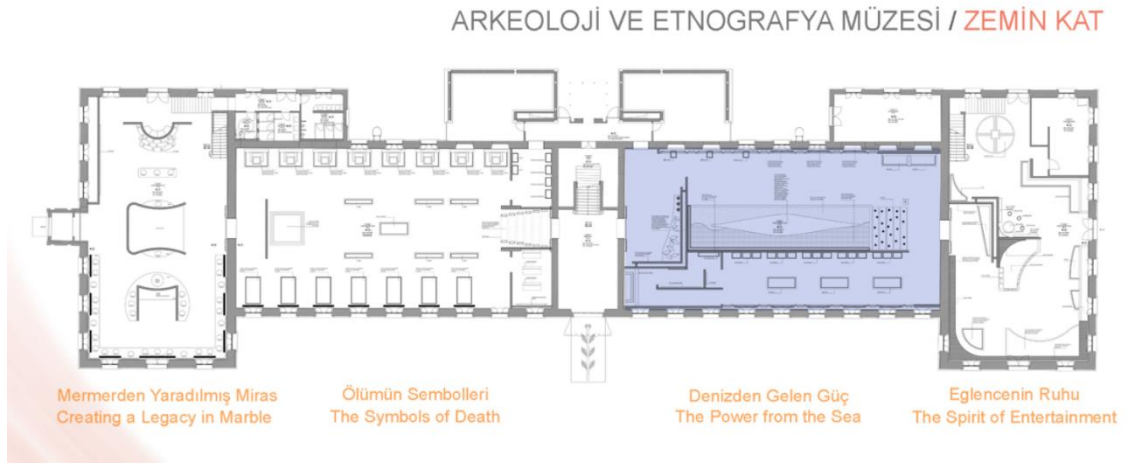
Şekil 13: Ölümün Sembolleri¹²

ARKEOLOJİ VE ETNOGRAFYA MÜZESİ / ZEMİN KAT

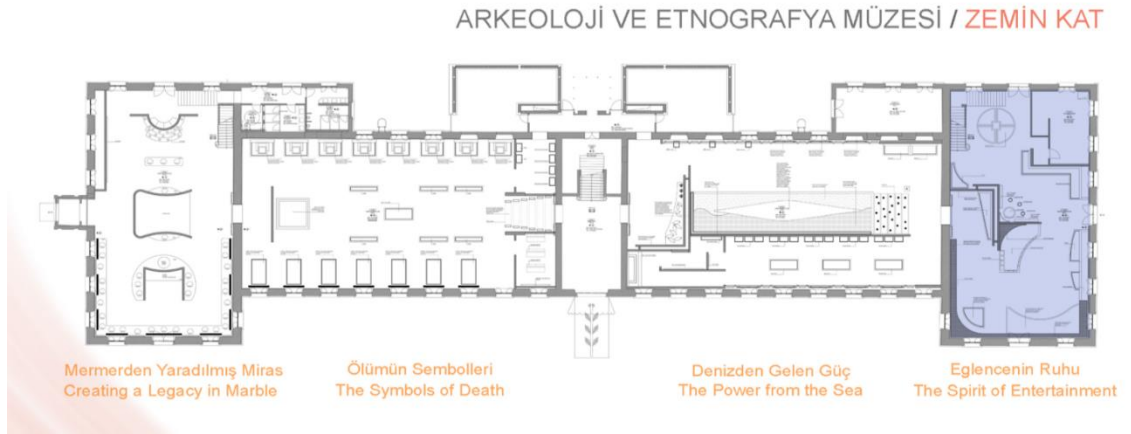

¹² Bu tema, ölümün sembollerini ve antik toplumların ölümle ilgili ritüellerini ele almaktadır. Lahitler, mezar taşları, cenaze maskları ve ölümlerle birlikte gömülen objeler, bu toplumların ölüm anlayışını yansıtmaktadır.

Şekil 14: Denizden Gelen Güç¹³

¹³ Bu tema, özellikle denizle güçlü bağlar kurmuş medeniyetlerin hikâyesini anlatmaktadır. Antik Yunan, Fenike ve Roma gibi denizci toplumlar, güçlü filolarıyla ticaret yollarını kontrol etmiş, kültürel etkileşimleri artırmış ve fetihler gerçekleştirmiştir.

Şekil 15: Eğlencenin Ruhu¹⁴

¹⁴ Bu tema, antik dönemlerin toplumsal yaşamındaki eğlencenin nasıl bir yer tuttuğunu gözler önüne sermektedir. Antik Yunan tiyatroları, Roma gladyatör oyunları, şölenler ve festivaller toplumların kültürel dokusunun bir parçasını oluşturmaktadır.

Şekil 16: Malzeme ile Üretimin Ahengi¹⁵

¹⁵ Bu tema, antik dönem insanının doğadan elde ettiği malzemeleri kullanarak nasıl üretim yaptığını ve estetik değerler ortaya koyduğunu incelemektedir. Taş, kil, bronz, demir ve ahşap gibi temel malzemeler, hem günlük yaşamın bir parçası olmuş hem de sanatsal ve mimari başarılar yaratılmasını sağlamıştır.

Şekil 17: Bilgi ve Mitler Arasındaki Dünya¹⁶

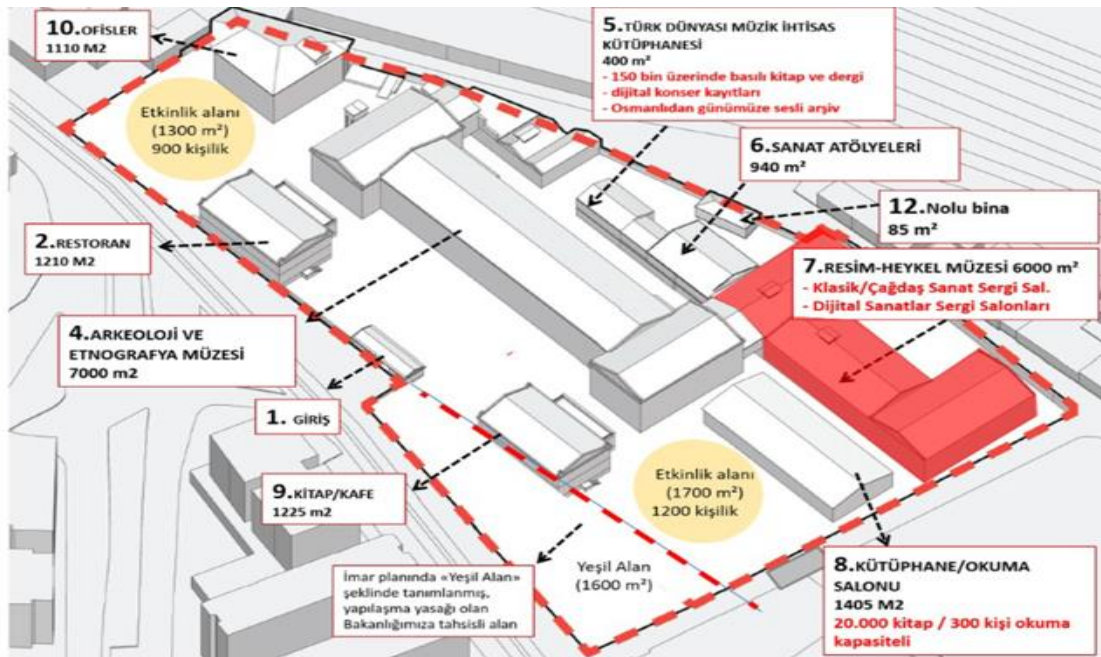
¹⁶ Bu tema, insanın bilgi arayışındaki bilimsel çabalar ile mitolojik anlatıların nasıl iç içe geçtiğini ortaya koymaktadır. Örneğin, Yunan mitolojisinde tanrıların ve kahramanların hikâyeleri, bir yandan doğa olaylarına anlam kazandırırken, diğer yandan toplumun değer yargılarını ve etik anlayışını şekillendirmiştir.

3.3.3.3.2. Yerleşke 7 Numaralı Alan: Resim-Heykel Müzesi

Müze, 1952 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı olarak açılmış olup, Türkiye'nin çeşitli dönemlerine ait çok sayıda değerli sanat eseri barındırmaktadır. Nisan 2023'te İzmir Kültür Sanat Fabrikası içinde varlığına devam eden Müzede özellikle Türk resim ve heykel sanatının gelişimine dair kapsamlı bir koleksiyon bulunmaktadır.

Şekil 19'da görüldüğü üzere Tarihi Alsancak Tekel Fabrikası'nın en büyük ikinci binası olan ve aslına uygun restorasyon ve renovasyon çalışmalarıyla yeniden ayağa kaldırılan yapıda ziyaretçilerini karşılayan İzmir Resim ve Heykel Müzesinin girişleri ücretli olmakla birlikte bu alana 2023 yılındaki 8 aylık süreçte acente kart aracılığıyla 1.507 kişi, bilet ile 1.424 kişi, Müzekart ile 26.951 kişi olmak üzere toplam 29.882 kişinin giriş yaptığı, 2024 yılı Temmuz ayına gelindiğinde ise 7 aylık süreçte acente kart aracılığıyla 1.329 kişi, bilet ile 1.200 kişi, Müzekart ile 22.738 kişi olmak üzere toplam 25.267 kişinin giriş yaptığı bilgisi alınmıştır.¹⁸

Şekil 19: 7 Numaralı Resim-Heykel Müze Alanı

¹⁸ Ziyaretçi istatistiklerine ilişkin bilgiler Kültür ve Turizm Bakanlığı işletmesi olan Döner Sermaye İşletmesi Merkez Müdürlüğünden alınmıştır.

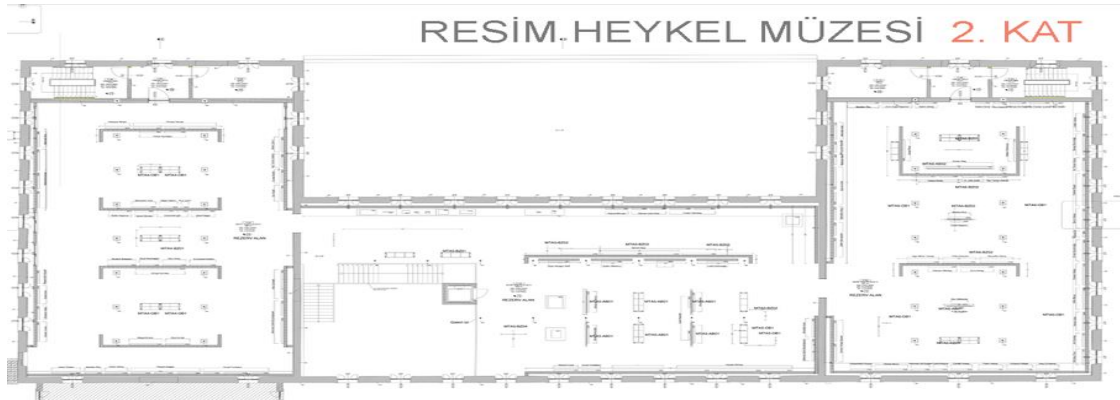
Şekil 20 ve 21’de görüldüğü üzere iki katta dizayn edilmiştir. Alan bakımından avantajlı olan müze sanat tarihi açısından oldukça zengin bir koleksiyona sahiptir.

Şekil 20: Resim Heykel Müzesi 1.Kat Dizaynı¹⁹

¹⁹ Müzenin mimari yapısı ve iç mekân tasarımı, ziyaretçilere keyifli bir sanat deneyimi sunacak şekilde tasarlanmıştır.

Şekil 21: Resim Heykel Müzesi 2.Kat Dizaynı²⁰

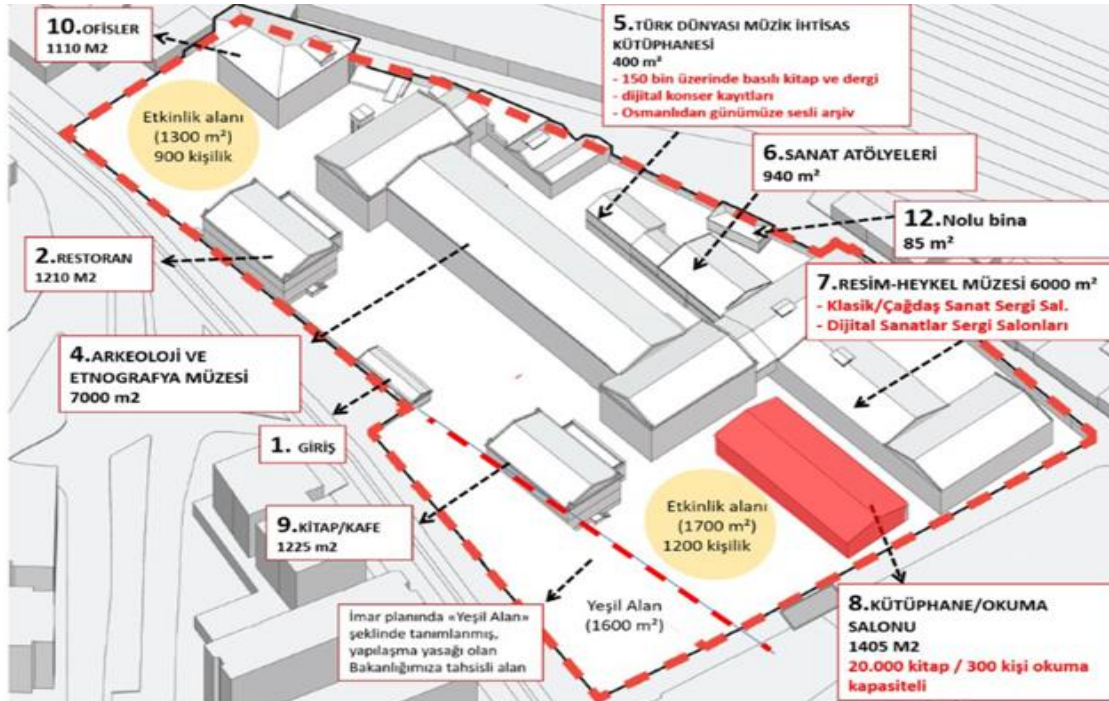
²⁰ Müzenin önemli yönlerinden biri de sanat eğitimi ve etkinlikleridir. Müzede düzenlenen atölye çalışmaları, konferanslar ve seminerler, sanatın toplumla buluşmasını teşvik etmekte ve özellikle genç sanatçılar için ilham verici bir ortam sunmaktadır.

3.3.3.3. Yerleşke 8 ve 5 Numaralı Alanlar: Kütüphane

İzmir Kültür Sanat Fabrikası Şekil 22'de görüldüğü şekliyle çocuklardan yetişkinler ve araştırmacılara kadar her yaştan kullanıcı için özel bölüm ve koleksiyonlara sahip Atatürk İhtisas Kütüphanesi, Alsancak Halk Kütüphanesi (8 numaralı alan) ve Türk Dünyası Müzik İhtisas Kütüphanesi (5 numaralı alan) gibi farklı temalarda oluşturulmuş kütüphanelere ev sahipliği yapmaktadır.²¹

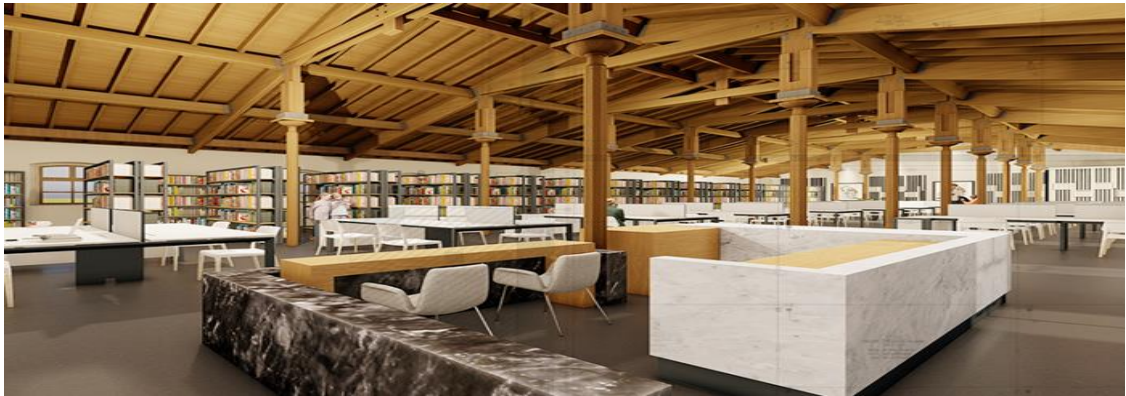
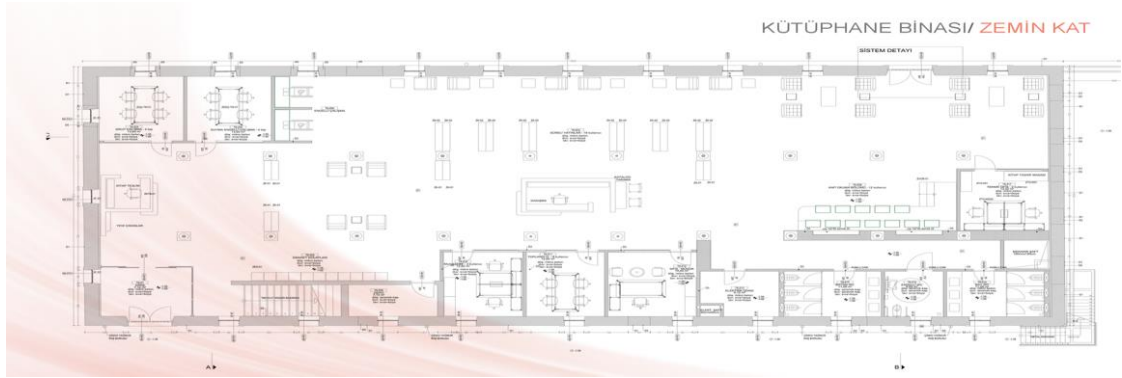
Genel araştırma konuları yanında, felsefe, matematik, teknoloji sanat, edebiyat, coğrafya, tarih ve din ile toplum ve dil bilimleri alanlarında zengin bir koleksiyona sahip olan kütüphanelerde, yaklaşık 50.000 kitap, çeşitli kitap dışı materyal ve seçkin kutu oyunları bulunmaktadır. Kütüphanenin iç dizaynı Şekil 23 ve 24'de görülmektedir. Geniş kullanım alanına sahip kütüphane bünyesinde farklı yaş gruplarına yönelik keyifli etkinlikler de düzenlenmektedir. Kütüphane kullanımları ve alanda düzenlenen etkinlikler ziyaretçi ve okuyucular için ücretsiz olarak sunulmaktadır.

Şekil 22: 5 ve 8 Numaralı Kütüphane Alanları

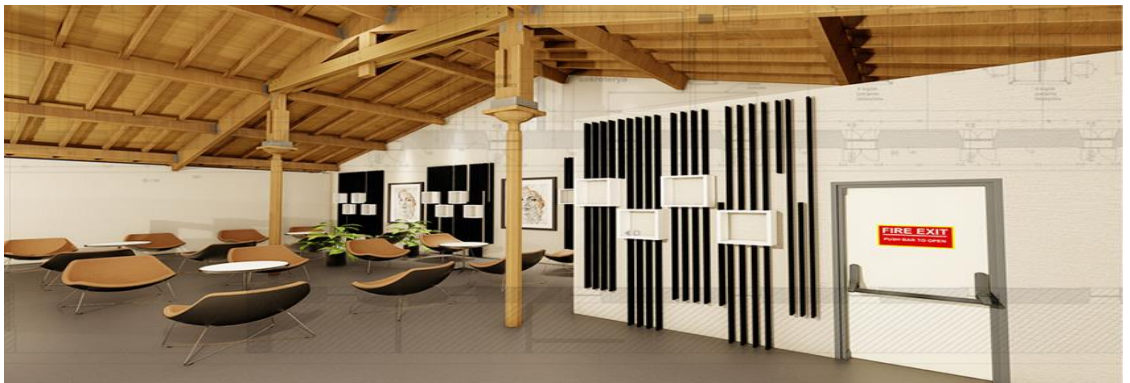
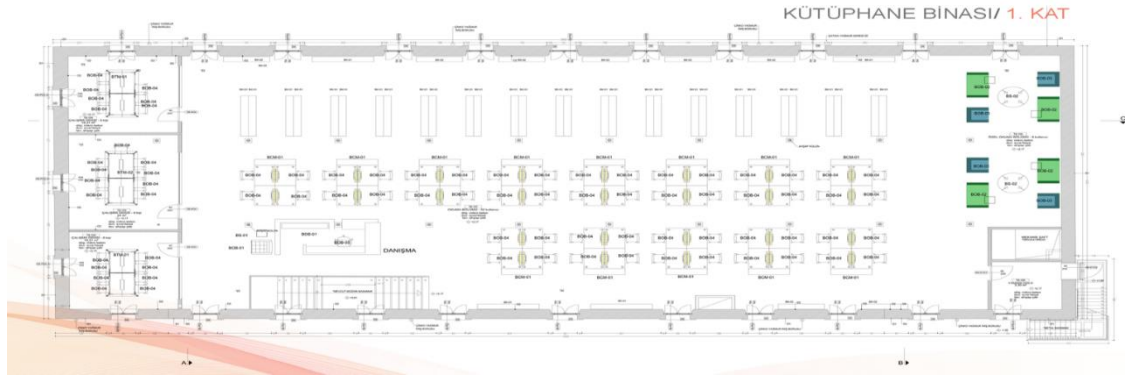
²¹ Kütüphanelerin bölümleri, özellikleri ve kullanımları hakkında daha detaylı bilgi edinmek için bkz: <https://izmirkultursanartfabrikasi.gov.tr/tr/kutuphaneler>

Şekil 23: Kütüphane Zemin Kat Dizaynı²²

²² Kütüphaneler, ferah ve rahat çalışma alanlarıyla dikkat çekerken, hem araştırmacılar hem de halk için erişilebilir şekilde tasarlanmıştır.

Şekil 24: Kütüphane 1. Kat Dizaynı²³

²³ Çocuklara, gençlere ve yetişkinlere yönelik ayrı bölümler bulunmaktadır, bu da kütüphanelerin her yaş grubu için kullanıcı dostu olmasını sağlamaktadır.

3.3.3.3.4. Diğer Alanlar: Atölyeler, Açık Hava Sineması ve Sergi Alanları

Çeşitli etkinlikleri gerçekleştirmek için kullanılan ve Şekil 25'te görülen alanlarda, geniş peyzaj alanı, açık hava etkinliklerine uygundur. Özellikle yaz aylarında düzenlenen açık hava sinema gösterimleri ve diğer kültürel etkinlikler, ziyaretçilere keyifli bir deneyim sunmaktadır. Geniş yeşil alanlar ve peyzaj düzenlemeleri, ziyaretçilerin dinlenme ve sosyalleşme ihtiyaçlarına hizmet etmektedir. Bu alanlar, doğal çevre ile kültürel etkinlikleri bir araya getirmektedir.

Yerleşke hizmet vermeye başladığı günden beri söyleşi, sunum, tiyatro, konser, film gösterimi, müzik dinletisi, çocuk ve yetişkin atölyeleri gibi etkinlikler ücretsiz olarak düzenlenmektedir. Nisan 2023 tarihinden Temmuz 2024 tarihine kadar yerleşkede 124'ü konser, 99'u sunum, 39'u sergi, 236'sı söyleşi, 310'u atölye etkinliği, 12'si tiyatro gösterisi, 21'i film gösterimi olmak üzere toplam 841 etkinlik gerçekleştirilmiştir ve bu etkinliklere 63.849 kişi katılım sağlamıştır.²⁴

Şekil 25: Yerleşkede Düzenlenen Açık Hava Sineması ve Etkinlik Alanları

²⁴ Düzenlenen etkinliklere ilişkin veriler İzmir Kültür Sanat Fabrikası Müdürlüğünden alınmıştır.

Resimler ile takip edilen tüm bu detaylar bir arada değerlendirildiğinde, İzmir Tekel Fabrikası'nın kültür ve sanat merkezine dönüştürülmesi, hem kamu maliyesi hem de mali sosyoloji açısından önemli ve olumlu etkiler yaratabilecek bir projedir. Bu dönüşümü tez konusu çerçevesinde mali ve sosyolojik boyutları ile değerlendirmek mümkündür.

3.3.4. Kültür-Sanat Fabrikasının Kamu Maliyesi ve Mali Sosyoloji Yönünden Değerlendirilmesi

Bireylerin toplu halde yaşamasının getirdiği sorumluluklar, modern toplumların işleyişini şekillendiren en temel unsurlardan biridir. Bir arada yaşama, bireylerin ihtiyaçlarını tek başlarına karşılamalarının mümkün olmadığı bir sosyal yapı yaratmaktadır. Bu yapı içinde ortaya çıkan toplumsal ihtiyaçlar, yalnızca bireylerin değil; aynı zamanda tüm toplumun refahını ve sürdürülebilirliğini ilgilendiren alanları kapsamaktadır. Toplumsal düzenin sürdürülebilmesi, bu ihtiyaçların etkin ve adil bir şekilde karşılanmasına bağlıdır. Bu noktada devletler görev üstlenmekte ve kamu harcamaları yoluyla toplumsal ihtiyaçları karşılamak, devletin en önemli görevlerinden biri haline gelmektedir. Burada devletin üstlenmesi gereken en önemli sorumluluk, toplumun genel refah seviyesini artırmak ve bireylerin toplumsal ihtiyaçlarını karşılayacak bir sistem kurmaktır. Dolayısıyla toplumsal yaşam, bir dizi kamusal hizmetin varlığını zorunlu kılmaktadır (Sandalcı & Kaya, 2022).

Toplumlar geliştikçe, bireylerin ve grupların ihtiyaçları da artarak karmaşık hale gelmektedir. Bu gelişim süreci, devletin sorumluluklarının ve sunduğu hizmetlerin de çeşitlenmesine ve genişlemesine neden olmaktadır. İlk aşamada, devletler sadece temel nitelikteki hizmetleri (güvenlik, adalet gibi) sunarken, toplumların refah düzeyleri arttıkça devletin sunduğu hizmetler de çeşitlenmeye ve zorunlu olmayan mal ve hizmetleri de kapsamaya başlamaktadır. Bu süreç, modern refah devletlerinin temelini oluşturan geniş kapsamlı sosyal, kültürel ve ekonomik politikaların hayata geçmesine zemin hazırlamaktadır (Bayraktar, 2012).

Refah devleti, sosyal adaleti ve toplumsal refahı sağlamayı amaçlayan, devletin sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarda aktif rol oynadığı bir devlet modelidir.

Refah devletleri, sadece zorunlu kamusal hizmetleri değil; aynı zamanda kültürel etkinlikler ve çevre koruma gibi daha geniş alanlarda faaliyet göstermektedir (Gökbunar & Kovancılar, 1998). Bu tür hizmetler, bireylerin yalnızca fiziksel ihtiyaçlarını değil; aynı zamanda sosyal, kültürel ve ekonomik refahlarını da artırmayı hedeflemektedir.

Sosyal refah devletlerinin toplumsal refahı sağlamak amacıyla sosyal ve kültürel alanlarda kamu harcamaları yoluyla hizmet sunmaya başlaması aynı zamanda bir maliye politikası aracı haline gelmektedir. Çalışmada devletin kültürel alanlarda yaptığı harcamalar için başarılı bir örnek olan Alsancak Tekel Fabrikasının yeniden işlevlendirilmesi konusu üzerinde durulmaktadır. Söz edilen yeniden işlevlendirme çalışması maliye politikası çerçevesinde değerlendirildiğinde, bu tür bir projeye yapılacak yatırım, başlangıçta yüksek maliyetli olsa da kültür ve sanat merkezi olarak hizmet vermesi durumunda, yerli ve yabancı turistler ile bölge halkı tarafından yoğun bir şekilde ziyaret edildiğini göstermektedir. Dahası böyle bir projenin ekonomik olarak geri dönüşleri işlevlendirme maliyetinden daha yüksek olacaktır. Gerçekleştirilen kültürel harcamaların, kısa vadede devlet bütçesi üzerinde baskı oluşturma ihtimali olsa da uzun vadede kültürel turizm, girişimcilik ve yerel ekonominin gelişmesi yoluyla vergi gelirlerini artırmaktadır. Bu durum, maliye politikası açısından kültürel harcamaların, gelecekteki mali dengeyi olumlu yönde etkileyeceğini göstermektedir.

Alsancak Tekel Fabrikasının sanat merkezine dönüşümü sürecinde gerçekleştirilen kültürel harcamalar, eğitim, turizm ve toplumun genel refahı gibi alanlarda pozitif dışsallıklar yaratmaktadır. Sanat, müze, kütüphane, tiyatro, sinema ve atölye etkinlikleri gibi kültürel faaliyetlerin desteklenmesi, toplumsal bilinçlenmeye katkı sağlamakta ve uzun vadede bireylerin yaratıcılığını, sosyal uyumunu ve bilgi birikimini artırmaktadır. Bu tür yatırımlar, maliye politikasının sosyal fayda üretme ve toplumun genel refahını yükseltme amacına hizmet etmektedir.

Yeniden işlevlendirilen alanda düzenlenecek etkinlikler, sergiler, konserler ve festivaller gibi aktiviteler, hem doğrudan gelir (bilet satışları, kiralama) hem de dolaylı gelir (yeme-içme, konaklama gibi yan hizmetler) yaratma imkânı sağlayacaktır. Yerleşke girişlerinin, alan içerisinde düzenlenen etkinliklerin ve kütüphanelere erişimin ücretsiz olması ve bu alanlar dışında kalan arkeoloji ve etnografya müzesi ile resim-heykel müzesinin girişlerinin ücretli olmasıyla beraber bu alanda Müzekart ve Acenta Kart uygulamasının bulunması sosyal refah devleti anlayışının, gelir dağılımındaki adaletsizlikleri düzeltmeye çalışmasıyla bağlantılıdır.

Doğrudan gelir sağlanan noktalarda bilet satışlarının yanı sıra Müzekart ve Acenta Kart uygulaması bulunmaktadır. Müzekart ve Acenta Kart, Türkiye'deki müzeler ve ören yerlerine girişte kullanılan kartlardır. Müzekart, müze ve ören yerlerinde ayrıca ücretlendirilen birim veya seksiyonlar hariç olmak üzere T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı müzeleri ve ören yerlerini bir yıl boyunca sınırsız ziyaret etme imkânı sunarak kültürel mirasa erişimi teşvik etmektedir. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları, 5203 Sayılı Kanuna tabi Mavi Kart sahipleri, KKTC vatandaşları ve Türkiye'de yerleşik "Yabancı Kimlik Numarası" sahibi kişiler tarafından edinilebilen Müzekart, öğrenciler, öğretmenler ve yaşlılar için indirimli seçenekler sunarak kültürel bilinci artırmayı hedeflemektedir. Acenta Kart ise A Grubu Seyahat Acenteleri ve yetkilendirdikleri kişilere müze ve ören yerlerine girişlerde indirim hakkı tanımaktadır. Bu kart, turizm sektöründe çalışanların gruplarını daha verimli yönetmelerine yardımcı olurken; kültürel alanların turistik geziler için daha erişilebilir olmasını sağlamaktadır. Her iki kart da kültürel hizmetlere yapılan devlet harcamaları nezdinde değerlendirildiğinde, Alana girişlerin çoğunlukla bu kartlar ile sağlandığı ve bilet satışlarının oldukça düşük olduğu çalışma içerisindeki istatistiklerden görülmektedir. Dolayısıyla söz edilen hizmetlerin herkese eşit erişim sağlayarak gelir düzeyi düşük kesimlerin kültürel faaliyetlere katılımını artırma noktasında fırsat sağladığı çıkarımını yapmak mümkün hale gelmektedir. Bu kapsamda maliye politikası, bu harcamaları toplumsal eşitliği artırıcı bir araç olarak görmektedir.

Dolaylı yoldan gelir sağlanabilecek alanlarda yeme-içme alanları ve kafeteryaların gibi hizmetlerin sunulması, önemli bir istihdam kaynağı yaratmaktadır. Devletin kullanımda olmayan bir fabrika yerleşkesi alanını kültür ve sanatın merkezine dönüştürerek yaptığı harcamalar, kültürel endüstrilerin büyümesine ve istihdamın artmasına katkıda bulunduğunu söylemek mümkün hale gelmektedir. Söz edilen harcamalar, kültürel turizm ve yaratıcı endüstriler aracılığıyla yerel ekonomiye ek gelir sağlamaktadır. Dolayısıyla, bu tür harcamalar ekonomik büyümeyi teşvik eden mali politikalar kapsamında değerlendirilebilmektedir.

Devlet eliyle gerçekleştirilen bir kültür sanat merkezinin inşası için yapılan harcamalar mali yönden çıktıları olduğu kadar sosyolojik yönden de önemli çıktıları sunmaktadır. Bu çıktılar toplumların kültürel seviyesinin artması, daha medeni, dayanışmacı ve köklü toplumların oluşumuna zemin hazırlamaktadır. Kültürel alanda yapılan yatırımlar, bireylerin estetik ve entelektüel birikimlerini artırarak, toplumsal uyumu ve sosyal sermayeyi güçlendirmektedir. Dolayısıyla, bireylerin ortak değerler etrafında buluşmasını sağlayarak sosyal eşitsizlikleri azaltmakta ve toplumsal bütünleşmeyi teşvik etmektedir. Kültürel etkinliklere erişimin genişlemesi, toplumsal yapının demokratikleşmesine katkıda bulunarak bireyler arasındaki dayanışmayı artırmakta ve farklı sosyal grupların birbirini daha iyi anlamasına imkân tanımaktadır.

Yeniden işlevlendirme yatırımları, sadece bireysel gelişime katkı sağlamamakta, aynı zamanda güçlü ve köklü kurumların oluşmasına da yol açmaktadır. Kültürel seviyenin yükseldiği toplumlarda, eğitilmiş ve bilinçli bireyler toplumsal yapıları daha sağlam temellere oturtmaktadır. Bu da uzun vadede güçlü devlet yapıları ve sağlam ekonomik sistemlerin doğmasına olanak sağlamaktadır. Kültür ve ekonomi arasındaki bu karşılıklı ilişki, toplumların sadece ekonomik refahını değil, sosyal refahını da güçlendirmektedir. Böylece, kültürel seviyenin artışı, toplumsal kurumların gelişimini hızlandıran, daha medeni ve kalıcı toplumlar yaratmaktadır.

Türkiye’de T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde geliştirilen İzmir Kültür Sanat Fabrikasına benzer yeniden işlevlendirme projeleri toplumsal yarar sağlarken; aynı zamanda çoğu alanın ücretsiz kullanılmasıyla ciddi bir maddi kazanç söz konusu olmamaktadır. Kamunun finanse etmesiyle gerçekleştirilen bu projelerin yüksek maliyetleri vardır. Dolayısıyla çalışmada bu noktada kamunun yükünü paylaşacak birtakım önerileri sunulmaktadır.

Türkiye’de kültür harcamaları için belirli kurumlar vergisi istisnaları mevcuttur. Bu istisnalar, özellikle kültürel değerlerin korunması ve desteklenmesi amacıyla yapılmış harcamaları kapsamaktadır. Bu tür harcamalar, bazı durumlarda kurumlar vergisinden istisna tutulabilir veya vergi matrahından indirilebilir. Ancak yeniden işlevlendirme çalışmaları bu kapsamda değerlendirilmemektedir. Yeniden işlevlendirme çalışmaları için kurumlar vergisine istisnalar getirmenin çeşitli ekonomik, sosyal ve kültürel etkileri olabilir. Bu olası etkileri:

- Vergi istisnalarıyla tarihi binaların ve kültürel mirasın korunması ve yeniden işlevlendirilmesi çalışmaları teşvik edilmelidir. Bu sayede, kültürel mirasın korunması ve gelecek nesillere aktarılması mümkün olabilecektir.
- Yeniden işlevlendirme maliyetleri yüksek olabilir. Bu maliyetlerin devlet eliyle karşılanması, devletin çok yüksek maliyetlerine katlanmasına neden olmaktadır. Bu nedenle uygulanacak vergi istisnaları, kamu kurumlarının bu maliyetleri karşılamalarını kolaylaştırarak daha fazla yeniden işlevlendirme projelerinin yapılmasını sağlayabilir.
- Vergi istisnaları, kısa vadede devletin vergi gelirlerinde bir düşüşe neden olabilir. Ancak bu gelir kaybı, uzun vadede artan ekonomik faaliyet ve turizm gelirleriyle telafi edilebilir.
- Devlet, yeniden işlevlendirme projelerine doğrudan fon sağlamak yerine, vergi istisnası gibi dolaylı teşviklerle özel sektörü bu projelere yönlendirebilir. Bu da kamu kaynaklarının daha etkin kullanılmasını sağlayabilir.
- Tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesi, çevre bölgelerde ekonomik canlanmaya yol açabilir. Bu tür projelere yapılan vergi istisnaları,

yatırımların artırılmasını sağlarken; yerel ekonomiyi de olumlu etkileyebilir ve uzun vadede vergi gelirlerini artırabilir.

Sonuç olarak yeniden işlevlendirme çalışmaları, var olan yapıların yeniden kullanımı sayesinde çevresel sürdürülebilirliği desteklemektedir. Bu tür projeler, yeni bina inşaatına kıyasla daha az kaynak tüketerek karbon ayak izini azaltmak mümkün olabilecektir. Süreç içerisinde eski tarihi yapıların korunarak modern kullanım amaçlarına uygun hale getirilmesini sağlanmaktadır. Bu da şehirlerin estetik ve fonksiyonel yapısını iyileştirirken tarihi ve kültürel yapıların korunmasını sağlayarak toplumda kültürel farkındalığın artmasına ve kültürel mirasa sahip çıkılmasına katkı sağlamaktadır. Özellikle tarihi binalar turistik cazibe merkezlerine dönüştürülmesi kentsel dönüşüme katkı sağlarken turizmi de canlandırabilecektir.

Yeniden işlevlendirme ile elde edilecek mali ve sosyolojik kazanımların devamlılığın sağlanması ve bu tür projelere yönelik ilgilerin artması için getirilecek kurumlar vergisi istisnaları, kültürel mirasın korunmasını teşvik ederken, ekonomik kalkınmayı ve kentsel dönüşümü destekleyebilecektir. Dolayısıyla bu tür istisnalar dikkatli bir planlama ve uygulama gerektirmektedir.

SONUÇ

Devlet eliyle gerçekleştirilen Alsancak Tekel Fabrikasının yeniden işlevlendirilme projesi, bir yandan kültürel sürdürülebilirliği sağlarken; diğer yandan kamu maliyesi, mali sosyoloji ve sosyal refah devleti açısından önemli sonuçlar doğurmaktadır. Bu proje, toplumun farklı katmanlarına ulaşarak sosyal eşitliği desteklerken, ekonomik açıdan da uzun vadeli getiriler sağlamaktadır. Yeniden işlevlendirilen yapılar, hem kültürel mirasın korunmasına hizmet etmekte hem de kamusal alanların daha etkin bir şekilde kullanılmasına olanak tanımaktadır. Bu süreç, kültürün yalnızca bir değer olarak korunmasının ötesinde, toplumun sosyal refahının ve ekonomik gelişiminin bir parçası haline gelmektedir. Böylece, devlet eliyle yürütülen yeniden işlevlendirme çalışması, toplumun genel refahına, sosyal bütünleşmesine ve ekonomik kalkınmasına katkıda bulunan çok boyutlu bir araç haline gelmektedir.

Yeniden işlevlendirme projeleri, kamu maliyesi açısından önemli yatırım ve harcama kalemlerini içermektedir. Dolayısıyla bu tür projelerin maliyetleri, uzun vadede sosyal ve ekonomik getirilerle dengelenebilmektedir. Yeniden işlevlendirilmiş bir yapının kültürel ve turistik bir merkez haline getirilmesi, yerel ekonomiyi canlandırarak devlet gelirlerini artırabilmektedir. Dahası bu yapılar, kültürel etkinlikler ve kamu hizmetleri için kullanıldığında, dolaylı olarak sosyal refahı artıran bir işlev görmektedir. Mali sosyoloji perspektifinden bakıldığında ise bu projeler toplumun farklı kesimlerine ulaşma ve sosyal eşitsizlikleri azaltma potansiyeline sahiptir. Kültürel projeler genellikle daha geniş halk kesimlerine hitap ederken, bu süreçte sosyal ve ekonomik kaynakların adil dağıtımını da önem kazanmaktadır.

Sosyal refah devleti, vatandaşların sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarını karşılamayı hedeflerken, kültürel ihtiyaçların da göz ardı edilmemesi gerektiğini savunur. Yeniden işlevlendirme projeleri, topluma sosyal hizmetler sunarken; aynı zamanda kültürel katılımı da teşvik etmektedir. Bu durum, kültürel sermayesi düşük kesimlerin de sanat ve kültürle buluşmasını sağlayarak, toplumsal bütünleşmeyi desteklemektedir. Devletin sosyal refah anlayışı kapsamında bu

projelere yatırım yapması, kültürel eşitsizlikleri azaltabilmekte ve toplumun her kesiminin bu alanlardan faydalanmasını sağlamaktadır. Ayrıca, bu projelerle yaratılan sosyal mekânlar, sosyal sermayeyi artırarak vatandaşlar arasında daha güçlü bağlar kurulmasına olanak tanımaktadır.

Söz edilen yeniden işlevlendirme projesi kültürel sürdürülebilirlik çerçevesinde değerlendirildiğinde ise kültürel mirasın korunması ve gelecek nesillere aktarılmasına katkıda bulunduğu görülmektedir. Bu durum devletin kültürel varlıkları sahiplenmesi, toplumsal kimliğin ve ortak hafızanın korunması açısından stratejik bir önem taşımaktadır. Özellikle hızla değişen ve modernleşen şehir yaşamında, kültürel mirasın korunması topluma aidiyet hissi kazandırmakta ve yerel değerlerin yaşatılmasını sağlamaktadır. Bu bağlamda, yeniden işlevlendirme projeleri, yalnızca fiziksel mekânların değil; aynı zamanda geleneklerin, sanatın ve kültürel pratiklerin de sürdürülebilirliğine hizmet etmektedir.

Bu çalışmada Alsancak Tekel Fabrikasının yeniden işlevlendirme çalışmaları ile bir kültür ve sanat merkezine dönüştürülmesi mali ve sosyolojik açıdan değerlendirilmektedir. Bu dönüşüm sürecinin ekonomik, sosyal ve kültürel çıktıları ise devletin sosyal refahı güçlendirme ve mali yapısını dengeleme stratejileri ile de doğrudan ilişkili olmaktadır. Bu kapsamda İzmir Kültür Sanat Fabrikasında gerçekleşen dönüşümün bir yıllık süreçte ziyaretçilerin ilgisini çektiği ve şehrin ekonomik ve kültürel yaşamına katkıları göz önüne alındığında gelecekte önerilebilecek bazı projeler şunlar olabilir:

1. İzmir Kültür Sanat Fabrikası gibi projelerden yola çıkarak, şehirlerde atıl durumda bulunan eski fabrikalar, depolar veya tersaneler kültürel ve sanatsal merkezlere dönüştürülebilir. Bu tür projeler, hem kültürel mirası koruyacak hem de bu alanların modern ihtiyaçlara uygun olarak yeniden kullanıma açılmasını sağlayacaktır. Yürütülecek projeler, özellikle büyük şehirlerde sanat galerileri, tiyatrolar, müzik merkezleri veya çok amaçlı kültür kompleksleri olarak planlanabilir.

2. Tarihi mahalleler veya sokaklar, yerel halkın sosyal ve ekonomik yaşamını canlandırmak için sosyal girişimcilik merkezlerine dönüştürülebilir. Bu merkezler, yerel el sanatları, geleneksel mutfaklar veya kültürel etkinliklerle ilgili işletmelerin gelişmesine destek verebilir. Bu tür projeler, hem kültürel mirası yaşatacak hem de yerel ekonomiye katkı sağlayacaktır.

3. Tarihi ve mimari açıdan değerli binalar, eğitim ve araştırma merkezlerine dönüştürülerek gelecekteki nesillerin hizmetine sunulabilir. Bu binalar, özellikle sürdürülebilir kalkınma, çevre bilinci ve kültürel mirasın korunması gibi konularda araştırma ve eğitim faaliyetlerine ev sahipliği yapabilir. Bu tür projeler, akademik araştırmaları teşvik etmenin yanı sıra toplumda bu konulara yönelik farkındalığı artıracaktır.

4. Yeniden işlevlendirilmiş tarihi mekânlar, kültürel rotasyon alanları olarak tasarlanabilir. Bu alanlar, gezici sergiler, festivaller, sanatçı buluşmaları gibi etkinliklere ev sahipliği yaparak, kültürel zenginliği ve çeşitliliği ön plana çıkarabilir. Bu tür projeler, özellikle turizmi canlandırmak ve kültürel çeşitliliği desteklemek için etkili olabilir.

5. Yeniden işlevlendirme projeleri, sürdürülebilir turizmi teşvik edecek şekilde tasarlanabilir. Örneğin, tarihi yapıların otel, restoran veya konaklama tesisleri olarak yeniden işlevlendirilmesi, kültürel mirası koruyarak sürdürülebilir turizme katkı sağlayacaktır. Bu projelerde çevre dostu uygulamalar ve yerel halkın dâhil edilmesi önem taşımaktadır.

6. Kültürel ve doğal mirası birleştiren projeler, gelecekte önemli bir rol oynayabilir. Örneğin, tarihi bir bina çevresinde oluşturulacak yeşil alanlar veya doğal parklar, hem çevresel sürdürülebilirliği teşvik edecek hem de kültürel mirasın korunmasını destekleyecektir. Bu tür projeler, şehirlerdeki yeşil alan ihtiyacını karşılamakla kalmayacak; aynı zamanda kültürel ve doğal mirasın bir arada korunmasını sağlayacaktır.

İlgili alanda yürütülecek projeler ile farklı alanlarda kültürel mirasın korunması, ekonomik kalkınmanın desteklenmesi ve toplumsal fayda düzeyinin yükselmesine yönelik olumlu etkiler ortaya çıkacaktır. Aynı zamanda,

sürdürülebilir kalkınma hedefleri doğrultusunda, toplumsal katılımı ve çevresel duyarlılığı artıran girişimlerin hayata geçirilmesine katkıda bulunulacaktır.

Yeniden işlevlendirme projesi kapsamında dönüştürülen yapıların restorasyon ve bakım maliyetlerini karşılamak için yeterli gelir elde etmeyi amaçlayan faaliyetler bulunmaktadır. Bu faaliyetlere, restoran ve otel olarak kullanma fonksiyonları örnek olarak verilmektedir. Ancak devlet eliyle yeniden işlevlendirilen tarihi yapılar kültürel gelişimi desteklemektedir. Söz edilen kültürel gelişimi sağlama faaliyetleri restorasyon ve bakım maliyetlerini karşılamak için devlet bütçesine yeterli gelir getirmezken toplumsal faydalar kazandırmaktadır. Devletin gelir sağlamaktan çok kültürel gelişim üzerinde durduğu bu projelerde uygulanacak vergi istisnaları yeni dönüşüm projeleri için teşvik edici nitelikte olacaktır. Dolayısıyla söz edilen yeniden işlevlendirme projelerini desteklemek için uygulanacak istisnaların kısa vadede devletin vergi gelirlerini azalma ihtimali olsa da uzun vadede olumlu mali ve sosyolojik çıktılarıyla kamu yararı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Ağca, B. (2002). Dünya sürdürülebilir kalkınma zirvesi (Johannesburg, 26 Ağustos-4 Eylül 2002). *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*.
- Akan, V. (2003). *Birey ve Toplum, Sosyolojiye Giriş*. Ankara: Martı Kitap ve Yayınevi.
- Akdede, S. H. (2011). *Kültür ve Sanatın Politik Ekonomisi, Devlet Tiyatroları Örneği*. Ankara: Efil Yayınevi.
- Akdoğan, A. (2016). *Kamu Maliyesi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Akgül, U. (2010). Sürdürülebilir kalkınma: Uygulamalı antropolojinin eylem alanı. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Antropoloji Dergisi*, 133-164.
- Aksu, C. (2011). Sürdürülebilir kalkınma ve çevre. *Güney Ege Kalkınma Ajansı*, 1-33.
- Altunbaş, D. (2003). Uluslararası sürdürülebilir kalkınma ekseninde Türkiye'deki kurumsal değişimlere bir bakış. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 103-118.
- Amayu, E. (2014). New uses for old churches: An examination of the effects of planning regulations on the adaptive reuse of church buildings. *Unpublished doctoral dissertation*. Kingston, Ontario: Queen's University.
- Arslan, M. (2022). *Kamu Maliyesi*. Birecik.
- Backhaus, J. G. (2004). Joseph A. Schumpeter's Contribution in the Area of Fiscal Sociology: A First Approximation. *Journal of Evolutionary Economics*, 143-151.
- Badawi, A. Z. (1986). *Dictionary of the Social Sciences*. beyrut: Librairie Du Liban.
- Bauman, Z. (1998). *Sosyolojik düşünmek*. (A. Yılmaz, Çev.) İstanbul: Açılım Kitap.

- Bayraktar, C. (2012). Keynes ve Refah Devleti. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 247-261.
- Bhati, A., Pryce, J., & Chaiech, T. (2014). Industrial railway heritage trains: The evolution of a heritage tourism genre and its attributes. *Journal of Heritage Tourism*, 114-133.
- Bozlağan, R. (2005). Sürdürülebilir gelişme düşüncesinin tarihsel arka planı. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 1011-1028.
- Bullen, P. A., & Love, P. E. (2011). Adaptive reuse of heritage buildings. *Structural Survey*, 411-421.
- Campbell, J. (1993). The State and Fiscal Sociology. *Annual Review of Sociology*, 163-185.
- Cantacuzino, S. (1989). *Re/architecture old buildings/new uses*. Toledo: Artes Graficas.
- Carson, R. L. (1962). *Silent Spring*. Boston: Houghton Mifflin.
- Cunnington, P. (1988). *Change of use: The conversion of old buildings*. Londra: Alphabooks.
- Çelebi, A. K. (2006). *Liberal Ekonomik Düşüncede Kamu Kesiminin Büyüklüğü Sorunu*. Manisa: Emek Matbaası.
- Çetinkaya, F., & Görer, N. (1995). Sürdürülebilir kalkınmada katılım ve planlamanın önemi. *Planlama Dergisi TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını*, 16-20.
- Çevik, S., Vural, S., Tavs, a., & As, İ. (2008). *Tarihi Kent Merkezlerinde Yenileme-Yenileme Çalışmalarına Bir Örnek*. Trabzon: Türkiye Yapı ve Çevre.
- Diamonstein, B. (1978). *Buildings reborn: New uses, old places*. New York: Harper&Row Publishers.

- Dinçer, F. I., & Ertugral, S. M. (2003). Economic impact of heritage tourism hotels in Istanbul. *Journal of Tourism Studies*, 23-34.
- Dinçer, Ö. (1996). Şehir Yönetimi, Habitat II Kent Zirvesi İstanbul 1996. İ. B. Belediyesi içinde, *Uluslararası Bilimsel Toplantılar* (s. 190-195). İstanbul: Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları.
- Dönmez , B. (2013). *Kentsel sürdürülebilirlik için yerel gündem 21: Samsun örneği*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Durkheim, E. (1985). *The Rules of Sociological Method*.
- Dyllick, T., & Hockerts, K. (2002). Beyond the Business Case for Corporate Sustainability. *Business Strategy and the Environment*, 130– 141.
- Eagleton, T. (2005). *Kültür yorumları*. (Ö. Çelik, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Edizdoğan, N., Çetinkaya, Ö., & Gümüş, E. (2019). *Kamu Maliyesi*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Eğilmez, M. (2016). *Kamu Maliyesi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Eley, P., & Worthington, J. (1984). *Industrial rehabilitation: The use of redundant buildings for small enterprises*. Londra: The Architectural Press.
- Erdem, A. A., & Kırmızıaltın, E. (2018). *İktisat Sosyolojisi Kurucu Düşünürler ve İktisat Okulları Özelinde Bir Çalışma*.
- Erkal, M. E. (2000). *İktisadi Kalkınmanın Kültür Temelleri*. İstanbul: Der Yayınları.
- Frey, B. S. (2011). Public Support. (Der.), R. Towse içinde, *A Handbook of Cultural Economics* (s. 371-372). United Kingdom: Edward Elgar Publishing Limited.
- Gates, R., & Lee, M. (2005). Definition of social sustainability. *Director of social planning, in consultation with the manager of the sustainability group: Policy report and social development to Vancouver city council*, 1-6.

- Goldscheid, R., Musgrave, R., & Peacock, A. (1958). *A Sociological Approach to Problems of Public Finance, in Classics in the Theory of Public Finance*. London: London St Martin Pres.
- Goode, R. (1970). Public Finance in the International Encyclopedia of the Social Sciences: A Review Article. *Journal of Economic Literature*, 27-34.
- Gökbunar, R., & Kovancılar, A. (1998). Sosyal Refah Devleti ve Değişim. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*.
- Gürlük, S. (2010). Sürdürülebilir kalkınma gelişmekte olan ülkelerde uygulanabilir mi? *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBFDergisi*, 85-99.
- Harborth, H.-J. (1991). The Debate About Sustainable Development: Starting Point for an Environment-Oriented International Development Policy. *Economics*, 7-31.
- Harris, J. M. (2000). Basic principles of sustainable development. *Dimensions of Sustainable Development*, 21-41.
- Helm, L. J. (1983). Modern Public Finance: The Neoclassical Approach. e. L.Wade içinde, *In Political Economy: Recent Views* (s. 27-63). Boston: Kluwer-Nijhoff.
- Hill, H. (1993). Die neue Verwaltung nachhaltig entwickeln. (A. Kaplan, Dü.) *Die Öffentliche Verwaltung*, 54-60.
- Hodgson, G. M. (2001). *How Economics Forgot History: The Problem of Historical Specificity in Social Science*. London and New York: Routledge.
- <https://www.erolsasmaz.com/?oku=1911>. 28.8.2024 tarihinde alındı
- İGDAŞ. (1997). *Dünya Dinleri ve Ekoloji Dizisi*. İstanbul: İGDAŞ Yayınları.
- Jameson, F. (1999). *The Cultural Turn: Selected Writings on the Postmodern, 1983-1998*. Verso.

- Karabıçak, M., & Özdemir, M. B. (2015). Sürdürülebilir kalkınmanın kavramsal temelleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 44-49.
- Karakaya, E., & Özçağ, M. (2001). Sürdürülebilir kalkınma ve iklim değişikliği: Uygulanabilecek iktisadi araçların analizi. *In First conference in fiscal policy and transition economies*.
- Kavaş, K., & Sezer, S. (2002). Johannesburg dünya sürdürülebilir kalkınma zirvesi" nin ardından. *Türk İdare Dergisi*, 2-25.
- Kılıç, S. (2006). Yeni toplumsal ve ekonomik arayışlar sürecinde sürdürülebilir kalkınma. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 81-101.
- Kincaid, D. (2003). Adapting buildings for changing uses: Guidelines for change of.
- Kıyan, Z. (2015). Kültürel Ürünlerin Metalaşma Sürecinde İkili Üretim Yapısı. *Doktora Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Koştaş, M. (1987). Sosyalleşme (Socialisation). *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 329-334.
- Köktürk, M. (2006). *Kültürün dünyası*. Ankara: Hece Yayınları.
- Köse, S., Tetik, S., & Ercan, C. (2001). Örgüt Kültürünü Oluşturan Faktörler. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 219-242.
- Kula, E. (1998). *History of Environmental Economic Thought*. London: Routledge.
- Kurtkan, A. (1968). *Metodolojik Bir Deneme Olarak Mali Sosyoloji*. İstanbul: Fakülteler Matbaası.
- Kuşçuoğlu , Ö. G., & Taş, M. (2017). Sürdürülebilir Kültürel Miras Yönetimi. *Yalvaç Akademi Dergisi*, 58-67.

- Langston, C., & Shen, L.-Y. (2007). Application of the adaptive reuse potential model in Hong Kong: A case study of Lui Seng Chun. *International Journal of Strategic Property Management*, 193-207.
- Lee, W., & Chhabra, D. (2015). Heritage hotels and historic lodging: Perspectives on experiential marketing and sustainable culture. *Journal of Heritage Tourism*, 103-110.
- Lee, Y.-J. (2015). Creating memorable experiences in a reuse heritage site. *Annals of Tourism Research*, 155-170.
- Lift. (2017). 28.8.2024 tarihinde Lift: <https://www.liftstudio.co/tr/works/alsancak-tek-el-fabrikasi-adresinden-alindi>
- Long, T. E., & Hadden, J. K. (1983). Religious Conversion and the Concept of Socialization: Integrating Brainwashing and Drift Models. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 01-14.
- Martin, A. (2009). Book Reviews. *The Quarterly Journal of Austrian Economics*, 88-94.
- Mclure, M. (2006). The Fiscal Sociology of Gino Borgatta: Pareto, Extra Economic Redistribution and Economic Growth. *Cambridge Journal of Economics*, 521-539.
- Mehrotra, A. K., & Prasad, M. (2009). The Origins and Development of the New Fiscal Sociology. I. W. Martin içinde, *The Thunder of History*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Murtagh, J. W. (1996). *Keepint time: The history and theory of preservation in america*. John Wiley and Sons Inc.
- Musgrave, R. A. (1992). Schumpeter's Crisis of the Tax State: An Essay in Fiscal Sociology. *Journal of Evolutionary Economics*, 89-113.
- Musgrave, R. P. (1964). *Classics in the Theory of Public Finance*. London : St Martin Pres.

- Nadaroğlu, H. (1992). *Kamu Maliyesi Teorisi*. İstanbul: Beta Basın Yayın Dağıtım.
- Neil, J. S., & Richard, S. (2013). *İktisat Sosyolojisi*.
- Norma, E., & Cervantes, R. (2007). Urban conservation in Mexican Colonial cities: the historic centre of Morelia. R. Z. In, & W. B. içinde, *Designing sustainable cities in the developing world*. Wiltshire: Antony Rowe Ltd.
- OECD. (2008). Sustainable Growth: Linking Economy. *OECD Insights* , 2-6.
- O'Riordan, T. (1998). The Politics of Sustainability. R. K. Turner içinde, *Sustainable Environmental Management Principles and Practice* (s. 29-50). London: Belhaven Press.
- Özer, A. Ö. (1995). Güncel bir tartışma: Sürdürülebilir kalkınma. *Planlama Dergisi TMMOB Şehir Plancıları Odası Süreli Yayınları*, 21-26.
- Özer, N. B. (2013). *Uluslararası kuruluşların sürdürülebilir kalkınma politikaları*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Pak, M. D., Aktan, M. C., & Özcan, E. (2018). Sosyal sürdürülebilirlik bağlamında Türkiye'de sığınmacı ve mülteci sorunsalı. *Journal of International SocialResearch*, 428-440.
- Pedersen, A. (2002). *Managing tourism at world heritage sites: A practical manual for world heritage site managers*. UNESCO World Heritage Centre.
- Pigou, A. (1912). Wealth and Welfare. L. a. Kula içinde, *History of Environmental Economic Thought*. London: Routledge.
- Pigou, A. (1920). Income. L. a. Kula içinde, *History of Environmental Economic Thought*. London: Routledge.
- Pimonsathean, Y. (2002). Current issues concerning adaptive re-use in the conservation of urban cultural heritage. *Old Phuket: Our Heritage, The Development & Conservation of Old Commercial Quarter in Phuket Town*. Phuket Municipality.

- Powell, K. (1999). *Architecture reborn: Converting old buildings for new uses*. New York: Rizzoli.
- Robbins, S. P. (1994). *Örgütsel Davranışın Temelleri*. Eskişehir: ETAM AŞ.
- Sandalcı , U., & Kaya, M. (2022). Sosyal Harcamalara İlişkin Toplumsal Algı: Bir Alan Araştırması. *Ufkun Ötesi Bilim Dergisi*, 43-71.
- Schittich, C. (2003). *Building in existing fabric: Refurbishment, extensions, new design*. Munich: Edition Detail.
- Schumpeter, J. A. (1991). Joseph A. Schumpeter: The Economics and Sociology of Capitalism. R. S. (eds.) içinde, *The Crisis of Tax State* (s. 99-140). Princeton New Jersey: Princeton University Press.
- Seçkin, A. (2022). Kültür Ekonomisi. M. G. Graf içinde, *Sanat ve Kültür Yönetimi için Çağdaş Teoriler ve Uygulamalar* (s. 119-141). İstanbul: Ketebe Yayınları.
- Sencar, P. (2007). Türkiye 'de çevre koruma ve ekonomik büyüme ilişkisi. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Sert, M. (2011b). Maliye"ye Alternatif Bir Yaklaşım Olarak Mali Sosyoloji: Öncüler. *Ekonomik Yaklaşım*, 1-16.
- Sezal, İ. (2003). *Neden Sosyoloji, Sosyolojiye Giriş (Edt. İ.Sezal)*. Ankara: Martı Kitap ve Yayınevi.
- Sneyder, E., & Spreitzer, E. (1976). Correlates Of Sport Participation Among Adolescent Girls. *Research Quartely*, 804-809.
- Storey, J. (1992). *Developments in the Management of Human Resources*. Oxford: Blackwell.
- Şaylan, G. (1994). *Değişim, küreselleşme ve devletin yeni işlevi*. Ankara: İmge Yayınları.

- Şen, H., Kaya, A., & Alpaslan, B. (2018). Sürdürülebilirlik üzerine tarihsel ve güncel bir perspektif. *Ekonomik Yaklaşım*, 1-47.
- Şener, O. (2014). *Kamu Ekonomisi*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Tapan, M. (2007). Soru ve Cevaplarla Koruma. *TMMOB Mimarlar Odası İstanbul*.
- Tekeli, İ. (1996). *Habitat II Konferansı Yazıları*. Ankara: T .C. Toplu Konut İdaresi Başkanlığı.
- Throsby, D. (2012). Heritage Economics: A Conceptual Framework, The Economics of Uniqueness, Investing in Historic City Cores and Cultural Heritage Assets for Sustainable Development. E. G. Rana içinde, *Urban Development Series* (s. 45-74). Washington: The World Bank.
- Tiedell, S., Oc, T., & Health, T. (1996). *Revitalizing historic urban quarters*. Oxford: Architectural Press.
- Tilly, C. M. (2009). *Foreword, in The New Fiscal Sociology: Taxation in Comparative Historical Perspective*, . Cambridge: Cambridge University Press.
- Tıraş, H. H. (2012). Sürdürülebilir kalkınma ve çevre: Teorik bir inceleme. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 57-73.
- Tolan, B. (1996). *Toplum Bilimlerine Giriş* . Ankara: Murat & Adım Yayıncılık.
- Torunoğlu, E. (2003). *Sürdürülebilir kalkınma paradigması üzerine ön notlar*. Ankara: Çevre ve Sürdürülebilir Kalkınma Tematik Paneli Raporu.
- Uluatam, Ö. (1997). *Kamu Maliyesi*. Ankara: İmaj Yayıncılık.
- UNDP Türkiye. (2015). *Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları Yatırım İnisiyatifi*. 28.8.2024 tarihinde UNDP Türkiye: <https://www.undp.org/tr/turkiye/projects/surdurulebilir-kalkinma-amaclari-yatirim-inisiyatifi> adresinden alındı

- UNESCO. (1972). *Kültürel ve doğal mirasın korunmasına ilişkin sözleşme*. Paris.
- UNESCO. (1982). Mexico City Declaration on Cultural Policies.
- United Nations. (2012). *The Future We Want: Outcome Document of the United Nations Conference on Sustainable Development*. 08 25, 2024 tarihinde <https://sustainabledevelopment.un.org/rio20> adresinden alındı
- Uygur, N. (2006). *Kültür Kuramı*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Velthuis, K., & Spennemann, D. H. (2007). The future of defunct religious buildings: Dutch approaches to their adaptive re-use. *Cultural Trends*, 43-66.
- Wagner, H. (2007). *Principles of Operations Research with Application to Managerial Decision*. Upper Saddle River: Prentice Hall Press Ltd.
- Wagner, R. E. (2006). States and the Crafting of Souls: Mind, Society and Fiscal Sociology. *Journal of Economic Behavior of Organization*, 516-524.
- Wang, H., & Zeng, Z. (2010). A multi-objective decision-making process for reuse selection of historic buildings. *Expert Systems with Applications*, 1241-1249.
- Wang, N. (1997). Vernacular house as an attraction: illustration from Hutong tourism in Beijing. *Tourism Management*, 573-580.
- WCED. (1987). *Our common future*.
- Williams, R. (1976/2005). *Anahtar Sözcükler: Kültür ve Toplumun Sözvarlığı*. (S. Kılıç, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Woodcraft, S., Hackett, T., & Caistor-Arendar, L. (2011). Design for social sustainability: A framework for creating thriving new communities. *Future Communities*, 2-51.
- Yavuzer, H. (1979). 6-12 Yaş Çocuklarının Psiko-Sosyal Gelişmesi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 20.

- Yaylalı, B. (2009). *Sürdürülebilir kalkınma sürecinde iklim değişikliği, diğer çevre sorunlarıyla etkileşimi ve Türkiye analizi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldırım, M., & Turan, G. (2012). Sustainable development in historic areas: Adaptive re-use challenges in traditional houses in Sanliurfa, Turkey. *Habitat International*, 493-503.
- Yung, E., & Chan, E. (2012). Implementation challenges to the adaptive reuse of heritage buildings: towards the goals of sustainable, low carbon cities. *Habitat International*, 1-10.

EK 1. ORJİNALLİK RAPORU

	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	Doküman Kodu Form No.	FRM-YL-15
		Yayın Tarihi Date of Pub.	04.12.2023
	FRM-YL-15 Yüksek Lisans Tezi Orijinallik Raporu Master's Thesis Dissertation Originality Report	Revizyon No Rev. No.	02
		Revizyon Tarihi Rev. Date	25.01.2024

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MALİYE ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA	
Tarih: 30/09/2024	
Tez Başlığı: Sürdürülebilir Kalkınmanın Kültürel Boyutu: İzmir Kültür Sanat Fabrikası Örneği Tez Başlığı (Almanca/Fransızca)*:.....	
Yukarıda başlığı verilen tezinin a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 88 sayfalık kısmına ilişkin, 30/09/2024 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezinin benzerlik oranı % 9'dur.	
Uygulanan filtrelemeler*:	
1. ☐ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç	
2. ☒ Kaynakça hariç	
3. ☒ Alıntılar hariç	
4. ☐ Alıntılar dâhil	
5. ☒ 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç	
Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tezinin herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumlarda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.	
Gereğini saygılarımla arz ederim. Zeynep COŞKUN	

Öğrenci Bilgileri	Ad-Soyad	Zeynep COŞKUN
	Öğrenci No	N20236951
	Enstitü Anabilim Dalı	Maliye
	Programı	Maliye

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.
Doç.Dr. İrem DİDİNMEZ

* Tez **Almanca** veya **Fransızca** yazılıyor ise bu kısımda tez başlığı **Tez Yazım Dilinde** yazılmalıdır.

**Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları İkinci bölüm madde (4)'3'te de belirtildiği üzere: Kaynakça hariç, Alıntılar hariç/dahil, 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 5 words) filtreleme yapılmalıdır.

	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	Doküman Kodu Form No.	FRM-YL-15
		Yayın Tarihi Date of Pub.	04.12.2023
	FRM-YL-15 Yüksek Lisans Tezi Orijinallik Raporu <i>Master's Thesis Dissertation Originality Report</i>	Revizyon No Rev. No.	02
		Revizyon Tarihi Rev.Date	25.01.2024

TO HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF FINANCE

Date: 30/09/2024

Thesis Title (In English): The Cultural Dimension Of Sustainable Development: The Case Of Izmir Culture And Art Factory

According to the originality report obtained by myself/my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options checked below on 27/09/2024 for the total of 88 pages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled above, the similarity index of my thesis is 9%.

Filtering options applied**:

- Approval and Declaration sections excluded
- References cited excluded
- Quotes excluded
- Quotes included
- Match size up to 5 words excluded

I hereby declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Social Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

Kindly submitted for the necessary actions.

Zeynep COŞKUN

Student Information	Name-Surname	Zeynep COŞKUN
	Student Number	N20236951
	Department	Finance
	Programme	Finance

SUPERVISOR'S APPROVAL

APPROVED
Doç.Dr. İrem DIDİNMEZ

**As mentioned in the second part [article (4)/3] of the Thesis Dissertation Originality Report's Codes of Practice of Hacettepe University Graduate School of Social Sciences, filtering should be done as following: excluding reference, quotation excluded/included, Match size up to 5 words excluded.

EK 2. ETİK KURUL MUAFİYET FORMU

	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	Doküman Kodu Form No.	FRM-YL-09
		Yayın Tarihi Date of Pub.	22.11.2023
	FRM-YL-09 Yüksek Lisans Tezi Etik Kurul Muafiyeti Formu Ethics Board Form for Master's Thesis	Revizyon No Rev. No.	02
		Revizyon Tarihi Rev.Date	25.01.2024

**HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA**

Tarih: 30/09/2024

Tez Başlığı (Türkçe): Sürdürülebilir Kalkınmanın Kültürel Boyutu: İzmir Kültür Sanat Fabrikası Örneği
Tez Başlığı (Almanca/Fransızca)*:

Yukarıda başlığı verilen tez çalışmam:

1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır.
2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir.
3. Beden bütünlüğüne veya ruh sağlığına müdahale içermemektedir.
4. Anket, ölçek (test), mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme gibi teknikler kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen araştırma niteliğinde değildir.
5. Diğer kişi ve kurumlardan temin edilen veri kullanımını (kitap, belge vs.) gerektirmektedir. Ancak bu kullanım, diğer kişi ve kurumların izin verdiği ölçüde Kişisel Bilgilerin Korunması Kanuna riayet edilerek gerçekleştirilecektir.

Hacettepe Üniversitesi Etik Kurullarının Yönergelerini inceledim ve bunlara göre çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kuruldan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Zeynep COŞKUN

Öğrenci Bilgileri	Ad-Soyad	ZEYNEP COŞKUN
	Öğrenci No	N20236951
	Enstitü Anabilim Dalı	MALİYE
	Programı	MALİYE

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.
(Unvan, Ad Soyad, İmza)

DOÇ. DR. İREM DİDİNMEZ

* Tez Almanca veya Fransızca yazılıyor ise bu kısımda tez başlığı Tez Yazım Dilinde yazılmalıdır.

	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	Doküman Kodu Form No.	FRM-YL-09
		Yayın Tarihi Date of Pub.	22.11.2023
	FRM-YL-09 Yüksek Lisans Tezi Etik Kurul Muafiyeti Formu <i>Ethics Board Form for Master's Thesis</i>	Revizyon No Rev. No.	02
		Revizyon Tarihi Rev.Date	25.01.2024

HACETTEPE UNIVERSITY GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES DEPARTMENT OF FINANCE	
Date: 30/09/2024	
ThesisTitle (In English): The Cultural Dimension Of Sustainable Development: The Case Of Izmir Culture And Art Factory	
My thesis work with the title given above:	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Does not perform experimentation on people or animals. 2. Does not necessitate the use of biological material (blood, urine, biological fluids and samples, etc.). 3. Does not involve any interference of the body's integrity. 4. Is not a research conducted with qualitative or quantitative approaches that require data collection from the participants by using techniques such as survey, scale (test), interview, focus group work, observation, experiment, interview. 5. Requires the use of data (books, documents, etc.) obtained from other people and institutions. However, this use will be carried out in accordance with the Personal Information Protection Law to the extent permitted by other persons and institutions. 	
I hereby declare that I reviewed the Directives of Ethics Boards of Hacettepe University and in regard to these directives it is not necessary to obtain permission from any Ethics Board in order to carry out my thesis study; I accept all legal responsibilities that may arise in any infringement of the directives and that the information I have given above is correct.	
I respectfully submit this for approval.	
Zeynep COŞKUN	

Student Information	Name-Surname	ZEYNEP COŞKUN
	Student Number	N20236951
	Department	MALİYE
	Programme	MALİYE

SUPERVISOR'S APPROVAL

APPROVED
(Title, Name Surname, Signature)

DOÇ. DR. İREM DİDİNMEZ